

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

011483

1937

2104

**XII SPRAWOZDANIE
IZBY RZEMIEŚLNICZEJ
W TORUNIU
ZA ROK 1937**

NAKŁADEM IZBY RZEMIEŚLNICZEJ W TORUNIU

1 9 3 8

2104

**XII SPRAWOZDANIE
IZBY RZEMIEŚLNICZEJ
W TORUNIU
ZA ROK 1937**

NAKŁADEM IZBY RZEMIEŚLNICZEJ W TORUNIU

---

1 9 3 8

DRUKARNIA RZEMIEŚLNICZA
W GRUDZIĄDZU

011483

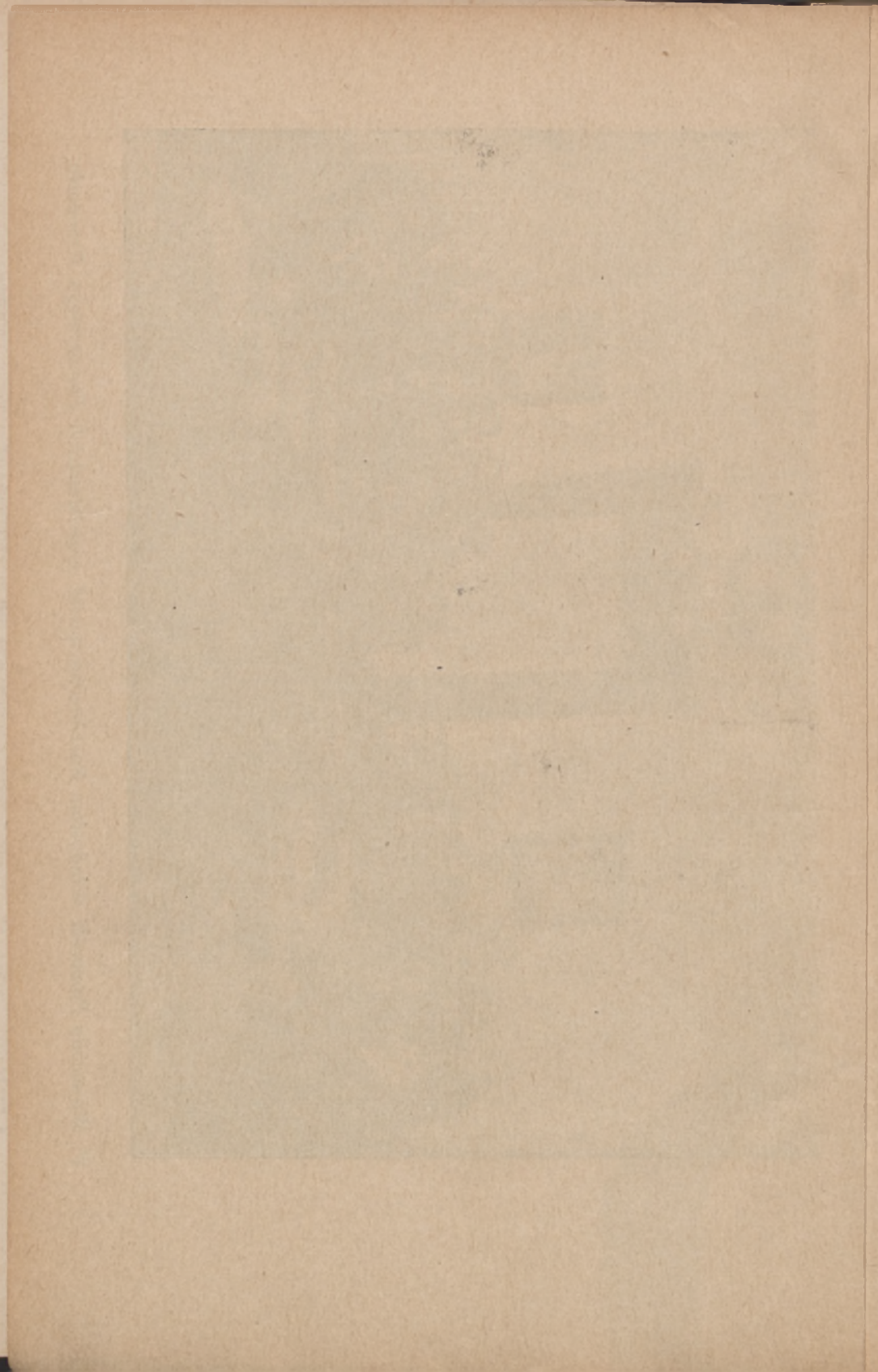

II

P. Wojewoda Pomorski Władysław Raczkiewicz wśród przedstawicieli Pomorskiego Rzemiosła.

I. Położenie rzemiosła w obwodzie Izby Rzemieślniczej w Toruniu w r. 1937.

A. Ogólne położenie.

Rok ubiegły był krokiem naprzód w ustabilizowaniu stosunków gospodarczych rzemiosła. Powiększyła się liczba placówek rzemieślniczych, oraz osób w nich zatrudnionych, powiększyła się też liczba uczniów, tych przyszłych pracowników wykwalifikowanych oraz przyszłych właścicieli warsztatów.

Globalna suma osób zatrudnionych w rzemiośle przekroczyła znacznie ilość pracowników zatrudnionych w przemyśle wielkim, średnim oraz na robotach publicznych. Gdy w r. 1936 według Małego Rocznika Statystycznego z r. 1937 (str. 241) w przemyśle wielkim, średnim i robotach publicznych w woj. pomorskim zatrudnionych było 23.900 osób, to w tym samym okresie rzemiosło pomorskie zatrudniało 16.256 przedsiębiorców, 6.351 czeladników i 4.835 uczniów czyli łącznie 27.442 osób, a za tym 3.542 więcej. W liczbie tej nie uwzględniono przedsiębiorców nielegalnych, rzemieślników chałupników oraz przemysłu domowego trudniącego się produkcją wyrobów rzemieślniczych.

Cyfry te przesunęły się w r. 1937 dalej na korzyść rzemiosła jak to wynika z niżej podanego porównania:

	rok 1936	rok 1937
przedsiębiorców	16.256	17.461
czeladników	6.351	7.928
uczniów	4.835	6.828
R a z e m	27.442	32.217

W związku z powiększeniem się ilości osób zatrudnionych w rzemiośle wzrosła także wartość produkcji, i jeżeli chodzi o cyfrowe porównanie — to wzrost jest dość znaczny. Składały się na to dwie przyczyny:

- wzrost ilości osób produkujących,
- wzrost obrotów z powodu wyższości cen za materiały a za tym i gotowych wyrobów.

Kiedy w roku 1936 wartość produkcji rzemiosła pomorskiego wynosiła szacunkowo 68.315.000,— zł wartość ta w roku 1937 wyraża się liczbą 102.894.000,— złotych. Kiedy w roku 1936 przypadło na jedną siłę przeciętnie około 2.500złotyeh to w roku 1937 na jedną siłę przypada około 3.200,— złotych. Objaw ten w wielkiej mierze przypisać należy wzrostowi cen za materiały, a także ożywionemu ruchowi w grupie rzemiosł budowlanych i spożywczych.

Wzrost wartości produkcji w rzemiośle nie idzie jednak w parze z rozwojem warsztatów pod względem wielkości i ilości osób w nich zatrudnionych.

Powyższy stan rzeczy ilustruje następujące zestawienie, wykupionych przez przedsiębiorstwa rzemieślnicze świadectw przemysłowych:

rok	kat. V.	VI.	VII.	VIII.
1934	10	37	217	8041
1935	4	38	117	9130
1936	10	39	134	8933
1937	16	22	98	9294

Powyższy objaw, że wyższe kategorie świadectwa zmniejszają się liczbowo na rzecz kategorii VIII. jest aktualny nie tylko w rzemiośle. Dane zaczerpnięte w Małym Roczniku Statystycznym za r. 1937 (str. 87) wskazują analogiczny objaw odnośnie do ogólnej ilości wykupionych świadectw przemysłowych w woj. pomorskim.

W woj. pomorskim wykupiono świadectw przemysłowych:

rok	kat. I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
1928	8	3	17	112	289	505	825	6994
1936	6	6	12	60	183	475	498	12012

O ile chodzi o województwo pomorskie to ilość świadectw kategorii VIII. wykupionych przez warsztaty rzemieślnicze zmniejsza się stopniowo w stosunku do istniejących warsztatów:

Na 100 warszt.		Nie wykup. świad. przem.	
W roku	1934		36
" "	1935		39
" "	1936		43
" "	1937		46

Fakt powyższy tłumaczyć należy jako stopniowe zubożenie wielkiej ilości właścicieli warsztatów rzemieślniczych. Z punktu widzenia ustaw skarbowych przedsiębiorca pracujący bez obcej pomocy może być zwolniony od obowiązku wykupienia świadectwa przemysłowego i to na wniosek lub z urzędu.

Jeżeli za tym tak znaczny odsetek przedsiębiorców nie wy-

kupuje świadectw przemysłowych uważać to można za dowód, że pracują bez obcych sił, lub mają jakiekolwiek inne zajęcia, które służą za pretekst, a rzemiosło uprawiają tylko ubocznie, jako przemysł domowy.

Sam fakt, że pewna ilość przedsiębiorstw nie wykupuje świadectw przemysłowych nie byłby jeszcze powodem do wysunięcia jakichkolwiek ujemnych wniosków, gdyby odsetek osób niewykupujących te świadectwa nie zwiększył się stopniowo z roku na rok. Tymczasem obecne kształtowanie się cyfrowe musi nasuwać uzasadnione obawy, co do materialnego rozwoju rzemiosła.

Akcja kredytowa Banku Gospodarstwa Krajowego nie wpłynęła w całej pełni dodatnio na stan obecny rzemiosła przez zasilanie kredytami ulgowymi tego za pośrednictwem K. K. O., bowiem jak wykazuje się na innym miejscu, wśród rzemiosła pomorskiego znajduje się w obiegu około dwóch milionów złotych kredytu ulgowego, udzielonego przez Bank Gospodarstwa Krajowego, oraz około półtora miliona złotych z innych źródeł. Razem za tym rzemiosło pomorskie obraca obecnie kredytem gotówkowym w ilości 3,5 miliona złotych, czyli że na jeden warztat przypada przeciętnie 200,— złotych.

Kredyt rzemieślniczy jest tylko z nazwy obrotowym gdyż służy zazwyczaj na zakup materiałów i opłacenie robocizny, po czym po wyprodukowaniu i sprzedaniu wyrobu rzemieślnik po większej części musi czekać na swą należność. Do produkcji rzemieślnik posiadać musi różne materiały, które korzystnie można zakupić, ale tylko hurtem za gotówkę. Na takie transakcje jednak nie wystarczyły kredyty gotówkowe, znajdujące się w obrocie. To też nie ma poprostu zakładu rzemieślniczego, który by nie był zadłużony u swoich dostawców. Niektóre zawody zadłużone są bardzo poważnie, chociażby nadmienić tylko piekarzy.

Sytuacja komplikuje się przez to jeszcze bardziej, że w dzisiejszych czasach transakcje z odbiorcami bez udzielenia kredytu są nie do pomyślenia.

W dodatku stare zaległości zamrożone przed laty w rolnictwie, przez okres kilku lat nie zostały jeszcze odmrożone. I to jest tylko przyczyną, że rzemiosło z trudem tylko może wywiązać się ze swych zobowiązań.

To też odcinek kredytu wymaga w dalszym ciągu intensywnych starań zarówno w kierunku zwiększenia funduszy, jak i udostępnienia warunków.

Pewne charakterystyczne światło na to zagadnienie rzuca akcja Bezprocentowych Kas Pożyczkowych. Znalazła ona wśród rzemiosła głęboki oddźwięk i bardzo znaczny odsetek członków

istniejących na końcu roku (38) Kas rekrutuje się z samodzielnych rzemieślników.

Że rzemiosło zainteresowało się tak licznie całą akcją jest niezbitym dowodem, że zagadnienie kredytowe wymaga w rzemiosle odpowiedniego rozwiązania.

Zagadnienie kredytowe łączy się bardzo ściśle z rentownością warsztatów rzemieślniczych.

Wiadomo, że prowadzenie przedsiębiorstwa ma na celu osiągnięcie zysku. Zysk z prowadzenia przedsiębiorstwa rzemieślniczego staje się jednak w rzemiosle coraz bardziej iluzorycznym z uwagi na kształtowanie się współczynników kalkulacyjnych. Wzrost kosztów materiału i robocizny przy niezmiennych kosztach produkcyjnych i niezminionej cenie sprzedażnej wykonanych wyrobów musi odbić się na rentowności warsztatów rzemieślniczych ujemnie.

Zyskowność w wysokości np. 15% przy obrocie 3.000,— zł wynosi 450,— złotych, co oczywiście nie wystarczy na najskromniejsze utrzymanie przedsiębiorcy. Z natury rzeczy musi on za tym pracować produktywnie tak samo jak jego ewentl. pracownik, aby mieć zapewnione utrzymanie.

A jeżeli okoliczności tego wymagają, to znaczy gdy przedsiębiorca za każdą cenę pragnie uzyskać pewną robotę, to obniża on zazwyczaj cenę sprzedażną tak dalece, że zysku z prowadzenia przedsiębiorstwa wogóle nie osiągnie.

W takich warunkach produkuje dzisiaj więcej przedsiębiorców rzemieślników, aniżeli ogół o tym przypuszcza.

Tylko, że w tych okolicznościach o kapitalizacji wewnętrznej, o uzupełnieniu maszyn i urządzeń technicznych o zakupieniu nowych narzędzi pracy o uzupełnieniu zapasów mowy być nie może.

Zagadnienie rentowności warsztatów wiąże się za tym bardzo ściśle z mechanizacją, z dostosowaniem tychże warsztatów do potrzeb obrony państwa oraz z podążeniem za postępem technicznym, które to czynniki pozwolą spełnić należytą rolę w dziedzinie ekonomicznej i gospodarczej państwa.

Rok sprawozdawczy stał jeszcze pod znakiem wyższości cen za wiele materiałów i surowców, która stanęła wprawdzie z końcem roku 1936 na punkcie kulminacyjnym, lecz ustabilizowanie się cen nastąpiło dopiero w ciągu roku 1937. W rzadkich wypadkach ceny powróciły do punktu wyjściowego.

Ceny natomiast za gotowe wyroby nie zawsze odzwierciedlają wyższość cen za materiały i od trzech lat trzymają się one prawie na niezmiennym poziomie. Często nawet cena sprzedażna kształtowała się w kierunku odwrotnym do wyższości cen materiałów.

Ilustruje to niżej podane porównanie.

Ceny za wyroby.

L. p.	N a z w a	jednostka	kosztowało		
			1935	1936	1937
1	Szafa sosnowa	1 sztuka	45,— zł	43,— zł	40,— zł
2	Łóżko sosnowe	"	20,— "	18,— "	21,— "
3	Kuchnia malowana	kompl.	100,— "	100,— "	115,— "
4	Sypialnia forn.	"	550,— "	470,— "	470,— "
5	Jadalnia	"	565,— "	470,— "	500,— "
6	Damskie półbutki	1 para	17,— "	18,— "	17,50 "
7	Męskie "	"	15,50 "	17,50 "	17,50 "
8	Uszyte ubrania	"	30,— "	32,— "	32,— "
9	Ubranie nowe	średnie	110,— "	110,— "	110,— "
10	Podkuwanie koni	4 podkowy	6,— "	4,80 "	4,50 "
11	Obuwie robocze	1 para	11,— "	11,50 "	12,50 "
12	Wstawienie okna	1 m ²	3,50 "	3,85 "	3,80 "
13	Obsługa fryzjerska	golenie	0,30 "	0,30 "	0,30 "
14	" "	strzyżenie	0,50 "	0,50 "	0,50 "
15	Mur z dostawą mat.	1 m ³	30,— "	27,— "	29,— "
16	Piec biały zwykły	"	150,— "	135,— "	150,— "
17	Uprząż robocza	na 1 konia	75,— "	63,— "	70,— "
18	Krycie dachów	1 m ²	1,10 "	0,85 "	1,15 "
19	Pieczywo żytnie	1 kg.	0,25 "	0,32 "	0,33 "
20	Pieczywo pszenne	1 kg.	0,45 "	0,62 "	0,63 "

Ceny za materiały.

L. p.	N a z w a	Jednostka	Kosztowało		
			1935	1936	1937
1	Cegły	1000 sztuk	50,— zł	44,— zł	44,— zł
2	Cement	100 kg	5,— "	6,50 "	6,50 "
3	Kafle zwykłe	1 sztuka	0,80 "	0,75 "	0,75 "
4	Szkło okienne	1 mtr. ²	2,50 "	3,10 "	3,40 "
5	Karpiówki	1000 sztuk	75,— "	75,— "	78,— "
6	Tektura smołowa	1 rolka	7,— "	7,— "	7,— "
7	Dźwigary	100 kg	45,— "	48,— "	47,— "
8	Blacha cynkowa	1 kg	0,90 "	0,94 "	0,95 "
9	Pokost	1 kg	1,80 "	1,93 "	1,95 "
10	Deski sosnowe	1 mtr. ³	90,— "	110,— "	120,— "
11	" dębowe	"	160,— "	175,— "	170,— "
12	Fornier dębowy	1 mtr. ²	0,85 "	0,95 "	1,— "
13	Drzewo bukowe	1 mtr. ³	80,— "	110,— "	115,— "
14	Skóra twarda	1 kg	5,50 "	7,20 "	7,45 "
15	" siodlarska	1 kg	5,50 "	6,50 "	6,50 "
16	" faleder	1 kg	6,60 "	8,— "	8,30 "
17	Przędza dla siodl.	1 kg	7,50 "	7,50 "	7,50 "
18	Tlen	1 but.	16,— "	19,— "	18,— "
19	Mąka żytnia	100 kg	19,— "	28,— "	33,— "
20	" pszenna	100 kg	27,— "	39,— "	46,50 "

Na ukształtowanie się cen za wyroby i roboty rzemieślnicze wywierało znaczny wpływ w kierunku niekorzystnym dla rzemiosła partactwo, które zawsze jeszcze istnieje, mimo wszelkich starań organizacyj, samorządu gospodarczego i władz przemysłowych. Liczebnie nie objawia się ono dzisiaj już w takiej mierze jak dawniej, natomiast ujemny wpływ jego na kształtowanie się normalizację stosunków jest bezsprzeczny.

Pewien ekwiwalent dla rzemiosła legalnego stanowi rozporządzenie o przetargach i robotach, które gwarantuje wykonywanie prac wchodzących w zakres rzemiosła posiadaczom kart rzemieślniczych. Z uwagi jednak, że wspomniane rozporządzenie obowiązuje dopiero z końcem roku ubiegłego wpływy dodatnie nie mogły się jeszcze uwidocznic.

Znaczną przeszkodą w normalizacji cen w rzemiośle stanowi tendencja, przez pewne jednostki pilnie podchwyciona, mianowicie narzucenia przedsiębiorstwom rzemieślniczemu zbiorowej taryfy płac dla czeladników.

Tam gdzie rzemiosło uzgodni ze swoimi czeladnikami umowę zbiorową, może to niewątpliwie wpłynąć na stabilizację cen za robociznę. Nie zawsze i nie wszędzie istnieją jednak warunki i możliwości dla zawarcia takich umów. Wymagania są w rzemiośle tak różnorodne, warunki produkcyjne tak odmienne, materiał ludzki tak niejednorodny, że narzucenie warunków pracy uniemożliwia w bardzo wielu wypadkach rzemiosłu wogóle racjonalną produkcję.

To też zagadnienie to stanowiło w roku ubiegłym niejednokrotnie przedmiot głębokiej troski i wymagało wielu starań i wysiłków samorządu gospodarczego rzemiosła.

Pod względem rozmieszczenia warsztatów rzemieślniczych nie nastąpiły w porównaniu do r. 1935 znaczniejsze przesunięcia.

Zamieszkało w roku	1935	1937
na wsi	47%	45%
w miastach	53%	55%

Podstawy prawne dla wykazania uzdolnienia zawodowego w zastosowaniu do globalnej ilości przedsiębiorstw uległy tylko nieznacznym wahaniom:

uzdolnienie posiadały	1935	1937
na podst. art. 158, 159, 150	42%	41% (mistrzowie)
na podst. art. 145, 146	58%	59% (niemistrzowie)

Przesunął się natomiast wiek przedsiębiorców w dół:

przedsiębiorcy byli w wieku:	1935	1937
do lat 30	16%	17%
od 30 do 50 lat	50%	53%
ponad 50 lat	32%	28%
kobiety	2%	2%

O ile chodzi o intelektualne nastawienie przedsiębiorców i ich pracowników oraz uczniów, to rok ubiegły nie wiele różnił się w porównaniu od lat poprzednich.

O odbyło się szereg kursów i wykładów dla przedsiębiorców i ich czeladników. Działalność wydawnicza była w tym roku szczególnie ożywiona. Obok podręczników wydanych własnym nakładem pojawiło się również czasopismo „Rzemieślnik - Pomorski”.

Egzaminów mistrzowskich i czeladniczych złożyło w roku sprawozdawczym więcej osób aniżeli w latach poprzednich.

Pod względem pomocy handlowej dla przedsiębiorstw, kontynuowano w roku sprawozdawczym rozpoczętą w poprzednich latach akcję. Usprawnienie warsztatów rzemieślniczych postępuje naprzód.

Rozważanie szczegółowe przytoczonych zagadnień znajduje swoje odzwierciedlenie w następujących rozdziałach.

B. Stan gospodarczy poszczególnych grup rzemieślniczych.

Grupa budowlana.

MURARSTWO I CIESIELSTWO.

W porównaniu do roku poprzedniego zatrudnienie naogół poprawiło się. Wskazuje na to przede wszystkim ilość zatrudnionych czeladników i uczniów co ilustruje niniejsze porównanie:

	1935	1936	1937
Zakłady murarskie	538	601	625
Zakłady ciesielskie	237	250	265
Zatrudn. czeladników murarskich	515	791	1125
Zatrudn. czeladników ciesielskich	117	246	550
zarejestr. uczni murarskich	91	251	434
zarejestrowanych uczni ciesielskich	57	34	110

Zakładów pracujących z siłą zapędową			
murarskich	19	20	30
ciesielskich	7	10	24
Ilość wykupionych świadectw przemysłowych na 10 przedsiębiorstw	4	4	3

Na taki stan rzeczy wpłynęła przede wszystkim budowa przez Min. Rolnictwa i Reform Rolnych osad w ilości przeszło 500, składających się z dwóch względnie trzech zabudowań, których wykonanie zlecono przedsiębiorstwom murarskim i ciesielskim z terenu Izby. Następnym czynnikiem dodatnim było finansowanie przez Bank Gospodarstwa Krajowego budownictwa miejskiego tudzież przeprowadzenie poważniejszych robót na rachunek Okr. Urz. Budown. VIII, oraz Okr. Dyr. Kolei Państwowych, których wykonanie również zlecono przedsiębiorstwom z tut. terenu. Przy czym i samorzady terytorialne rozwijały ożywioną akcję budowlaną, która wpłynęła na stan zatrudnienia.

Na ukształtowanie się stosunków w budownictwie wpłynęło także dodatnio stabilizacja cen za surowce i materiały budowlane (za wyjątkiem drzewa, które nieco zwyżkowało), co czyniło budownictwo prywatne mniej ryzykownym.

To też w wielkiej mierze budownictwo było zatrudniane przy budowie mniejszych domów mieszkaniowych. Poza tym w większych ośrodkach jak Gdynia, Toruń, Grudziądz, i innych, budownictwo domów czynszowych dawało wielu przedsiębiorstwom zatrudnienie.

Jedynie kwestia zyskowności w porównaniu do roku ubiegłego nie poprawiła się. Domy mieszkalne, budowane były w wielu wypadkach w własnym zarządzie budującego, który narzucał ceny za odnośne roboty. Stosunkowo wysokie obciążenie z tytułu ubezpieczeń społecznych czyniły w tych wypadkach zysk przedsiębiorcy iluzorycznym. Z tego też wynika, że bez większych kapitałów obrotowych przedsiębiorcy nie mogą we własnym zakresie wykonać większych obiektów. Ponieważ własne zasoby finansowe naogół nie są zbyt wielkie, przeto bardzo często zmuszeni byli przedsiębiorcy uciekać się do banków, które finansowały pracę, co jednakże poważnie zmniejszyło zysk, którym trzeba było się podzielić z instytucją finansową.

Budownictwa wiejskiego w przeważającej części nie można wogóle nazwać budownictwem w całym tego słowa znaczeniu, bowiem przedsiębiorca odgrywa w większości wypadków tylko rolę pracownika, który przyjmuje roboty na akord zazwyczaj za minimalnym wynagrodzeniem.

Niżej podane cyfry ilustrują kształtowanie się cen za materiały i za roboty:

Murarstwo — Materiał.

	1936	1937
1000 sztuk cegły, gatunek średni	44,—	44,—
100 kg wapna	3,50	3,60
100 kg cementu	6,50	6,50
100 kg dźwigarzy	45,—	47,—
100 kg gipsu	8,—	8,—

Murarstwo — Wykonane prace.

1 m ³ muru z dostawą materiału	26,—	29,—
1 m ² tynku sufitowego	1,70	1,60
1 m ² tynku gładkiego	1,—	1,25
1 m ² sklepienia	4,85	5,—
1 m ³ betonu	35,—	30,—

Ciesielstwo — Materiały.

	1936	1937
1 m ³ belki sosnowe 16×24	65,—	80,—
1 m ³ wiązarki 12×14	60,—	70,—
1 m ² podłogi 33 mm	3,30	4,50
1 m bież. łąty 3×6 cm	0,22	0,25
1 kg bolcy 5/8 cal. × 22 cm	0,90	1,20

Ciesielstwo — Wykonanie prac.

1 m. bież. odwiązania bez mat.	0,60	0,60
1 m ² ułoż. podłogi hebl. z dost. mat.	4,50	6,00
1 m ² posiębitki z dost. materiału	1,50	1,70
1 m ² wsuwki z dost. materiału	1,50	1,60
1 m ² szalowanie 23 mm z dost. mat.	1,50	2,20

DEKARSTWO.

W porównaniu do roku ubiegłego zatrudnienie pogorszyło się, co wynika między innymi z niniejszego porównania:

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	119	143	150	150
czeladników	50	35	48	30
uczniów	18	17	12	2
ilość wykupionych świad. przem. na 10 przedsiębiorstw	6	5	5	6

Ten stan rzeczy wywołany jest niekorzystnie kształtującymi się stosunkami gospodarczymi. Rozwielmożnione partacstwo szczególnie w tym zawodzie daje się przedsiębiorstwom we znaki. W dodatku większe prace jak np. krycie osad na rach-

nek Min. Roln. i Reform Rolnych przejęła firma przemysłowa, która prace te wykonywała przy pomocy przyuczonych robotników. Przy czym krycie dachów tekturą smołowcową wykonują także blacharze, czyli zakres swej pracy muszą dekarze dzielić z innym zawodem, co tym więcej daje się odczuwać, że prace związane z papą smołową stanowią 75% wszelkich prac dekarzkich. Bardzo wiele prac papowych wykonywują w własnym zakresie właściciele nieruchomości, szczególnie na wsiach. Z powodu też wyższych kosztów tak zwanego krycia twardego, co stanowi główny zakres umiejętności dekarzy, roboty te dość rzadko zachodzą. Z tego to powodu zawód dekarzski traci możliwości pracy i zarobkowania, co przede wszystkim odbija się na zyskowności istniejących zakładów.

Przy czym ceny za materiał kształtowały się zwyklowo, zaś osiągnięte ceny za wykonane roboty nie uwzględniały tej zwyczajki we właściwych rozmiarach. To też dekarstwo w roku ubiegłym znajdowało się w dość trudnej sytuacji i nie ma wielkich widoków na to, że rok bieżący przyniesie poprawę.

Niżej podana tabela ilustruje kształtowanie się cen:

Material	1936	1937
beczka 250 kg smoła czyszczona	47,50	55,—
beczka 250 kg lepnik	47,50	55,—
1 rola 10 m papy smoł. nr. 100	7,—	8,—
1000 dachówek karp., I. klasy	75,—	78,—
1 tabl. „eternit” 40×40	0,45	0,55
Wykonane roboty		
1 m ² krycia tekturą smołowaną	1,85	1,95
1 m ² smołowania bez naprawy	0,11	0,12
1 m ² krycie karpówką	0,85	1,15
1 m ² krycie „eternitem”	0,80	0,80
1 m ² gudronowanie fundamentów albo izolacje	0,09	0,08

ZDUNSTWO I GARNCARSTWO.

Sytuacja naogół bez większych zmian, w porównaniu do poprzednich lat:

	1934	1935	1936	1937
ilość zakładów	129	151	164	182
„ czeladników	49	41	74	66
„ uczniów	39	38	35	36
„ świadectw przem. na 10 wykupiło	6	5	5	5

Odnośnie do zyskowności to warunki się pogorszyły z uwagi na zastąpienie w wielu wypadkach piecy kaflowych centralnym ogrzewaniem. Na skutek czego podaż jest większa od popytu a za tym i większe współzawodnictwo, które wpływa na zyskowność. W dodatku bardzo wiele robót zdunskich wykonywanych jest przez budujących we własnym zakresie, przy czym przy dostarczeniu materiałów oblicza się zapłatę od sztuki. W wypadku zaś dostarczenia materiałów przez przedsiębiorców muszą oni udzielać z reguły dłuższych kredytów a zamrożenie należności przez zwlekanie z uregulowaniem tejże zachodzi na porządku dziennym.

Mimo to z uwagi na stabilizację cen ruch był dość ożywiony, a zatrudnienie równomierne do późnej zimy.

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.		1936	1937
1 sztuka — kafel biały szmelcowy		1,25	125
1 sztuka — kafel kolorowy zwykły		0,80	0,75
1 sztuka — kafel kolorowy szamotowy		1,—	1,—
1 kg rusztów		0,40	0,35
Wykonane roboty.		1936	1937
piec biały szmelcowy $3\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2} \times 8$		190,—	200,—
„ kolorowy zwykły $3\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2} \times 8$		150,—	150,—
„ szamotowy $3\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2} \times 8$		160,—	155,—
„ kuchenny biały szmelc. $3 \times 5 \times 8$		120,—	130,—
wyczyszczenie pieca pokojowego		4,—	4,50

Produkcja garncarska i kaflarska w pow. kartuskim, kościerskim i świeckim wykazuje nierówny zbyt.

SZKLARSTWO.

Sytuacja naogół bez znaczniejszych zmian.

	1934	1935	1936	1937
ilość warsztatów	85	96	111	120
„ czeladników	11	15	13	10
„ uczniów	6	7	11	11
„ ilość świadectw przemysł.				
wykup. na 10 warszt.	5	7	8	6

Zatrudnienie nierównomierne z powodu rozpowszechnionego partactwa, które szczególnie w małych miastach i wsiach uniemożliwia legalnym przedsiębiorstwom egzystencję.

Nieco większe zapotrzebowanie na roboty witrażowe i szklenie w ołowiu, czego nie może wykonać przygodny partach, wpływa w bardzo nieznacznym stopniu na zatrudnienie. Naogół zys-

kowność w zawodzie przedstawia się nie bardzo dodatnio, gdyż większe objekty są przedmiotem intensywnego współzawodnictwa przy przetargach, co oczywiście ma wielki wpływ przede wszystkim na wysokość cen.

W dodatku szklenie i obramowanie obrazów i t. p. roboty galanteryjne, jako zajęcie uboczne, sezonowe, nie mogło przyczynić się do bardziej regularnego zatrudnienia.

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.		1936	1937
1 m ²	szkło okienne 2 mm, gat. II.	3,—	3,40
1 m ²	szkło ornamentowe 3 mm	11,—	13,50
1 m ²	szkło półkryształ 4—6 mm	13,—	16,—
1 m ²	szkło surowe 5—6 mm, gat. średni	12,—	15,—
1 kg	kit lniany	1,—	0,70
Wykonane roboty.			
1 m ²	szkło okienne, 2 mm	3,70	3,80
1 m ²	szkło ornamentowe, 3 mm	16,—	15,—
1 m ²	szkło okienne, 3 mm	10,—	8,—
1 m ²	szkło surowe dachowe 5—6 mm	16,—	17,—
1 m ²	szkło kryształowe okno wystawowe 8 mm (szyba 5 m ²)	120,—	100,—

MALARSTWO.

Położenie w roku gospodarczym nieco lepsze.

	1934	1935	1936	1937
ilość warsztatów	297	237	386	418
„ ilość czeladników	219	306	230	338
„ uczniów	86	104	130	163
„ wykup. świad. przem. na 10 przedsiębiorstw	7	6	6	6

Ożywiony ruch budowlany nie oddziaływał jednak we właściwej mierze dodatnio na malarstwo. Praktyka niestety bardzo często uprawiana przez samorzady i instytucje, wykonywanie robót we własnym zakresie nie zostało jeszcze zaniechane, jakkolwiek na tym odcinku stwierdzić można poprawę. W każdym razie prawie przez cały niezbyt długi sezon, zatrudnienie było nierównomierne, co nie mogło pozostać bez wpływu na zyskowność. Zważywszy że ilość zatrudnionych pracowników nawet w ciągu jednego sezonu ulega raptownym zmianom, że dysponowanie pracą często równocześnie, na kilku miejscach oraz że kierowanie przedsiębiorstwa wymaga obok wyężonej pracy przedsiębiorcy często odpowiedniego aparatu, zyskowność nie

może być wielka, jeżeli w dodatku w pewnych okresach przedsiębiorstwo jest mało, lub wogóle nie zatrudnione. To też pod względem zyskowności w niczym w roku sprawozdawczym nie zmieniła się ona na korzyść przedsiębiorców.

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.

	1936	1937
100 kg kredy szlamowanej	7,50	8,—
1 kg pokostu	1,80	1,95
1 kg terpentyny	1,40	1,40
1 kg bieli kryjącej	1,35	1,25
1 kg ugier	0,80	0,80

Wykonane roboty.

1 m ² malowania olejno	1,20	1,10
1 m ² malowania klejowo	0,25	0,25
1 m ² oczyścić i zmyć	0,10	0,12
1 rolę tapety nakleić	0,80	0,90
1 m ² lakierowanie (zakończenie)	0,60	0,60

LAKIERNICTWO.

Położenie analogiczne do malarstwa. Ilość przedsiębiorstw w r. 1935=12, 1936=16, 1937=14.

Ilość czeladników nieznaczną i mieści się w ilości zatrudnionych czeladników malarskich. Ilość uczniów 13.

RZEŹBIARSTWO W KAMIENIU.

Sytuacja naogół nieco lepsza od roku poprzedniego. Obroty zwiększyły się, lecz konkurencja przedsiębiorstw betoniarskich znaczna. Bez udzielenia jednak kredytu odbiorcom transakcje prawie, że niemożliwe. Wypłacalność naogół nie co lepsza, zyskowność w ramach ubiegłego roku.

	1935	1936	1937
przedsiębiorstw	24	30	35
czeladników	12	24	22
uczniów	10	13	11

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.

	1936	1937
10 gr. złota listkowego	45,—	46,—
100 kg ziarno marmurowe	4,40	4,40
1 tafla 1×2 m marmuru karar.	60,—	78,—
1 m ³ piaskowiec polski	125,—	136,—
100 kg cementu	6,—	6,—

Wykonane roboty.

1 kompl. umywalni 5 cz., 100 cm	20,—	18,—
1 nagrobek filarkowy, sztuczny kam.	80,—	65,—
1 litera 10 cm, wykuć i złocić w marm.	0,60	0,50
1 m ² okucie i szarowanie, granit sztuczny	1,—	0,85

BRUKARSTWO.

Sytuacja nieco lepsza od roku poprzedniego.

	1935	1936	1937
przedsiębiorstw	43	44	53
czeladników	70	50	98
uczniów	10	15	35

Zatrudnienie stanowiły prawie wyłącznie roboty wykonywane na rachunek Rządu i samorządów, w małym tylko stopniu roboty prywatne. Dostawa materiałów zachodziła tylko w niewielkim stopniu, to też zyskowność obracała się w ramach zeszlorocznych. Dodatnim objawem to regularność zatrudnienia, przy czym czeladnicy byli wszyscy bez wyjątku zatrudnieni.

STUDNIARSTWO.

Ilość przedsiębiorstw na końcu roku 1937=49 (30) zarejestrowanych uczniów 5 (13). Zatrudnienie naogół równomierne, a w związku z wykonywaniem studni dla osad zatrudnienie było lepsze niż w roku ubiegłym. Ilość czeladników trudno ustalić, gdyż od wypadku do wypadku zatrudnieni byli czeladnicy kowalscy i ślusarscy wzgl. przyuczeni robotnicy.

Grupa drzewna.

STOLARSTWO.

Mimo niewyjaśnionej sytuacji jaka panowała w stolarstwie meblowym przez cały rok sprawozdawczy, położenie w zawodzie stolarskim pozostało bez większych zmian, jakkolwiek zwiększyła się ilość zatrudnionych czeladników i uczniów.

	1934	1935	1936	1937
przedsiębiorstw	1156	1399	1513	1628
czeladników	818	961	1048	1594
uczniów	494	522	581	773
warsztatów zmechanizowan.	132	162	185	295
wykupionych świadectw przem.				
na 10 warsztatów		7	7	6 5

Na powiększenie ilości zatrudnionych czeladników i uczniów wpłynęła przede wszystkim okoliczność, że zatrudnienie

było nierównomierne. W czasie gdy w jednych miejscowościach praca była w ilości niedostatecznej, w innych zwiększano ilość pracowników (często zatrudnionych dorywczo) dość znacznie. Wogóle zbyt na meble był dość chaotyczny. Obok tanich mebli sprzedawano luksusowe, po okresach intensywnych wysiłków nastąpiły okresy zupełnej wartyoty. W każdym razie stolarstwo meblowe przechodziło okres dziwnie niejednolity.

Stolarstwo budowlane było ogólnie lepiej zatrudnione. Nawet zakłady, które przrzuciły się na stolarkę budowlaną uzyskały tym samym bardziej równomierne zatrudnienie. O ile chodzi o zyskowność to w porównaniu z rokiem poprzednim nie można było zauważyć polepszenia. Materiały i surowce zwykływały, zaś ceny gotówkowe wyrobu pozostały niemal na tym samym poziomie. W dodatku coraz bardziej rozpowszechnia się w tych zawodach chałupnictwo, co na ukształtowanie cen nie może pozostać bez wpływu. Poza ty meksport mebli do Gdańska obraca się w bardzo skromnych ramach, zaś eksport wyrobów drzewnych do Anglii po pierwszych próbach nie dał dobrych przytywnych rezultatów, a zbyt na rynku wewnętrznym, mimo widocznej poprawy gospodarczej nie zwiększył się w tym stopniu jakiego można było się spodziewać.

To też położenie w stolarstwie jest niejednolite i z powodu istnienia wielkiej ilości bezrobotnych czeladników raczej trudne, zwłaszcza gdy się zważy, że stosunkowo wielka ilość normalnego zapotrzebowania przechodzi na rynek niewłaściwymi drogami.

Zagadnienie kredytowe ma w tym zawodzie szczególnie doniosłe znaczenie, biorąc pod uwagę, że materiał i koszty robocizny, szczególnie przy większych obiektach stanowią poważne sumy, zaś uregulowanie należności przez odbiorców nie zawsze jest idealne. Przedsiębiorstwa sprzedające na raty mają zawsze większe obroty aniżeli te, które uzależniają przyjmowanie większych zamówień od zaliczki na zakup materiałów. A tych ostatnich niestety jest więcej. To też kredyt obrotowy jest poniekąd podstawą rozwoju stolarstwa.

Ceny kształtowały się następująco:

	Materiał.		
	1935	1936	1937
1 m ³ deski sosnowe suche	90,—	110,—	120,—
1 m ³ deski dębowe stol.	165,—	175,—	170,—
1 m ² fornier dębowy	0,80	0,95	1,00
1 kg kleju skórniego	2,—	2,15	1,90
1 kg gwoździ (1 cal)	1,50	1,50	1,50

Wyroby.

1 szafa sosn. 2-drzwiowa 190×60	45,—	43,—	40,—
1 łóżko sosn. niefornierowane	20,—	18,—	21,—
1 kompl. kuchni lak., 7 cz.	100,—	100,—	125,—
1 komplet jadalni forn. dąb	565,—	470,—	500,—
bufet 160 cm, kred. 105 cm.			
6 krzesel i stół	565,—	470,—	500,—
1 kompl. sypialni forn. dąb	550,—	470,—	470,—
szafa 160 cm bez lustra, sto- liczki, 2 łózka z materacami,			
2 krzesła, umywalnia	550,—	470,—	470,—

RZEŹBIARSTWO W DRZEWIE I TOKARSTWO.

Sytuacja bez znaczniejszych zmian:

	1935	1936	1937
przedsiębiorstw rzeźbiarskich	17	19	16
„ tokarskich	15	15	26

Ilość czeladników i uczniów nieznaczna, zatrudnienie analogiczne jak w stolarstwie. Zbyt galanterii rzeźbiarskiej i tokarskiej nieznaczny.

KOŁODZIEJSTWO.

W porównaniu do lat poprzednich położenie bez znaczniejszych zmian.

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	855	947	996	1027
czeladników	138	94	123	125
uczniów	125	127	162	167
świad. przem. na 10				
przedsięb. wykupiono	5	4	4	4
zakł. zmechanizowanych	12	66	88	127

Rolnictwo, jako główny odbiorca wyrobów kołodziejskich stało się nie co lepszym tak odbiorcą jak i płatnikiem. Kiedy w latach poprzednich większość czeladników zatrudniona było okresami i dorywczo, to w roku sprawozdawczym czeladnicy zatrudnieni byli bardzo regularnie. W dodatku mechanizacja postępowała w tym zawodzie naprzód. Nie poprawiła się natomiast zyskowność, czego dowodem, że mimo wyżki cen za materiały, gotowe wyroby nie zwyżkowały. Wiele przedsiębiorstw obok kołodziejstwa prowadzi jeszcze w ograniczonych rozmiarach rolnictwo, wobec czego czas poza sezonowy może wykorzystać lepiej.

Stosunek przedsiębiorstw, mających swoją siedzibę w mieście i na wsi ilustruje poniższe zestawienie:

	1935	1937
na wsi	780 = 80%	835 = 83%
w mieście	167 = 20%	192 = 17%

Dzięki temu zakłady kołodziejskie mogą w wielu wypadkach przetrzymać najtrudniejsze okresy, nie będąc skazani tylko na dochód z przedsiębiorstwa rzemieślniczego.

Nieco więcej aniżeli w latach poprzednich kołodziejstwo, szczególnie w miastach zajęte jest budową karoserii samochodowych, co będzie wytłumaczeniem szybkiego rozwoju przedsiębiorstw pracujących z siłą zapędową.

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.

	1936	1937
1 m ³ drzewo bukowe tarte	110,—	115,—
1 m ³ drzewo dębowe	145,—	150,—
1 m ³ drzewo jesionowe	155,—	190,—
1 m ² deski sosnowe 30 mm	2,90	3,10
Sompl. dzwon giętych 40 mm 80×100	16,—	17,—

Wyroby.

1 koło 2-calowe	8,—	9,—
1 komplet do wozu roboczego bez kół i desek	40,—	32,—
1 skrzynia do pojazdu	70,—	74,—
1 spód do platformy 2½ cal.	65,—	100,—
1 piasta 16×20	1,85	1,85

BEDNARSTWO.

Bednarstwo jako jeden z tych zawodów, którego widoki na przyszłość są dość ograniczone, w roku sprawozdawczym pozostało pod każdym względem bez znacniejszych zmian.

	1934	1935	1936	1937
przedsiębiorstwa	59	71	73	82
czeladników	10	2	9	18
uczniów	3	4	5	10
wykupiono świad przem na 10 przedsiębiorstw	4	5	5	5

Zapotrzebowanie na naczynia gospodarskie jest ograniczone, beczki do masła produkują warsztaty bednarskie przy Centrali Spółdzielni Mleczarskich, zaś produkcja beczek do śledzi, marmolady, smarów, mydła i t. p. znajduje się w rękach fabryk. Jedynie drobne zapotrzebowania dla rynku lokalnego wykonywane są przez przedsiębiorstwa bednarskie. Zyskowość zawodu przedstawia się wobec tego na dość niskim poziomie.

KOSZYKARSTWO.

Przedsiębiorstw było w r.	1935 = 90
	1936 = 89
	1937 = 84

Czeladników i uczniów wogóle nie ma. Wszyscy bez wyjątku koszykarze obok pracy zawodowej zajmują się rolnictwem, rybołówstwem, sadownictwem; zaś w miastach handlem wyrobów powroźniczych i szcztokarskich. Ogromną konkurencję stwarza przemysł domowy i ludowy oraz bezrobotni. Starania o zorganizowanie eksportu mimo utworzenia spółdzielni pozostały bez rezultatu. Koszykarstwo skupia się głównie w pow. tczewskim i świeckim. W innych powiatach zamieszkują tylko jednostki.

	1935	1937
w miastach zamieszkali	40	38
na wsi zamieszkali	50	46

Grupa włókiennicza.

KRAWIECTWO.

W porównaniu do poprzednich lat krawiectwo wzrasta liczbowo, jak to wynika z niżej podanego zestawienia:

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	1728	1959	2075	2263
czeladników	402	410	668	592
uczniów	256	269	394	605
wykup. świad. przem. na 10 przedsiębiorstw	5	5	5	5

Z tego zamieszkiwało:

	1935	1937
w mieście	1153	1454
na wsi	805	809

W liczbie tej krawiectwo damskie stanowi od 10 do 15%.

Zatrudnienie było niejednolite, lecz znacznie lepsze od roku poprzedniego. Wypłacalność odbiorców przedstawia wiele do życzenia. Zapotrzebowanie na ogół większe lecz ceny kształtowały się w odwrotnym kierunku. W dodatku dostawy dla władz, wojska i urzędów nie wiele mogły wpłynąć na ukształtowanie się warunków z powodu nie wielkich obiektów. Przy tym wyłoniona kwestia taryf płac dla czeladników, stanowiła w większych miastach problem trudny do rozwiązania. Wielu czeladników posiadających kartę rzemieślniczą pracują równocześnie jako chałupnicy, obsługując także własną klientelę. To też świadectwa przemysłowe wykupiły tylko 5 na 10 warsztatów.

Ceny kształtowały się przeciętnie następująco:

Materiał.	1936	1937
1 m serge do podszewki	5,—	4,60
1 m satyny na rękawy	2,20	2,—
1 m płótna sztywnego (lniane)	1,85	1,80
1 m włosianki średniej jakości	2,50	2,40
100 kg węgla drzewnego	22,—	24,—
Wykonane roboty bez własnych materiałów.		
	1936	1937
ubranie dwurzędowe	32,—	32,—
plaszcz jednorzędowy	27,—	30,—
spodnie do ubrania wizytowego	8,—	10,—
przenicowanie ubrania	18,—	20,—
wyprasowanie ubrania	2,25	2,50

CZAPNICTWO.

Zakładów było w roku 1935=15, 1936=13, 1937=19.

Czeladników i uczniów nie ma, zaś zapotrzebowanie na pracowników pokrywa się z pośród czeladników krawieckich. Zatrudnienie naogół dobre, szczególnie w dziale czapek mundurowych.

KAPELUSZNICTWO (MODNIARSTWO).

Zakładów było w roku 1935=86, 1936=100, 1937=114.

Pracowniczeki naogół zatrudnione w sezonie dorywczo w ilości około 100.

Uczennic zarejestrowanych 30.

W porównaniu do roku poprzedniego znaczniejszych zmian nie zauważono.

KUŚNIERSTWO.

Zakładów było w roku 1935=28, 1936=31, 1937=26.

Uczniów zarejestrowanych 5.

Szczególnych zmian nie zanotowano. Zatrudnienie w sezonie dobre, poza sezonem pracy brak. Wypłatność odbiorców naogół dostateczna.

POWROŹNICTWO.

Zakładów było w roku 1935=19, 1936=20, 1937=19.

Uczniów zarejestrowano 1.

Ilość zatrudnionych pracowników około 10.

Zatrudnienie równomierne. Zbyt głównie na targach tygodniowych i wielkich. Szczególnych zmian nie zauważono.

SZCZOTKARSTWO.

Zakładów było w roku 1935=10, 1936=23, 1937=24.

Uczniów i czeladników nie ma.

Produkcja odbywa się przy pomocy członków rodziny. —
Zbyt głównie u hurtowników, poza tym na małych i wielkich tar-
gach. Zatrudnienie równomierne.

TAPICERSTWO.

Położenie zawodu bez większych zmian.

	1935	1936	1937
warsztatów	57	63	66
czeladników	7	6	10
uczniów	7	6	29

Zapotrzebowanie na meble wyściełane zwiększyło się
wprawdzie, lecz na zatrudnienie wpłynęło to w niewielkim stop-
niu bowiem tapicerstwo produkowało jedynie na indywidualne
zamówienie, zaś składy meblowe zatrudniały w większości wy-
padków własnych tapicerów. W dodatku w małych miastach
prace tapicerskie są wykonywane z reguły także przez siodlarzy.

CHEMICZNE CZYSZCZENIE I FARBOWANIE.

Zakładów było w roku 1936=14, w roku 1937=15.

Ilość pracowników narazie nieznana.

Uczniów zarejestrowanych 2.

Grupa metalowa.

KOWALSTWO.

W porównaniu do poprzednich lat zaszły niewielkie zmia-
ny.

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	1701	1890	2015	2131
czeladników	314	440	540	371
uczniów	635	586	602	764
wykup. świad. przemysłowych na 10 przedsiębiorstw	5	6	5	5
warsztatów z zapędem mechanicznym	31	39	55	72

Przedsiębiorstwa mieszczą się:

	1935	1937
na wsi	1637=86%	1784=84%
w miastach	253=14%	347=16%

Z tego są w wieku:

do lat 30	278 = 15%	278 = 13%
od lat 30 do 50	812 = 43%	1073 = 50%
ponad 50 lat	800 = 42%	780 = 37%

Uprawnienie do prowadzenia rzemiosła posiadają:

	1935	1937
na podst. art. 158 i 159 (mistrz.)	1021 = 54%	1144 = 54%
na podst. art. 145 (czeladnicy)	869 = 46%	977 = 46%

Sytuacja gospodarcza w związku z poprawą wypłacalności w rolnictwie nieco lepsza. Czelnicy po największej części w poprzednich latach zatrudnieni dorywczo lub okresowo, uzyskali bardziej regularne zatrudnienie. Mimo to wielka ilość przedsiębiorstw nie wykupiła świadectw przemysłowych, co świadczy, że pracują oni bez obcej pomocy lub też, że obok zawodu mają inne zajęcia zarobkowe, traktując rzemiosło jako zajęcie uboczne, a za tym uchodzą za przemysł domowy.

Stąd też zyskowność w kowalstwie kształtuje się na bardzo niskim poziomie, bodaj najniższym poza szewstwem w całym rzemiośle. Na poziom zyskowności nie mogą też wpłynąć dodatnio warsztaty w mieście lub zamożniejsze na wsi, mimo, że szczególnie na wsi warsztaty kowalskie zajmują się obok normalnej pracy, także wykonywaniem robót wchodzących w zakres ślusarstwa i nawet mechanictwa. Tylko w wyjątkowych wypadkach zyskowność jest u bardzo nielicznych jednostek, zależnie od jej fachowej umiejętności, nieco lepsza.

Ceny kształtują się następująco:

Materiał.

	1936	1937
1 kg żelaza sztabowego	0,34	0,38
1 kg stal resorowa	0,90	1,20
1 kg hufnali	2,30	2,30
100 kg węgla kowalskiego	4,20	4,—
100 szt. żel. bolcy 70 mm	20,—	18,—

Wykonane roboty.

4 podkowy średnie, pantoflowe	4,80	4,50
okucie woza rob., 2 cal.	143,—	150,—
okucie 1 koła 2 cal.	13,—	14,—
jeden pług jednokonny	38,—	31,—
jedna brona jednokonna	21,—	29,—

ŚLUSARSTWO.

Sytuacja wykazuje drobną poprawę.

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	467	544	617	649
czeladników	281	351	447	430
uczniów (w tym w końcu roku 1937 200 uczni fabr.)	347	476	482	745
wykup. świadectw przemysłów. na 10 warsztatów	7	9	7	7
warszt. z siłą zapędową	104	114	125	186

Przedsiębiorstwa mieszczą się:

	1935	1937
w mieście	430 = 79%	503 = 77%
na wsi	114 = 21%	146 = 23%

Uprawnienie zawodowe posiadają:

	1935	1937
na podst. art. 158, 159 i 150 (mistrzowie)	228	287
na podstawie art. 145 i 146 (czeladnicy)	316	362

Zatrudnienie nieco się poprawiło w związku z ożywionym ruchem budowlanym, oraz postępem mechanizacji, motoryzacji oraz rozpowszechnienie i stosowanie urządzeń centralnego ogrzewania, których wykonanie i konserwację powierza się warsztatom ślusarskim.

Jedynie zyskowność pozostała bez zmian. Z powodu bowiem zbyt wielkiej ilości materiałów jakie przerabia ślusarstwo, większe zapasy trudno magazynować, zaś nabycie tychże w drobnych ilościach wpływa na cenę. To też mimo wyraźnej poprawy tak w zatrudnieniu jak i obrotach nie osiągnęło pod względem zyskowności tego poziomu jakiego się spodziewano. W dodatku maksymalna zdolność produkcji rzadko została osiągnięta, okresy martwe są dość liczne, co na ukształtowanie się cen wpływa ujemnie.

Nawet ślusarstwo samochodowe mimo bardzo sprzyjającej koniunktury w związku z rozwojem mechanizacji i motoryzacji nie odczuwa jeszcze w sposób dostateczny zwiększenia zatrudnienia.

Wskutek bowiem ulg podatkowych udzielonych kupującym pojazdy mechaniczne zwiększył się jedynie popyt na nowe wozy. Nawet stare pojazdy, wymagające większej reparacji zastąpione zostały nowymi, gdyż ulgi podatkowe oraz koszty remontu łącznie stanowiły dla wielu tak poważną kwotę, że przy dopłacie niewielkiej już sumy stary pojazd zastąpiony został nowym.

To też ślusarstwo samochodowe nie odniosło jeszcze korzyści w ubiegłym roku z ożywionego ruchu motoryzacyjnego.

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.

	1936	1937
1 kg żelazo sztabowe	0,36	0,40
1 kg żelazo taśmowe	0,65	0,65
1 kg stal narzędziowa	2,70	2,60
1 butelka tlenu	19,—	18,—
1 butelka acetylenu	44,—	40,—

Wykonane roboty.

1 kg gotowego wyrobu konstrukcji żelaznej	0,83	0,80
1 godz. pracy maszynowej	1,86	1,85
1 godz. rep. ślus. samoch.	1,45	1,80
1 godz. rep. ślus. budowl.	1,05	1,15
1 godz. spawanie acetylenem	3,—	2,50

BLACHARSTWO.

Położenie nieco lepsze.

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	119	141	152	171
czeladników	76	70	136	177
uczniów	74	48	71	81
wykupionych świad. przemysł. na 10 warsztatów	5	7	12	21

Zatrudnienie naogół dostateczne, szczególnie w dziale blacharstwa budowlanego oraz instalacji, co jest w związku z ożywionym ruchem budowlanym. Okresy poza sezonowe nie wiele dały zatrudnienia, gdyż galanteria blacharska nie ma wielkiego powodzenia. Pewien ekwiwalent stanowiły skrzynie do śmieci, które wykonywane były w okresie martwym. Partactwo w tym zawodzie bardzo rozpowszechnione, a szczególnie na budowlach, wykonywanych we własnym zakresie. To też zyskowność nie przedstawia się bardzo dodatnio.

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.

	1936	1937
1 kg blachy cynkowej nr. 11	0,94	0,95
1 kg blachy czarnej 5 mm	0,85	0,80
1 kg blachy ocynkowanej 1 mm	0,80	1,—
1 kg blachy pocynowanej 0,65 mm	1,10	1,50
1 kg żelaza na uchwyty	0,73	0,55

Gotowe wyroby.

1 m b. rynny średn. 15 cm, kompl.	3,30	3,85
1 m b. rury średn. 10 cm, pompl.	3,15	3,30
1 m b. okrycia muru	7,—	6,55
1 skrzynka do węgla 25×25×40 cm	3,50	4,—
1 polewaczka średnicy 20×25 cm	2,95	3,75

KCTLARSTWO, MOSIĘŻNICTWO, PILNIKARSTWO.

Zakładów razem 15. Ilość czeladników nieznaczną. Uczniów 12. Roboty wchodzące w zakres tych zawodów wykonywane są również przez inne zawody grupy metalowej. W okresie sprawozdawczym żadnych szczególniejszych zmian nie było.

TCKARSTWO W METALU.

Zakładów 1. Uczniów zarejestrowanych 32, lecz odbywających naukę w przedsiębiorstwach ślusarskich i fabrykach metalurgicznych.

ZEGARMISTRZOWSTWO, ZŁOTNICTWO, GRAWERSTWO.

	1935	1936	1937
warsztatów zegarmistrzowskich	182	198	203
„ złotniczych	11	12	13
„ rytowniczych	3	3	4
zatrudn. czeladn. zegarmistrz.	24	22	18
„ „ złotn.	3	3	2
„ „ rytowniczych	—	—	—
„ uczniów zegarmistrz.	28	15	30
„ „ złotniczych	5	5	5
„ „ rytowniczych	—	—	1

Zatrudnienie z powodu ogólnego położenia gospodarczego dość słabe. To też ilość przedsiębiorstw nie wiele się zwiększyła, zaś ilość czeladników nawet zmniejszyła się. Ceny za materiały i wykonywane prace na tym samym poziomie.

Grupa spożywcza.

RZEŹNICTWO I WĘDLINIARSTWO.

W zawodzie tym zauważyć można w roku sprawozdawczym szereg charakterystycznych zmian:

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	1491	1623	1790	1957
czeladników	455	455	677	529
uczniów	519	527	611	819

wykupionych świad. przemysł.				
na 10 warsztatów	8	7	6	6
zakł. z siłą zapędową	265	288	292	394

Przed wszystkim nieproporcjonalny wzrost warsztatów, przy równoczesnym zmniejszeniu się liczby zatrudnionych czeladników świadczy o rozdrobnieniu obrotów, co zresztą znajduje potwierdzenie w silnym wzroście liczby uczniów. Dochodzi do tego, że w miastach ilość przedsiębiorstw rzeźnickich zmniejsza się przy równoczesnym wzroście warsztatów na wsi, co wynika z poniższego porównania.

	1935	1936
Zakłady z siedzibą w miastach	59%	54%
zakłady z siedzibą na wsiach	41%	46%

Z powyższego objawu stwierdzić można, że warunki egzystencji stają się w miastach coraz trudniejsze i, że wobec tego na wsi wprawdzie przy mniejszych obrotach i zarobkach egzystencja wydaje się pewniejsza. W przeciągu bowiem dwóch lat ilość warsztatów rzeźnicko-wędliniarskich w miastach powiększyła się tylko o 101, na wsiach natomiast o 235. W związku z tym dowóz mięsa ze wsi domiast niewątpliwie wzrośnie, gdyż konsumpcja mięsa na wsi jednak nie powiększyła się do tego stopnia, aby uzasadnić tak znaczny wzrost warsztatów na wsi.

Według Małego Rocznika Statystycznego za rok 1937 (str. 145) spożycie mięsa na jednego mieszkańca w Polsce wynosiło w r. 1935 przeciętnie 19,2 kg. Tymczasem w 7 największych miastach w Polsce spożycie mięsa wynosiło od 36 do 58 kg. Wynika z tego, że spożycie mięsa w miastach jest znacznie większe, aniżeli na wsi, że wobec tego przedsiębiorstwa rzeźnicko-wędliniarskie na wsi, dla utrzymania rentowności swoich warsztatów na pewnym poziomie, muszą wywozić do miast mięso w tej czy innej formie. W rzeczywistości też przedsiębiorstwa rzeźnicko-wędliniarskie w miastach, szczególnie większych, gdzie istnieją filie sprzedaży fabryk konserw mięsnych i bekoniarnie ucierpiały nie tylko na wysokości obrotów ale nie mniej na zyskowności, gdyż ceny za wyroby kształtowały się analogicznie do cen pobieranych przez przemysł mięsny, bekoniarnie i t. p. Dowóz natomiast mięsa z uboju legalnego i nielegalnego zmniejsza niewątpliwie obroty w miastach. Z uwagi na wytworzone warunki, wielki ilość osób będących w posiadaniu karty rzemieślniczej zajmują się tylko handlem żywcą. Warunki zarobkowe i gospodarcze przedstawiały się za tym w zawodzie rzeźnicko-wędliniarskim bardzo niejednolicie i w większości wypadków niebardzo korzystnie.

Ceny kształtowały się następująco:
Żywiec i materiał.

	1936	1937
100 kg trzody chlewnej (szt. ok. 125 kg)	93,—	100,—
100 kg bydła II. kl. (szt. ok. 350 kg)	43,—	44,—
100 kg bydła młodoc. (szt. ok. 150 kg)	36,—	38,—
sztuka — cielę lub owca (ok. 40 kg)	17,—	14,—
1 wiązka (ca 33 m) jelita wianków	5,50	5,—
Wyroby.		
1 kg mięso wołowe bez kości	155,—	1,45
1 kg mięso wieprzowe z kością	1,60	1,50
1 kg słoniny	1,70	1,75
1 kg wyrobów, krakowska i t. d.	1,80	1,70
1 kg skóry bydłowej	1,—	1,25

PIEKARSTWO.

Sytuacja nie poprawiła się w porównaniu do ostatnich lat:

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	748	847	905	998
czeladników	621	555	728	721
uczniów	512	531	579	714
wykup. świad. przemysłowych na 10 warsztatów	9	8	8	8
warszt z siłą zapędową	44	45	56	152

Przedsiębiorstwa mają swoją siedzibę

	1935	1936
w mieście	498 = 59%	597 = 60%
na wsi	349 = 41%	401 = 40%
Uprawnienia posiadają:		
na podstawie art. 158 i 159 (mistrzowie)	456 = 54%	528 = 53%
na podstawie art. 145 i 146 (niemistrzowie)	392 = 46%	470 = 47%

Pod względem wieku ogólna ilość przedstawiała się następująco:

	1935	1937
do lat 30	147 = 17%	195 = 19%
od 30 do 50 lat	469 = 55%	590 = 59%
ponad 50 lat	231 = 28%	213 = 22%
kobiety	2	4

Naturalny przyrost mieszkańców niewiele odbijał się dodatnio na ukształtowanie się obrotów, gdyż ilość warsztatów piekarskich wzrosła szybciej od ilości mieszkańców. W dodatku

spożycie przypadające na poszczególne jednostki pozostało na tym samym poziomie, czyli, że nie ma zupełnie podstaw do przypuszczenia, że obroty się w roku sprawozdawczym poprawiły.

Według Małego Rocznika Statystycznego za rok 1937 (str. 147) spożycie niektórych artykułów na jednego mieszkańca przedstawia się przeciętnie następująco:

	1929/31	1932/34
żyto	159 kg	159 kg
pszenica	50 "	48 "
	1929	1936
drożdże (wojew. zachodnie)	39,— zł	25,— zł

Przy rozważaniu powyższych cyfr należy jeszcze wziąć pod uwagę, że praca produktywa w piekarstwie wymaga w pewnych godzinach odpowiedniej ilości rąk do pracy, które następnie nie są należycie wykorzystane. Ta okoliczność musi odbijać się ujemnie na ukształtowanie się kosztów produkcyjnych oraz wysokości zysku. Dochodzi do tego, że rok 1936 i 1937 stał pod znakiem wahania cen za mąkę i reglementację cen za pieczywo. Przy ustaleniu cen władza uwzględniła zysk w wysokości 3%, zaś władza skarbową ustaliła od obrotów zysk 10 do 12%. To też według przeprowadzonej ankiety zadłużenie piekarzy w młynach za pobraną mąkę wzrasta w zawrotnym tempie, co tylko potwierdza, iż położenie piekarstwa jest bardzo ciężkie.

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.

	1936	1937
100 kg mąki żytniej 50%	28,—	33,—
100 kg mąki żytniej 65%	27,50	31,50
100 kg mąki pszennej 50%	39,—	46,50
100 kg mąki pszennej 60%	36,—	45,—
1 kg drożdży	4,10	4,10

Pieczywo.

1 kg chleba żytniego	0,29	0,33
1 kg białe pieczywo	0,62	0,63
1 kg razówka pszenna	0,30	0,38
1 kg razówka żytnia	0,25	0,31

CUKIERNICTWO.

W porównaniu do roku ubiegłego położenie bez zmian.

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	74	100	119	114
czeladników	15	16	79	69
uczniów	9	18	20	22

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.		1936	1937
1 kg masła		3,—	3,80
1 mendel jaj		1,30	1,70
1 kg masła kakaowego		4,—	3,60
1 kg kakao w blokach		2,60	3,—
1 kg migdałów		7,—	8,40
Wyroby.			
1 tort średniej jakości		7,50	5,50
1 sztuka deserówki		0,15	0,20
1 kg herbatników		6,—	5,—
1 litr lodów deserowych		4,—	4,—
1 kg cukierków		4,00	3,60

Grupa skórna.

SZEWSTWO.

W porównaniu do roku poprzedniego położenie nie zmieniło się na korzyść.

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	1746	2046	2237	2418
czeladników	357	294	385	374
uczniów	350	378	403	657
wykup. świad. przemysł. na 10 przedsiębiorstw	5	5	5	4

Wzrost warsztatów nie idzie w parze ze wzrostem zamówień, zaś tak znaczny wzrost warsztatów w okresie trzech lat przy niezmienionym stanie czeladników, świadczy tylko o dalszym rozdrobnieniu warsztatów, czego najlepszym dowodem jest że tylko połowa przedsiębiorstw wykupuje świadectwa przemysłowe tudzież, że zarobki czeladników w zawodzie szewskim należą do najniższych wśród wszystkich rzemiosł. W dodatku żaden inny zawód nie prowadzi takiej ciężkiej walki z tak licznym partactwem jak szewstwo, skutkiem czego zyskowność istnieje w większości wypadków tylko w teorii, zaś jedynym dochodem dla bardzo wielu przedsiębiorstw to tylko robocizna, znajdująca się co do wysokości często poniżej płacy czeladniczej. — W porównaniu do roku poprzedniego zwykowały w dodatku ceny za materiały, zaś żadną miarą nie można było przerzucić tej zwyczajki na klientelę. Z tego to powodu nazwać można położenie w zawodzie szewskim nieomal katastrofalnym. Nieliczne tylko przedsiębiorstwa tak zwane miarowe połączone ze skle-

pem miały możliwą egzystencję, przy czym jednak bardzo dotkliwie odczuwały one konkurencję „Baty” i innych fabryk mechanicznych wzgl. produkcji chałupniczej.

Zużycie skóry podeszwowej kształtowało się w poszczególnych latach według Małego Rocznika Statystycznego z roku 1937 (str. 144) następująco:

Na jednego mieszkańca przypadało przeciętnie rocznie:

	1929	1939	1931	1932	1933	1934	1935	1936
gramów	450	480	420	430	420	480	500	498

Rozmieszczenie warsztatów przedstawia się następująco:

	1935	1937
w miastach	1167	1381
na wsiach	909	1037

Uprawnienie do prowadzenia szewstwa uzyskali przedsiębiorcy:

	1935	1937
na podst. art. 158 i 159 (mistrzowie)	715	771
na podst. art. 145 i 146 (niemistrzowie)	1361	1647

Pod względem wieku przedsiębiorcy należą:

	1935	1937
do lat 30	410	486
od lat 30 do 50	1001	1252
ponad 50 lat	665	680

Ceny kształtowały się następująco:

Materiał.

	1936	1937
1 kg skóry podeszw. w połówkach	5,35	5,85
1 kg skóry krupon, gat. I.	7,20	7,45
1 kg skóry faleder, gat. I.	8,—	8,30
1 dcm chromu ciełec., gat. I.	0,23	0,25
1 dom bukat, gat. I.	0,20	0,20

Wyroby.

1 para damsk. półbuc., gienza	17,70	17,50
1 „ męskich półbucików, chrom.	17,—	17,50
1 „ męskich faledr. robocze	11,50	12,50
1 „ zelówek i obcasy męskie	3,25	3,30
1 „ „ zelówek i obcasy damskie	2,40	2,40

CHOLEWKARSTWO.

Położenie analogiczne do zawodu szewskiego.

Ilość przedsiębiorstw: 1935=63, 1936=79, 1937=87.

Ilość uczniów w r. 1937=22, ilość czeladników=23.

SIODLARSTWO I RYMARSTWO.

Położenie naogół bez większych zmian.

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	271	295	310	332
czeladników	68	51	54	36
uczniów	42	54	40	37

Największy odbiorca, rolnik, niewiele jeszcze powiększył swe zapotrzebowanie, co na ukształtowanie się stosunków wpłynęło najmniej. Z tego też powodu ilość czeladników i uczniów spada z roku na rok. Zwyżka cen za skóry oraz niezmienną ceną za wyroby wpłynęły na obroty i zyskowność. Przedsiębiorstwa w małych i średnich miastach oraz na wsi wykonywują nieco robót tapicerskich i galanterii, co stanowi poniekąd o utrzymaniu egzystencji.

GARBARSTWO I BIAŁOSKÓRNICTWO.

Położenie naogół bez większych zmian.

Zakładów było w roku 1935=17, 1936=19, 1937=18.

Ilość uczniów 4, w roku poprzednim 6.

Ilość czeladników nie przekroczyła 10-ciu.

INTROLIGATORSTWO.

Zakładów było w roku sprawozdawczym i poprzednim 44. Ilość uczniów 6. Zatrudnienie dorywcze i niedostateczne. — Przedsiębiorstwa czysto introligatorskie utrzymać się prawie że nie mogą, wobec czego połączone są z reguły z przedsiębiorstwem drukarskim wzgl. handlem artykułami biurowymi. — Zyskowność minimalna.

Grupa usług osobistych.

FRYZJERSTWO I GOLARSTWO.

W porównaniu do roku poprzedniego położenie pogorszyło się:

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	602	678	752	798
czeladników	774	631	502	567
wykup. świad. przemysł.				
na 10 przedsiębiorstw	317	332	335	435
uczniów	9	9	9	9

Ciasnota gotówkowa od szeregu lat ograniczyła szerokie rzesze w korzystaniu z usług fryzjerów, redukując je do wypadków koniecznej potrzeby. To też golarstwo traciło z biegiem lat coraz więcej klientów, którzy zabiegi golarskie wykonywali sami, częstokroć przy pomocy maszynek do golenia. Zwyczaj ten niestety zakorzenił się dość mocno. Pewien ekwiwalent stanowi wprawdzie obsługa damska, lecz z uwagi na dość kosztowne inwestycje oraz brak w dostatecznej ilości fachowych pracowników w dziale damskim, możliwość ta nie zawsze daje się w dostatecznej mierze wykozyszczać.

W dodatku fryzjerstwo domokrażne w sposób dotkliwy wpływa na ukształtowanie cen, co oczywiście na zyskowność nie może pozostać bez wpływu. To też położenie w ciągu roku uległo pogorszeniu.

FOTOGRAFOWANIE.

Sytuacja w porównaniu do roku poprzedniego bez większych zmian.

	1934	1935	1936	1937
warsztatów	78	92	110	150
czeladników	8	8	22	28
uczniów	2	3	6	8

Wielką konkurencję stanowią leikarze (fotografowie uliczni), którzy szczególnie w okresie letnim uprawiają nieuczciwą konkurencję, co na ukształtowanie cen nie mogło pozostać bez wpływu.

Ceny za materiał i wyroby bez zmian.

II. Działalność administracyjna.

A. Obwód działania Izby i jej skład.

Terenem działalności Izby Rzemieślniczej jest Województwo Pomorskie. Siedzibą Izby Rzemieślniczej jest Toruń. Biura mieszczą się w własnym gmachu przy ulicy Św. Katarzyny nr. 9/11.

Władzę nadzorczą reprezentuje jako delegat Min. Przemysłu i Handlu — Naczelnik Wydziału Przemysłowego Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego p. Kazimierz Barciszewski.

Plenum i Zarząd Izby ukonstytuowały się dnia 27. sierpnia 1934 r. i urzędują w niezmienionym składzie do dnia 25. listopada 1937 r., w którym to dniu zmarł w następstwie nieszczęśliwego wypadku Prezes Izby ś. p. Piotr Jakubowski w Grudziądzu.

Członkowie Izby z wyboru:

1. Piotr Jakubowski	mistrz mur.-cies.	Grudziądz
2. Józef Dominik	" kowalski	"
3. Ksawery Ebert	" fryzjerski	Toruń
4. Ludwik Gilgenast	" kołodziejski	Pacoftowo
5. Teodor Maciejewski	" szewski	Starogard
6. Jan Pahlke	" stolarski	Grudziądz
7. Andrzej Szczygielski	" piekarski	Tczew
8. Piotr Wojtasik	" rzeźn.-wędl.	Gdynia
9. Antoni Zieliński	" krawiecki	Grudziądz

Członkowie z nominacji:

1. Bronisław Biernacki	mistrz malarski	Toruń
2. Teodor Gliński	" blacharski	"
3. Artur Szulc	" ślusarski	"
4. Franciszek Wienczek	" introligatorski	"
5. Stan. Borucki, inż. enl.	Nacz. K. O. S.	"
6. Teofil Szeiba	mistrz mur.-cies.	Wejherowo

Zastępcy członków Izby z wyboru:

1. Teodor Bredefeld	mistrz mur.-cies.	Chełmno
2. Maks. Grzegorzewski	„ kowański	Włocibórz
3. Alfons Kurzyński	„ piekarski	Wąbrzeźno
4. Konstanty Hejda	„ kołodziejski	Brodnica
5. Walerian Gabrych	„ szewski	Tuchola
6. Jan Latzke	„ piekarski	„
7. Augustyn Rosinek	„ rzeźn.-wędl.	Kościierzyna
8. Teofil Schmidt	„ stolarski	Świecie
9. Wład. Skopiński	„ krawiecki	Grudziądz

Zarząd Izby:

1. Prezes — Piotr Jakubowski Grudziądz
2. Wiceprezes — Jan Pahlke „
3. Członek — Ksawery Ebert Toruń
4. „ — Antur Szulc „
5. „ — Franciszek Wiencek „

Dyrektor Izby: Franciszek Biszoff.

Ś. p. Piotr Jakubowski

mistrz murarsko - ciesielski w Grudziądzu. Prezes Izby Rzemieślniczej w Toruniu, członek Rady Związku Izb Rzemieślniczych R. P. w Warszawie, odznaczony srebrnym Krzyżem Zasługi i Odznaką Min. Przemysłu i Handlu zmarł w dniu 25. listopada 1937 r.

w następstwie nieszczęśliwego wypadku.

Pogrzeb odbył się w Grudziądzu w dniu 29. listopada 1937 r. przy licznych udziale przedstawicieli władz i organizacji rzemieślniczych.

Izba Rzemieślnicza w Toruniu zastąpiona była w roku sprawozdawczym w Radzie Związku Izb Rzemieślniczych R. P. w Warszawie przez:

- 1) prezesa — ś. p. Piotra Jakubowskiego
- 2) wiceprezesa — p. Jana Pahlke'go.

W skład Wojewódzkiego Komitetu Funduszu Pracy w Toruniu — Izba Rzemieślnicza w Toruniu zastąpiona była przez wiceprezesa p. Jana Pahlke'go.

B. Plenarne zebrania Izby i posiedzenia Zarządu.

W roku sprawozdawczym odbyły się 2 zebrania plenarne i 11 posiedzeń Zarządu:

Na zebraniach plenarnych i Zarządu Izby, które odbyły się w niżej podanych terminach rozważano następujące ważniejsze zagadnienia.

10. i 19. lutego — posiedzenie Zarządu

przyjęto do wiadomości sprawozdanie z zamknięcia rachunkowego i wykonania budżetu w r. 1936, uzgodniono, że wydawanie opinii w sprawach gospodarczych odbywać się będzie na wspólnych konferencjach Izb Przemysłowo-Handlowej, Rolniczej i Rzemieślniczej, uchwalono wydać nakładem Izby podręcznik do egzaminów rzemieślniczych, omawiano imprezy, na które należy zorganizować wycieczki rzemieślnicze.

Dla zopoznania się z nowościami technicznymi zagranicą oraz w kraju delegowano radców, celem zwiedzenia Targów Lipskich i Targów Katowickich.

Postanowiono zwołać zebranie radców do Gdyni, a to dla jednoczesnego zapoznania się z Targami Gdynskimi.

W dążeniu do dostosowania szkolnictwa zawodowego do potrzeb rzemiosła, rozważano projekt przejęcia Szkoły Rzem.-Przemysłowej w Tczewie z tym, aby Pomorski Instytut Rzemieślniczy zorganizował tamże kursy rzemiosła.

W dalszym ciągu w związku z reorganizacją cechów i zatwierdzeniem nowych statutów, powzięto uchwałę, aby cechy, które nie wykażą dostatecznej ilości członków, zlikwidować, a członków włączyć do cechu tejże branży w danym powiecie.

Celem zwalczania nielegalnych warsztatów uchwalono mianować przy władzach przemysłowych mężów zaufania, którzy byli by pomocni przy wykrywaniu tychże.

Rozpatrzono kilka zażaleń na komisje egzaminacyjne, przy czym po rozważeniu zażalenia, okazały się one nieuzasadnione.

Wniosek o organizowaniu specjalnych komisji egzaminacyjnych dla więźniów zaopiniowano nieprzychylnie z tym, że w wyjątkowych wypadkach więźniowie mogą zdawać egzamin przed już istniejącymi komisjami kwalifikacyjnymi.

29. kwietnia — posiedzenie Zarządu

przyjęto do wiadomości sprawozdanie z konferencji w Min. Przemysłu i Handlu w sprawie sprawozdania z budżetu Izby za rok 1936.

Ustalono program prac B. O. H. R. na rok 1937. Z kolei omówiono program prac projektowanych przez Instytut Rzemieślniczy jak: organizację kursów fachowych, biblioteki, udziału w Targach Gdynskich oraz adaptację warsztatów.

Po czym ustalono termin i porządek obrad plenarnego zebrania radców Izby.

Rozważano sprawę dożywiania młodzieży szkół kształcących, wobec której Zarząd zajął stanowisko odmowne z uwagi, że młodzież rzemieślnicza jest odżywiana dostatecznie i należy.

28. czerwca — zebranie radców Izby

Przyjęto do zatwierdzającej wiadomości sprawozdanie z zamknięcia rachunkowego Izby za rok 1936.

Następnie omówiono sprawę ustalenia regulaminu prac Komisji Rewizyjnej, która miała by na celu badanie celowości i konieczności wydatków.

Z kolei przyjęto do wiadomości sprawozdanie z podróży po kresach, mającej na celu zbadanie możliwości osiedleńczych, przy czym upoważniono Zarząd do udzielania pomocy czeladnikom, którzy chcą przenieść się na kresy.

W dalszym ciągu wysłuchano spostrzeżeń z Targów Lipskich.

Z kolei omówiono i przyjęto do wiadomości sprawozdanie z prac nad nowelizacją ustawy przemysłowej.

Następnie rozważano zagadnienia terminatorские, wypowiedziano się przeciwko nauczaniu w szkołach kształcących w godzinach rannych, poruszano sprawę likwidacji szkół rzemieślniczo - przemysłowych, oraz opracowano i uzgodniono wnioski o zmianie rozporządzenia wojewody w sprawie przepisów regulujących liczbę uczeni w stosunku do zatrudnionych czeladników, ustalając listę dla poszczególnych zawodów.

Wysłuchano referatu na temat „Kasy Bezprowcentowe a kredyty rzemieślnicze”.

Następnie omawiano sprawę organizacji sekretariatów rzemiosła, uznając celowość powstania takich biur.

Z kolei omawiano projekt przejścia nowych terenów.

Następnie uchwalono abonowanie 50 egzempl. „Rzemieślnika”, jako ekwiwalent za bezpłatne zamieszczanie komunikatów Izby.

13. lipca — posiedzenie Zarządu

Przyjęto do zatwierdzającej wiadomości sprawozdanie z wystaw B. O. H. R. na Targach w Poznaniu i Gdyni.

Uchwalono wytyczne w sprawie wniosków do władz o wydawanie robót dla samodzielnych warsztatów.

Ustalono i uchwalono wnioski w sprawie nauczania w szkołach dokształcających, oraz zapoznano się z odpowiedzią Min. W. R. i Ośw. Publ. na memoriał Izby.

Następnie omawiano sprawę utworzenia w Grudziądzu warsztatu krawieckiego dla bezrobotnych czeladników, przy czym zezwolono na tymczasowe pomieszczenie warsztatu w gmachu Izby w Grudziądzu.

Z kolei powzięto uchwałę wystąpienia z memoriałem do właściwych czynników o nie podwyższanie stopy dyskontowej dla kredytów rzemieślniczych.

Następnie przyjęto do wiadomości normy średniej zyskowności za rok 1936.

Wypowiedziano się przeciwko połączeniu podatku zryczałtowanego ze świadectwami przemysłowymi, oraz przeciwko połączeniu podatku dochodowego z podatkiem obrotowym.

Zajęto stanowisko odmowne co do powierzenia kierownikowi B. O. H. R. zastępstw C. H. R.

W związku z Międzynarodowym konkursem czesania w ramach „Wystawy Światowej” w Paryżu omówiono zorganizowanie zawodów eliminacyjnych.

Uchwalono cechowi szewskiemu w Chojnicach nagrodę za dekorację wozu biorącego udział w pochodzie z okazji „Tygodnia Chojnic”, oraz przyznano kilka dyplomów.

W dalszym ciągu uchwalono utworzenie kredytu na prace przygotowawcze związane z przyłączeniem innych terenów.

4. października — posiedzenie Zarządu

Uchwalono subwencję dla kursu podkuwaczy koni w Grudziądzu, oraz wstawiono do budżetu na rok 1938 zł 1 000,— na cele dokształcenia podkuwaczy.

Przyjęto do wiadomości korespondencję B. G. K. w sprawie kredytów na akcję przesiedleńczą.

Uchwalono zapomogę na wyjazd do Paryża na Międzynarodowy konkurs fryzjerski.

Zaopiniowano przychylnie o zaliczeniu drukarstwa do rzemiosła, zaś odrzucono co do pantoflarstwa.

Uchwalono abonować 100 egzempl. „Rzemieślnika”.

W celu udostępnienia rzemiosłu zapoznania się z pracami dla wojskowości uchwalono zakupić z pozycji B. O. H. R. normy techniczne wojskowe.

Postanowiono wzmóc propagandę dla pobudzenia rzemiosła do zakładania spółdzielni surowcowych i zbytu.

Zapoznano się z pismem Związku Izb Rzem., stwierdzającym brak podstaw prawnych do żądania od kandydatów świadectw moralności.

W związku z tym uchwalono zwrócić się z wnioskiem do Związku Izb Rzemieślniczych, aby poczyniono starania o zastąpienie tychże świadectwami niekaralności.

Mianowano nowe komisje egzaminacyjne mistrzowskie dla zawodu malarskiego i zegarmistrzowskiego.

Uchwalono subwencję na zakupienie sztandaru dla miejscowego pułku artylerii. Omówiono prace wstępne w związku z przejęciem nowych terenów.

18. października — posiedzenie Zarządu

Dyskutowano nad projektem noweli do ustawy przemysłowej.

27. października — posiedzenie Zarządu

Kontynuowano w dalszym ciągu modyfikację projektu noweli do ustawy przemysłowej, celem wydania opinii.

Rozważano kwestię unieważnienia i odbioru nielegalnie uzyskanych wzgl. fałszowanych dowodów kwalifikacyjnych. — Postawiono zwrócić się do Związku Izb o autoratywne rozstrzygnięcie. Po ponownym rozpatrywaniu zajęto stanowisko odmowne do spraw dożywiania młodzieży terminującej.

8. listopada — posiedzenie Zarządu

Omawiano preliminarz budżetowy na rok 1938. Zaopiniowano przychylnie projekt Targów Meblowych w Nowem.

Przyjęto do wiadomości o wystąpieniu opinii do projektu noweli do ustawy przemysłowej.

15. listopada — zebranie radców Izby

Uchwalono preliminarz budżetowy, oraz kredyty na prace związane z rozszerzeniem granic. Uchwalono regulamin dla komisji egzaminacyjnych czeladniczych i mistrzowskich dla zawodu fryzjerskiego.

Przyjęto do zatwierdzającej wiadomości sprawozdanie z działalności Izby o stanie i położeniu gospodarczym rzemiosła pomorskiego, oraz tekst opinii do projektu noweli do ustawy przemysłowej.

25. listopada — posiedzenie Zarządu

Obrady poświęcone przygotowaniom związanym z pogrzebem ś. p. Piotra Jakubowskiego, prezesa Izby.

2. grudnia — posiedzenie Zarządu

Na zebraniu omawiano plan zużytkowania domu Izby w Grudziądzu.

21. grudnia — posiedzenie Zarządu

Przyjęto do wiadomości opinie Izby w sprawach:

- a) scalenia podatku obrotowego od obrotu zwierząt rzeź-
nych i mięsa,
- b) scalenia podatku obrotowego od obrotu mąką i wyroba-
mi mącznymi,
- c) ustawy o podatku dochodowym,
- d) ustawy stemplowej.

C. Budżet i sprawozdanie

Izby Rzemieślniczej w Toruniu na rok 1937.

D O C H O D Y

D O C H O D Y	Suma w złotych			
	Budżet		Wpłynęło	
A. Dochody zwyczajne				
Dodatek do ceny świadectw przemysłowych	18 000	—	18.885	26
Taksy egzaminacyjne :				
Egzaminy czeladnicze	28.000	—	31.716	85
Egzaminy mistrzowskie	18.000	—	35.875	—
Egzaminy kwalifikacyjne	10.000	—	17.118	50
Potwierdzenie umiejętności zawodowej	—	—	200	—
" praw nabytych	200	—	820	—
Inne (np. za pozwolenie przywozu, badanie charakteru przedsiębiorstw, do paszportów zagran.)	360	—	—	—
Rejestracja umów o naukę rzemiosła (bezpośrednio w Izbie)	2.000	—	3.445	50
Wpływy za druki i inne opłaty specjalne (zatwierdzone przez Ministerstwo Przemysłu i Handlu)	4 300	—	8.468	16
DOCHODY Z WYDAWNICTW (własnych i sprzedawanych komisowo)				
Czasopisma, książki i broszury	1.000	—	2 919	67
Działalność organizacyjno - handlowa (B. O. H. R.)	100	—	—	—
Porady (prawne, buchalteryjne i t. p.	100	—	—	—
DOCHODY Z NIERUCHOMOŚCI				
Czynsze (łącznie z czynszem za lokal Izby	15.020	—	2 905	23
DOCHODY Z KAPITAŁU				
Odsetki z lokat gotówkowych	100	—	89	20
Odsetki od papierów wartościowych	64	—	—	—
DOCHODY INNE				
	100	—	—	—
B. Dochody nadzwyczajne				
PRZELEWY Z KAPITAŁU ZASOBOWEGO	20 316	—	—	—
POŻYCZKI (zaciągnięte przez Izbę)	—	—	480	—
SUBWENCJE Państwowe (np. Min. Przemysłu i Handlu, Fundusz Pracy)	6.000	—	6.980	—
Różne	—	—	588	20
R a z e m	123.660	—	130.491	57

W Y D A T K I

W Y D A T K I	Suma w złotych			
	Budżet	Wyplacono		
A. Wydatki zwyczajne				
WYDATKI OSOBOWE				
Urzednicy	28.860	—	28.860	—
Dietariusze i konsultanci	—	—	—	—
Woźni i gońcy	1.320	—	1.320	—
Ubezpieczenia społeczne i Fundusz Pracy	2.700	—	2.700	—
WYDATKI RZECZOWE				
Opał, światło i utrzymanie porządku	2.000	—	1.996	60
Remont lokalu	50	—	50	—
Ubezpieczenia	650	—	639	—
Materiały piśmienne	600	—	600	—
Porto, opłaty telefoniczne i telegraficzne	1.400	—	1.398	—
Czasopisma, książki i mapy	400	—	400	—
Druki i ogłoszenia	300	—	298	05
Sprawozdanie roczne (opracowanie i druk)	500	—	498	50
Kupna i naprawa inwentarza	100	—	97	30
Drobne	100	—	94	60
Koszty podróży dyrektora i urzęd. Izby	2.000	—	2.183	55
Pracowników B. O. H. R.	600	—	742	80
Prezydium, komisji i Radców Izby	3.000	—	3.599	—
Reprezentacja :				
Koszty ogólne	1.000	—	1.000	—
Do dyspozycji prezesa Izby	2.000	—	2.000	—
DZIAŁALNOŚĆ OŚWIATOWA, ZAWODOWA I PROPAGANDOWA				
Wydawnictwa własne (np. biuletyny Izb, książki, broszury)	500	—	500	—
Subsydiowane (np. „Rzemiosło”)	400	—	400	—
Na szkoły, kursy, bursy, stypendia i t. p.	1.500	—	1.173	95
Popieranie gospodarczego rozwoju rzemio- stwa (w tym wystawy, targi i nagrody)	1.900	—	1.774	75
Do Związku Izb Rzemieślniczych R. P.	11.140	—	11.140	—
Do instytutów naukowo-badawczych	—	—	—	—
Do innych instytucyj	300	—	300	—
WŁASNE AGENDY SPECJALNE				
Działalność organizacyjno-handlowa B. O. H. R.	3.500	—	2.768	76
C. H. R.	2.200	—	2.200	—
WYDATKI Z TYTUŁU CZYNNOŚCI ZLE- CONYCH (diety lub żetony egzaminato- rów, materiał i t. p.)				
Egzaminy czeladnicze	14.000	—	20.953	—
Egzaminy mistrzowskie	3.000	—	15.267	82
Egzaminy kwalifikacyjne	2.000	—	5.215	73

W Y D A T K I

W Y D A T K I	Suma w złotych			
	Budżet		Wypłacono	
KOSZTY UTRZYMANIA NIERUCHOMOŚCI	6.040	—	6.023	10
KOSZTY PROCESOWE (sądowe, odszkodowania i t. p.)	100	—	99	75
B. Wydatki nadzwyczajne				
NIERUCHOMOŚCI				
Kupno placów i budowli	5 500	—	2.000	—
Przebudowa (remonty kapitalne)	1 500	—	448	59
POŻYCZKI				
(spłacone lub udzielone przez Izbę poza dz. III. par. 2)				
Kapitały, odsetki	21 000	—	7.528	32
WYDATKI INNE				
(np. badania specjalne, koszty rozkładu nie- doboru, zwroty it. p.)	1 500	—	1.312	01
Różne	—	—	537	60
Razem	123 660	—	128 120	78

D. Biuro Izby.

1. Podział referatów i skład osobowy biura.

Referat I. — Przemysłowy i Organizacyjny:

St. referent   Jan Czajka
Mgr.   Jan Hoppe

Referat II. — Gospodarczy B. O. H. R.:

St. referent   Jan Cieszyński, zast. dyrektora
Bolesław Klatkowski

Referat III. — Egzaminacyjny:

Referent   Antoni Rieger
Walenty Miczyński

Referat IV. — Statystyka i ewidencje:

Referent Gertruda Pokorska
Stefan Andrzejewski

Referat V. — Finansowy:

Kasjer Edmund Szutowski
Buchalteria Maria Szopińska

Kancelaria:

Bernard Froncek
stenotypistka Helena Lorencówna
woźny Maksymilian Jendraszek
goniec Zdzisław Lewandowski

Oświata:

Inż. Stefan Borucki, kier. Pom.
Instytutu Rzemieślniczego
w Grudziądzu.

2. Działalność biura.

wpływów ogółem	14 791
wysłano:	
listów zwykłych	10 438
„ poleconych	136
pocztówek	528
druków	1 758
komunikatów do cechów	5
„ do prasy	14
okólników różnych	9
paczek	21
telegramów	22
przesyłek za zaliczeniem	65
rozmów telefonicznych dziennie	
przeciętnie	
miejscowych	20
zamiejscowych	5
udzielono informacji ustnych	
dziennie przeciętnie:	
miejscowych	25
zamiejscowych	10.

III. Sprawy egzaminacyjne.

A. Działalność komisji egzaminacyjnych w r. 1937.

	Komisje egzaminac. mistrzowskie					Komisje egzaminac. czeladnicze				
	Liczba komisji	Liczba wnie- sionych podań	Liczba dopusz- czon. do egzam.	Przeegza- minowano z wynik.		Liczba komisji	Liczba wnie- sionych podań	Liczba dopusz- czon. do egzam.	Przeegza- minowano z wynik.	
				dodatn.	ujemn.				dodatn.	ujemn.
OGÓLEM:	41	589	469	416	53	297	1794	1650	1563	88
Grupa budowl. razem:	9	56	45	33	12	30	151	122	113	9
Dekarstwo	1	1	1	1	—	2	3	2	2	—
Brukarstwo	1	9	9	8	1	1	8	5	5	—
Murarstwo	1	38	30	19	11	7	81	68	62	6
Rzeźbiarstwo w kam.	1	1	1	1	—	1	6	4	4	—
Studniarstwo	1	—	—	—	—	1	1	1	1	—
Szklarstwo	1	—	—	—	—	1	2	1	1	—
Zduństwo i garncarstwo	1	2	1	1	—	4	12	9	8	1
Malarstwo	1	5	3	3	—	12	38	32	30	2
Lakiernictwo	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Grupa drzewna razem:	7	101	71	54	17	62	186	251	238	13
Bednarstwo	1	1	1	1	—	1	3	3	3	—
Ciesielstwo	1	26	19	9	10	7	24	21	19	2
Koszykarstwo	1	—	—	—	—	1	1	1	1	—
Kołodziejstwo	1	29	18	17	1	26	89	76	72	4
Rzeźbiarstwo w drzewie	1	2	2	2	—	1	—	—	—	—
Stolarstwo	1	43	31	25	6	25	169	150	143	7
Tokarstwo w drzewie	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Grupa włókiennicza razem:	5	89	70	67	3	36	132	105	103	2
Kapelusznictwo	1	3	2	2	—	1	4	4	4	—
Kuśnierstwo	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Krawiectwo męskie	1	76	60	57	3	26	114	90	88	2
Krawiectwo damskie	1	9	7	7	—	4	12	9	9	—
Tapicerstwo	1	1	1	1	—	2	2	2	2	—

Działalność komisji egzaminacyjnych w r. 1937.

(Dalszy ciąg)

	Komisje egzaminac. mistrzowskie					Komisje egzaminac. czeladnicze				
	Liczba komisji	Liczba wnie- sionych podań	Liczba dopusz- czon. do egzam.	Przeegza- minowano z wynik.		Liczba komisji	Liczba wnie- sionych podań	Liczba dopusz- czon. do egzam.	Przeegza- minowano z wynik.	
				dodatn.	ujemn.				dodatn.	ujemn.
Grupa metalowa razem:	10	143	111	103	8	65	551	482	459	23
Błacharstwo	1	7	7	7	—	9	12	10	10	—
Kotlarstwo	1	1	1	1	—	1	1	1	1	—
Kowalstwo	1	84	63	58	5	31	249	218	207	11
Mosiężnictwo	1	—	—	—	—	1	2	2	2	—
Ślusarstwo samochod.	1	47	—	—	—	1	65	60	60	—
Ślusarstwo	1	47	36	33	3	16	198	171	162	9
Tokarstwo w metalu	1	—	1	1	—	1	2	2	2	—
Wyrób szkieł i narz. opt.	1	—	—	—	—	1	1	1	1	—
Grawerstwo	1	—	—	—	—	1	3	3	3	—
Jubilerstwo i złotnictwo	1	2	2	2	—	1	1	1	1	—
Zegarmistrzowsko	1	2	1	1	—	3	17	13	10	3
Grupa spożywcza razem:	3	135	118	108	10	51	436	387	365	22
Cukiernictwo	1	3	3	3	—	1	14	10	10	—
Piekarstwo	1	53	45	42	3	24	207	178	168	10
Rzeźnictwo i wędlin.	1	79	70	63	7	26	215	199	187	12
Grupa skórzana razem:	5	40	35	30	5	34	203	177	166	11
Cholewkarstwo	1	1	1	1	—	1	1	1	1	—
Introligatorstwo	1	—	—	—	—	1	4	3	2	1
Rymarstwo i siodlarstwo	1	3	3	3	—	5	22	20	18	2
Szewstwo	1	34	28	25	3	26	174	152	144	8
Garbarstwo	1	2	1	1	—	1	2	1	1	—
Grupa usług osob. razem:	2	25	21	21	—	19	135	127	119	8
Fotografowanie	1	—	—	—	—	1	2	2	2	—
Fryzj., golarstwo, peruk.	1	25	21	21	—	18	133	125	117	8

B. Wiek osób składających egzaminy.

	Złożyło egzamin czeladniczy w wieku lat							Złożyło egzamin mistrzowski w wieku lat						
	18	19	20	21	22	23 do 25	ponad 25	Ogółem	do 30	31 do 35	36 do 40	41 do 50	ponad 50	Ogółem
Grupa budowlana:														
Dekarstwo	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
Murarstwo	—	—	—	—	5	11	46	62	7	5	2	3	2	19
Rzeźbiarstwo w kam. . .	—	—	1	1	1	—	1	4	—	—	—	1	—	1
Studniarstwo	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Szklarstwo	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Brukarstwo	—	—	—	—	—	1	4	5	2	4	—	2	—	8
Zduństwo i garnc. . . .	—	—	—	1	3	2	2	8	—	—	—	1	—	1
Malarstwo	1	1	6	3	1	14	4	30	3	—	—	—	—	3
Grupa drzewna:														
Bednarstwo	—	—	—	—	1	1	1	3	—	—	1	—	—	1
Ciesielstwo	—	—	—	2	2	3	12	19	3	3	1	1	1	9
Koszykarstwo	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Kołodziejstwo	—	2	4	14	10	28	14	72	7	8	1	1	—	17
Rzeźbiarstwo w drzewie	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2
Stolarstwo	1	4	24	31	26	35	22	143	13	8	1	3	—	25
Grupa włókiennicza:														
Kapelusznictwo	—	—	2	—	—	—	2	4	1	1	—	—	—	2
Krawiectwo męskie . . .	—	9	20	17	20	10	12	88	24	17	6	10	—	57
Krawiectwo damskie . .	1	2	2	2	1	—	1	9	3	2	2	—	—	7
Tapicerstwo	—	—	1	—	—	—	1	2	—	1	—	—	—	1
Grupa metalowa:														
Blacharstwo	—	3	1	2	2	2	—	10	1	4	—	2	—	7
Kotlarstwo	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	1
Kowalstwo	2	16	35	44	42	51	17	207	22	30	3	2	1	58
Mosiężnictwo	—	—	1	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—
Ślusarstwo	1	7	30	35	59	38	52	222	11	13	5	3	1	33
Tokarstwo	—	—	—	1	—	—	1	2	—	—	—	1	—	1
Wyrób szkielei narz. opt	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Grawerstwo	—	—	—	—	1	2	—	3	—	—	—	—	—	—
Jubilerstwo i złotnictwo	—	—	1	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	2
Zegarmistrzowstwo . .	—	—	—	2	4	2	2	10	1	—	—	—	—	1
Grupa spożywcza:														
Cukiernictwo	—	2	1	1	1	3	2	10	1	2	—	—	—	3
Piekarstwo	—	7	30	58	35	33	5	168	19	19	4	—	—	42
Rzeźnictwo i wędl. . . .	1	10	20	50	35	42	29	187	27	28	5	3	—	63
Grupa skórna:														
Cholewkarstwo	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1
Rymarstwo i siodlarstwo	—	—	1	4	6	4	3	18	1	1	—	1	—	3
Szewstwo	1	6	20	40	29	35	13	144	7	13	2	2	1	25
Garbarstwo	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	1
Introligatorstwo	—	—	—	1	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—
Gr. usług osobistych:														
Fotografowanie	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
Fryzjerstwo	2	18	29	33	18	12	5	117	11	9	—	1	—	21
Razem								1563						416

C. Zaopiniowanie wniosków w sprawie dyspensów

(art. 146 prawa przem.)

	przychylnie	odmownie
Razem	356	308
Grupa budowlana razem:	49	71
Dekarstwo	3	7
Brukarstwo	6	1
Kamieniarstwo	5	8
Murarstwo	6	25
Studniarstwo	2	2
Szklarstwo	6	4
Zduństwo i garnc.	7	7
Malarstwo	14	17
Grupa drzewna razem:	29	36
Ciesielstwo	5	5
Kołodziejstwo	4	10
Stolarstwo	19	21
Bednarstwo	1	—
Grupa włókiennicza razem:	84	42
Czapnictwo	1	2
Kapelusznictwo	8	4
Kuśnierstwo	7	2
Krawiectwo męskie	12	13
Krawiectwo damskie	50	20
Gorseciarstwo	2	—
Szczotkarstwo	2	—
Tapicerstwo	2	1
Grupa metalowa razem:	46	39
Błacharstwo	1	2
Kowalstwo	18	18
Ślusarstwo samoch.	6	5
Ślusarstwo	6	8
Wyrób szkła i narzędzi optyczn.	1	1
Złotnictwo	2	—
Zegarmistrzowstwo	2	5
Grupa spożywcza razem:	64	42
Cukiernictwo	11	7
Piekarstwo	3	7
Rzeźnictwo i wędł.	50	28
Grupa skórzana razem:	56	48
Cholewkarstwo	4	1
Introligatorstwo	1	1
Rękawicznictwo	1	—
Rymarstwo	4	3
Szewstwo	45	43
Garbarstwo	1	—
Grupa usług osob. razem:	28	30
Fotografowanie	11	12
Fryzjerstwo, Gol. i Peruk.	17	18

D. Wykaz osób uprawnionych do podkuwania koni.

Powiat	Ilość przedsiębior kowskich	Ilość zatrudnionych czeladników	Ilość zarejestrow. uczniów	Uwagi
Brodnica	150	13	50	<p>1. Wszyscy samoistni kowale uprawnieni są do podkuwania koni.</p> <p>Uprawnienie to uzyskały te osoby, przez złożenie egzaminu przed komisją:</p> <p>a) przy kursach dla podkuwaczy koni, b) przed komisją woj-skową c) przed komisją wo-jewódzką,</p> <p>2. Wszyscy czeladnicy i uczniowie mają możliwość nabycia praktycznych wiadomości podkuwania koni w warsztatach kowskich zaś teoretycznych wiadomości nabývają na kursach ogólnych i wojskowych.</p>
Chelmno	125	30	33	
Chojnice	130	26	21	
Działdowo	101	7	18	
Grudziądz-powiat	125	12	34	
Grudziądz-miasto	20	13	10	
Gdynia	35	35	10	
Kartuzy	141	5	53	
Kościerzyna	130	12	60	
Lubawa	165	30	43	
Starogard	117	22	54	
Świecie	202	68	170	
Sępólno	99	16	28	
Toruń-miasto	18	6	5	
Toruń-powiat	107	16	74	
Tczew	100	8	5	
Tuchola	99	20	4	
Wąbrzeźno	125	17	51	
Morski	142	15	41	
Razem	2131	371	764	

E. Egzaminy czeladnicze złożone w poszczególnych latach.

	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Dekarstwo	—	—	—	—	4	3	6	8	10	12	5	3	2	7	4	2
Brukarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	3	8	7	5
Murarstwo	2	15	17	33	47	32	95	87	62	150	176	90	88	94	92	62
Rzeźbiarstwo w kam.	—	—	—	1	7	7	13	4	—	10	5	4	2	4	1	4
Studniarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	1	—	3	2	1
Szklarstwo	—	2	1	2	4	2	10	7	7	5	5	7	1	2	2	1
Zduństwo i garncarstwo	—	—	—	3	1	3	8	22	5	28	16	23	8	14	15	8
Lakiernictwo	—	1	—	1	2	2	1	1	4	1	2	—	—	—	—	—
Malarstwo	8	9	15	24	27	27	77	59	33	57	72	63	35	35	39	30
Bednarstwo	—	1	3	—	3	4	2	8	—	1	2	1	4	4	2	3
Ciesielstwo	12	99	36	31	47	23	57	54	31	47	43	26	20	24	12	19
Koszykarstwo	—	3	4	2	24	31	9	11	5	5	2	4	4	3	2	1
Kołodziejstwo	37	88	56	117	103	138	200	138	100	139	134	85	76	54	61	72
Rzeźbiarstwo w drzewie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10	8	7	4	—	—
Stolarstwo	92	161	124	274	332	442	417	439	215	387	365	291	221	166	174	143
Tokarstwo w drzewie	—	3	—	—	3	1	4	3	2	3	1	—	—	1	—	—
Kapulusznictwo	—	1	2	6	6	11	9	16	4	4	7	6	5	3	3	4
Kuśnierstwo	—	—	4	1	—	2	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—
Krawiectwo	38	64	113	138	148	188	264	156	114	219	174	139	132	125	9	97
Tapicerstwo	5	2	—	3	11	14	6	8	3	15	18	8	8	1	1	2
Błacharstwo	—	3	2	15	19	25	36	26	20	39	43	11	18	11	15	10
Kotlarstwo	—	1	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	1	—	1	1
Kowalstwo	192	204	160	309	391	402	372	538	285	429	390	296	235	223	208	207
Mosiężnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	2
Pilnikarstwo	—	—	—	2	4	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Slusarstwo	59	120	118	217	234	263	300	312	161	347	342	292	175	154	129	222
Toktrstwo w metalu	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2
Wyrób szkła i narz. opt.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	—	—	1
Grawerstwo	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	1	—	—	3
Złotnictwo i jubilerstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Zegarmistrzowstwo	7	7	8	5	7	9	15	13	8	15	12	5	8	11	9	10
Cukiernictwo	7	2	7	4	3	8	2	12	10	8	8	9	8	8	7	10
Piekarstwo	96	91	134	120	102	142	208	231	133	199	187	202	177	84	169	168
Rzeźnictwo i wędlin.	20	108	46	114	161	260	285	306	189	291	239	238	232	237	189	187
Cholewkarstwo	—	—	—	—	—	1	1	5	3	1	5	—	1	6	2	1
Rymarstwo i siodlarstwo	29	26	21	40	3	58	50	47	37	42	35	10	14	14	9	18
Szewstwo	51	57	66	106	128	182	221	257	199	208	148	114	130	114	128	144
Garbarstwo	—	—	—	1	—	—	3	1	—	1	2	—	2	2	1	1
Introligatorstwo	—	1	3	2	3	4	5	8	—	7	4	4	5	7	2	2
Fotografowanie	1	2	—	—	1	—	3	—	3	7	5	3	2	5	2	2
Fryzjerstwo	60	80	54	49	25	58	93	137	94	183	160	179	158	136	117	147
	716	1042	1054	1622	1881	2347	2773	3061	1751	2841	2611	2141	780	1665	1507	1563

1. Egzaminy mistrzowskie, złożone w poszczególnych latach

	1920	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
Biekarstwo	—	2	2	—	2	1	1	5	2	1	1	6	—	—	—	7	—	1
Brukarkstwo	1	5	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	6	4	—	8
Burarkstwo	8	3	4	2	2	6	4	13	7	3	4	31	6	3	14	33	9	19
Brzeźbiarstwo w kam.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	—	—	—	—	1
Brudniarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1	—
Brzklarstwo	4	—	2	1	1	1	1	1	—	—	2	4	—	—	2	1	1	—
Brduństwo i garnc.	—	1	—	2	3	4	1	1	3	6	4	5	—	—	1	—	2	6
Brakiernictwo	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bralarstwo	1	7	2	5	4	5	6	3	10	18	13	13	3	2	5	4	6	3
Brędniarstwo	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—	1	1	—	—	1
Brzesielstwo	4	5	5	—	2	1	1	28	6	3	2	15	3	1	7	30	7	3
Brzoszykarstwo	—	—	—	3	2	—	—	1	—	—	—	5	—	1	1	—	—	—
Brzołodziejstwo	2	20	20	14	11	3	16	33	12	14	25	33	3	6	9	8	13	17
Brzeźbiarstwo drzew.	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	4	—	—	—	—	1	2
Brzolarstwo	13	34	34	42	12	22	21	37	28	52	40	44	8	6	19	27	27	25
Brapelusznictwo	3	1	1	—	—	2	—	2	1	3	—	7	1	2	1	—	2	2
Brusnierstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Brrawiectwo męskie	13	30	10	26	11	27	36	25	17	13	17	25	6	18	21	33	48	57
Brrawiectwo damskie	2	3	2	—	4	2	4	6	4	2	8	21	2	—	—	—	—	7
Brpicerstwo	2	4	1	2	1	—	4	—	—	1	—	2	—	—	1	1	1	1
Bracharstwo	2	5	1	7	2	—	2	5	6	4	4	4	4	—	3	5	2	7
Brzotlarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Brzawalstwo	24	18	45	28	23	26	72	106	54	53	66	34	27	13	36	40	65	58
Brzosięźnictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
Brzusarstwo	8	10	3	12	11	11	24	24	15	24	19	27	17	6	18	12	10	33
Brzokarkstwo w met.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	1
Brzwrób szkieł i narz.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Brzoptycznych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Brzrawierstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Brzrotnictwo i jubil.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	—	—	1	2
Brzegarmistrzostwo	1	2	2	2	—	2	2	4	4	8	—	6	1	2	1	2	2	1
Brzukiernictwo	—	4	3	1	1	—	1	1	2	—	3	5	—	3	—	2	—	3
Brzbiekarstwo	33	30	33	8	3	16	25	38	24	43	57	33	15	10	23	27	30	42
Brzżeźnictwo i wędlin.	29	73	59	31	7	3	33	35	35	70	68	63	13	33	27	50	55	63
Brzholewkarstwo	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	2	—	1	—	2	2	1
Brzymarstwo i siodł.	7	4	8	4	5	2	—	10	—	4	—	12	2	—	2	4	1	3
Brzżewstwo	51	13	32	5	11	21	27	40	31	20	53	43	8	11	31	25	31	25
Brzżarbarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	2	—	1
Brzntroligatorstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—
Brzotografowanie	1	1	—	1	—	—	—	—	1	—	1	2	1	1	—	—	2	—
Brzryzjerstwo	16	24	15	2	5	3	8	31	23	32	43	35	13	13	10	10	21	21
	170	260	303	164	110	149	277	449	276	379	454	548	141	137	237	342	344	416

IV. Sprawy oświatowe.

A. Kursy i wykłady.

Na terenie tutejszej Izby akcja oświatowa i dokształcanie zawodowe rzemiosła prowadzone jest przez Pomorski Instytut Rzemieślniczy w Grudziądzu. Instytut ten, którego działalność reguluje statut oparty o ustawę o stowarzyszeniach, składa się z członków czynnych, popierających i honorowych. Na czele Instytutu stoi Rada i Zarząd, w skład których wchodzi przedstawiciele Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, Kuratorium Okręgu Szkolnego i Izby Rzemieślniczej. Prezesem Instytutu był do chwili swego zgonu ś. p. Piotr Jakubowski, Prezes Izby Rzemieślniczej, zaś po śmierci tegoż urzęduje wiceprezes Instytutu p. Edward Mollin, Grudziądz. Kierownikiem Instytutu jest p. Inż. Stefan Borucki. Instytut działa w ścisłym porozumieniu z Izłą Rzemieślniczą i organizacjami rzemieślniczymi. Działalność Instytutu w r. 1937 przedstawia się następująco:

W miarę środków finansowych poparto wydawnictwa dla rzemiosła, jak „Rzemieślnik” i „Przyjaciel Młodzieży Terminującej”, zasilając je odpowiednimi artykułami, ogłoszeniami, i abonując kilkadziesiąt egzemplarzy dla szkół dokształcających zawodowych na Pomorzu.

Urządzono stoisko, wystawę wszystkich czasopism i najważniejszych wydawnictw rzemieślniczych, w postaci biblioteki ruchomej, która kolejno oddana była do użytku publicznego w Grudziądzu, Gdyni i Toruniu.

Z działu badań koniunktur gospodarczych Instytut wybitnie pomagał rzemiosłu w Grudziądzu w organizacji spółdzielni i akcji przesiedleńczej na kresy.

W dziale propagandy rzemiosła Instytut wspomagał organizacyjnie i finansowo różne imprezy, jak wystawę fotografów w Pelplinie, rewij mód, konkurs okien wystawowych i t. p.

Poza tym przeprowadzono następujące kursy:

Rodzaj kursu	Ilość słuchacz.	mistrzów czeladników uczniów	U w a g i
Styczeń 1937 r. kursy żołnierskie dla stolarzy i kowali: rysunki, materiałoznawstwo i kalkulacja (Grudziądz)	100	czeladników	Kurs rozpoczął się w listopadzie 1936 r. i skończył się w styczniu 1937 r.
Styczeń 1937 r. kurs dla blacharzy Grudziądz, Toruń, Gdynia. Geometria, rysunki, materiałoznawstwo	148	mistrzów i czeladn.	
Styczeń i luty 1937 r. pokazy praktyczne dla malarzy i lakierników w Toruniu, Grudziądzu i Gdyni	150	mistrzów i czeladn.	
Luty 1937 r. kurs uzupełniający dla spawania autogenicznego i elektrycznego w Toruniu	30	mistrzów i czeladn.	
Grudzień 1937 r. rozpoczęto 3-miesięczny kurs dla elektrotechników w Tczewie	60		

B. Publiczne Szkoły Doksztalające Zawodowe na terenie Izby.

L. P.	Szkoły Doksz. Zaw. w	Rok 1936/37			Świadczeń ukończonych wydano w r. 1937	Rok 1937/38			Instruk		Dyrektor wzgl. kierownik
		ilość uczniów klasa				ilość uczniów klasa			czeladn.	mistrzowie	
		I.	II.	III.		I.	II.	III.			
1	Brodnica	120	72	58	56	90	80	69	—	—	Antoni Sobiech
2	Brusy	24	13	13	12	19	19	13	1	—	Leon Wańtowski
3	Chełmno										
4	Chełmża	38	34	33	29	51	81	31	1	—	Franciszek Zmich
5	Chojnice										
6	Czersk	53	48	21	20	73	62	36	1	—	Józef Kapirzewski
7	Działdowo	40	33	34	29	50	75	24	—	—	Zygmunt Neumann
8	Gniew	9	24	13	11	18	19	14	—	—	Franc. Widzgowski
9	Golub	28	27	28	22	32	23	23	—	—	Brunon Wolf
10	Grudziądz I.	227	173	135	119	271	211	141	2	4	J. Bogacki
11	Grudziądz II.	89	23	13	12	22	21	22	—	1	Irena Kompertowa
12	Gdynia I.	166	149	53	59	213	164	87	1	1	Jan Kamrowski
13	Gdynia IV.										
14	Gdynia-Oksywie	12	12	9	9	12	10	10	—	—	Miecz. Oгородowski
15	Górzno										
16	Gródek										
17	Jabłonowo.										
18	Kartuzy										
19	Kościierzyna										
20	Kowalewo	21	12	12	12	14	14	10	—	—	Dyonizy Ziółkowski
21	Lidzbark										
22	Lubawa	34	29	23	25	50	46	33	—	—	Anzelm Żelazny
23	Łasin	19	9	11	11	8	13	14	—	—	Leon Motylewski
24	Nowe	45	48	31	31	45	47	43	1	—	Fr. Tytułski
25	Nowemiasto	28	12	16	16	23	20	20	—	—	Stanisław Jeliński
26	Pelplin	41	24	19	15	26	33	18	—	—	Wacław Niklas
27	Podgórz										
28	Puck										
29	Sępólno	15	25	19	14	29	12	23	—	—	Kalinowski
30	Skarszewy	37	19	17	15	27	18	18	—	—	Konrad Putynkowski
31	Starogard	170	58	23	28	56	53	51	1	—	Alojzy Wojtas
32	Świecie	42	32	27	25	54	43	30	—	—	Józef Zatorski
33	Skórcz	13	12	15	10	33	15	14	—	—	Antoni Sobiecki
34	Sierakowice	18	8	8	5	15	16	5	—	—	Leopold Szütz
35	Tczew I.										
36	Tczew II.										
37	Toruń I.	303	179	120	90	365	202	134	2	4	Zygmunt Pawłowski
38	Toruń II.	78	29	16	11	61	50	23	1	2	Irena Gutwińska
39	Tuchola	59	30	30	27	60	46	29	—	—	Józef Ossowski
40	Wąbrzeźno										
41	Wejherowo										
42	Więcbork	42	33	18	15	40	33	24	1	—	Tadeusz Klubiński

C. Szkoły Zawodowe na terenie Izby w r. 1937.

L. p.	NAZWA SZKOŁY i miejscowości	Działy	Ilość uczniów		U w a g i
			1936/37	1937/38 ogółem	
1	Państwowe Liceum Mechan. w Grudziądzu Dyr. Inż. Bol. Briks	bud. maszyn mistrzów mechaniki liceum mech.	279 23	204 60 72	od roku szk. 1937/38
2	Szkoła Rzemieślni- czo - Przemysłowa Gdynia Dyr. Tad. Zaleski	ślusarski mechaniczny elektryczny			danych nie nadesłano
3	Szkoła Rzemieślni- czo - Przemysłowa Tczew Dyr. W. Wrocławski	ślusarski mechaniczny elektryczny	razem 136 148		
4	Szk. Rzemieślniczo- Przemysł. Działdowo Dyrektor Inż. R. Dzikowicki	ślusarsko- mechaniczny		194	
5	Państw. Szkoła Za- wodowa Żeńska Toruń Dyr. I. Gutwińska	krawiecki bieliźniarski tkacki gosp. dom.		139	zostaje przekształ- cona na Państwowe Gimnazj. Krawieckie
6	Żeńska Szkoła Za- wodowa i Gospod. Grudziądz Dyr. I. Kompertowa	krawiecki bieliźniarski koronkarski tkacki	120	142	

Zgodnie z art. 156 rozp. o prawie przemysłowym oraz regulaminu komisji egzaminacyjnej na czeladnika przy szkołach zawodowych (Dz. U. R. P. Nr. 3/29, poz. 29) Izba wydelegowała na końcu roku szkolnego 1936/37 swoich przedstawicieli do następujących komisji:

- I. Szkół Rzemieślniczo - Przemysłowych
Gdynia,
Tczew,
Działdowo;
- II. Szkół Zawodowych Żeńskich
Grudziądz,
Toruń;
- III. Państwowej Szkoły Budowy Maszyn w Grudziądzu.

D. Stałe kursy na terenie Izby w r. 1937.

L. p.	Nazwa	Ilość uczestników	Ilość wydanych świadectw	Wykładowcy
1	Cywilny Kurs Kucia Koni Grudziądz	24	21	Józef Reiman, lek. weter. Józef Dominik, mistrz kow. i podkuw.
2	Cywilny Kurs Kucia Koni Toruń	17	16	Dr. Kazimierz Smielewski, lekarz weter. Tadeusz Żubkowski, mistrz kowalski
3	Cywilny Kurs Kucia Koni Starogard	24	24	Dr. J. Morczyński, lek. wet. Leon Moritz, mistrz podkuwniczy
4	Cywilny Kurs Kucia Koni Chelmno			

Kurs 3-miesięczny teoretyczny i praktyczny oraz złożony egzamin końcowy uprawnia do samoistnego podkuwania koni. — Komisja egzaminacyjna istnieje przy każdym z wymienionych kursów, poza tym istnieje komisja egzaminacyjna przy Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim, w skład której wchodzi delegat Izby Rzemieślniczej p. Józef Dominik z Grudziądza, a jako zastępca p. Nowak z Torunia.

E. Komisja oświatowa przy Związku Izb Rzemieślniczych Rz. P. w Warszawie.

W skład Komisji z ramienia Izby wchodzi:
Wiceprezes Izby p. Jan Pahlke, mistrz stolarski — Grudziądz,
radca Izby p. Artur Szulc, mistrz ślusarski — Toruń.

W roku sprawozdawczym komisja ta nie obradowała.

F. Akcja wydawnicza.

I.

W roku ubiegłym Izba Rzemieślnicza przystąpiła do wydania drugiego nakładu nowo opracowanego „Podręcznika dla rzemiosła” pióra p. Kazimierza Barciszewskiego, Naczelnika Wy-

działu Przemysłowego w Urzędzie Wojewódzkim Pomorskim. Pierwszy nakład w ilości 5000 egzemplarzy był już w poprzednich latach wyczerpany. Po przeprowadzeniu i uzupełnieniu treści przez autora, Izba wydała drugi nakład w ilości 3000 egzemplarzy, który również jest już na wyczerpaniu.

Na terenie Izby wśród cechów, towarzystw i poszczególnych rzemieślników rozpowszechnione były również inne wydawnictwa, wydane nakładem Związku Izb Rzemieślniczych wzgl. innych Izb Rzemieślniczych.

II.

Po kilkuletniej przerwie ukazał się na nowo na terenie tutejszej Izby tygodnik: „Rzemieślnik Pomorski” oraz nowe wydawnictwo p. n. „Przyjaciel Młodzieży Terminującej”. Ilość wydanych w roku 1937 numerów wynosiła 40. Egzemplarzy rozdano 28 800.

Wspomniane dwa pisma zasilane są przez tutejszą Izbę materiałem jak to: komunikatami, sprawozdaniami i artykułami. Wydawcą jest p. Władysław Grobelny — właściciel Drukarni Rzemieślniczej w Grudziądzu.

Poza tym na terenie tutejszej Izby rozpowszechniony jest miesięcznik p. t. „Rzemiosło” wychodzący w Warszawie oraz szereg pism ogólnorzemieślniczych i fachowych jak to: „Przemysł Skórny”, „Malarz”, „Zegarmistrz”, „Cukiernik”, „Piekarz Polski” i inne.

V. Działalność gospodarcza oraz sprawozdanie z działalności B. O. H. R.

UWAGI OGÓLNE.

Na końcu roku 1937 istniały na terenie województwa pomorskiego 17 461 warsztatów rzemieślniczych, które zaopatrywały 1 100 000 mieszkańców Pomorza w artykuły codziennego użytku i inne wyroby rzemieślnicze.

Ponieważ ludność Pomorza rozmieszczona jest dość równomiernie na całym terenie województwa, rzemiosło zaś w pierwszym rzędzie produkuje dla potrzeb odbiorców lokalnych, przeto i rzemiosło rozmieszczone jest dość równomiernie na całym obszarze województwa, nie tworząc nigdzie większych skupień czysto zawodowych, za wyjątkiem tylko ośrodka stolarskiego, jakim jest Nowe w pow. świeckim i ośrodka koszykarskiego w Opaleńcu pow. Tczew.

Niżej podane porównania ilustrują rozmieszczenie warsztatów rzemieślniczych, gęstość zaludnienia oraz nasilenie warsztatów w poszczególnych powiatach województwa pomorskiego.

Powiat	Obszar km ²	Ludność tysięcy	Gęstość zaludnienia na km ²	Warszt. rzem.	Na 1000 miesz. warszt. rzem.
1. Brodnicki	912	56,3	62	1026	18
2. Chełmiński	738	52,8	71	721	14
3. Chojnicki	1854	76,9	41	1107	14
4. Działdowski	842	42,7	51	644	15
5. Gdynia m.	66	38,6	585	1221	32
6. Grudziądz m.	28	54,0	1929	1003	18
7. Grudziądzki	758	42,8	56	578	14
8. Kartuski	1302	68,7	53	738	11
9. Kościerski	1162	51,7	44	782	15
10. Lubawski	833	53,6	64	1007	19
11. Morski	1281	79,9	62	1201	15
12. Sępoleński	619	29,6	48	651	22
13. Starogardzki	1127	71,8	64	1015	14
14. Świecki	1533	88,0	57	1522	17
15. Tczewski	716	67,4	94	982	14
16. Toruń m.	37	54,0	1459	1070	20
17. Toruński	887	60,2	68	651	11
18. Tucholski	1039	41,2	40	686	16
19. Wąbrzeski	673	49,9	74	860	17
	16,407	1080,1	66	17,641	17 przeciętnie

Mały Rocznik Statystyczny za rok 1937.

Stosunek mieszkańców do warsztatów rzemieślniczych obraca się również w ramach potrzeb lokalnych, jak to wynika z następującego porównania kilku najliczniejszych zawodów.

szewstwo	2418 warszt. — na 1 warszt. przyp. mieszk.	459
krawiectwo		486
kowalstwo		516
rzeźnictwo		562
stolarstwo		675
piekarstwo		1109
kołodziejstwo		1071
fryzjerstwo		1377
ślusarstwo		1695
murarstwo		1760

Z powyższego wynika, że rzemiosło pomorskie w głównej mierze obsługuje rynek lokalny, a za tym i przedsiębiorstwa nastawione są przede wszystkim na potrzeby indywidualne, zaś produkcja masowa zachodzi jedynie w tych zawodach, gdzie jest ona regułą.

To też całe nastawienie przedsiębiorstw rzemieślniczych województwa pomorskiego skierowane jest na zdobycie odbiorców lokalnych, jakkolwiek nie oszczędzono także bardzo intensywnych wysiłków dla zdobycia szeregu rynków krajowych i zagranicznych.

W każdym razie forma zbytu dla wyrobów rzemieślniczych nie odbiegła w roku ubiegłym od praktyk stosowanych na terenie Izby przez długie lata co znów produkcji nadawało cechy stałości.

Mimo to rok sprawozdawczy wykazał wiele wysiłków podjętych przede wszystkim dla zapewnienia warształom rzemieślniczemu normalizacji warunków produkcji i wymiany, oraz odpowiedniej rentowności, bez których prowadzenie przedsiębiorstwa traci sens i cel.

To też działalność Izby Rzemieślniczej obejmowała w roku sprawozdawczym także kwestię organizacji handlowej, przy czym działalność obejmowała nie tylko czynności informacyjne i instruktorskie lecz obejmowała także czynną współpracę przy utrwalaniu egzystencji warształów.

Szczególłą uwagę skierowano w roku ubiegłym na zagadnienie rentowności warształów. Po zwwyżce surowców i materiałów, jaka nastąpiła w ciągu roku 1936, cena sprzedaży nie odzwierciedlała zawsze kosztów własnych łącznie z zyskiem, gdyż zwyczajnie nie było można przerzucić na konsumentów. Tymczasem poziom plac zdradzał tendencję do wzrostu, co również nie mogło pozostać bez wpływu na kształtowanie się ceny sprzedaży. Jakkolwiek koszty produkcyjne pozostały naogół na niezmienio-

nym poziomie, to jednak zysk w tych okolicznościach musiał się skurczyć, co jest równoznaczne ze zmniejszeniem się rentowności warsztatów.

Temu należało przeciwstawić się z całą energią, bowiem upadek rentowności jest równoznaczny z naruszeniem egzystencji. Wskutek różnych przyczyn rentowność zmalała już w ostatnich latach stopniowo, bardzo wiele warsztatów zadłużyło się u dostawców lub w bankach, w dodatku kredytowanie i udzielanie spłat ratalnych coraz więcej stało się nieodzownym warunkiem zbytu. W tych okolicznościach nie tylko, że o uporządkowaniu finansowym przedsiębiorstw nie było mowy, ale swoboda ruchów tychże została w poważnym stopniu zahamowana. To też wysiłki Izby zostały skupione:

- a) w kierunku zwiększenia zbytu dla potanienia produkcji,
- b) w kierunku obniżenia składników kalkulacji dla zwiększenia zyskowności.

W jakim stopniu wysiłki odniosły skutek, ilustruje niniejszy rozdział poświęcony sprawom gospodarczym.

A. Surowce.

Drzewo.

Ceny za drzewo kształtowały się następująco:

	w r. 1936		w r. 1937	
	II. kw.	III. kw.	II. kw.	IV. kw.
sosnowe deski 1 m ²	95,—	100,—	120,—	115,—
dębowe deski 1 m ²	160,—	175,—	175,—	170,—
bukowe deski 1 m ²	100,—	110,—	120,—	110,—
jesionowe deski 1 m ²	150,—	155,—	170,—	170,—

W związku z zwykłym kształtowaniem się cen za drzewo i brakiem suchego materiału stolarskiego i kołodziej-skiego, wpłynęły do tut. Izby wnioski o interwencję. Zgódnie z życzeniem Izba poparła odnośne wnioski skierowane do Dyr. Lasów Państwowych w Toruniu, dotyczące bądź to przydziału materiału tartego z państwowych tartaków, bądź też o umożliwienie poszczególnym przedsiębiorcom nabywanie drzewa w dostatecznej ilości bezpośrednio z lasów państwowych.

Węgiel.

Ceny za węgiel przemysłowy pozostały bez zmian. Na podstawie przeprowadzonej ankiety stwierdzono, iż ogólne zapotrzebowanie węgla przemysłowego przez rzemiosło pomorskie wynosi: szacunkowo:

w piekarstwie	27	milionów	kg
w rzeźnictwie	21	"	"
w kowalstwie	15	"	"
w cukiernictwie	4	"	"
w ślusarstwie	6	"	"
w dekarstwie	1	"	"
w blacharstwie	1	"	"
Razem	75	milionów	kg

Udział kosztów węgla w produkcji wynosi % w przybliżeniu:

w piekarstwie	3,0%
w rzeźnictwie	1,5%
w kowalstwie	10,0%
w cukiernictwie	3,0%
w ślusarstwie	5,0%
w dekarstwie	2,0%
w blacharstwie	5,0%

Mąka.

W ciągu czerwca odczuwano w Grudziądzu brak mąki żytniej i to dlatego, że młynarze po ustalonej cenie tj. 34,60 złotych za 100 kg nie chcieli mąki sprzedawać. Cena, za którą mąkę pragnęli oddać, wynosiła za 100 kg 37,— zł gotówką.

Ponieważ piekarstwo z uwagi na reglementację ceny sprzedażnej nie mogło płacić za mąkę wyższej ceny, aniżeli przewidywała urzędowa kalkulacja, ponadto z powodu nie posiadania dostatecznych środków płynnych, zaistniał chwilowy sztuczny brak mąki, który spowodował piekarstwo do interwencji u władz.

Sytuacji zmieniła się na korzyść już na końcu czerwca.

Cena mąki kształtowała się w ciągu lat 1936 i 1937 następująco (przeciętnie):

	1936		1937	
	II. kw.	IV. kw.	II. kw.	IV. kw.
żytnia 50%	23,—	32,—	33,—	32,—
pszenna 50%	33,—	43,—	45,—	44,—

Złoto.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu upoważniło na wniosek tut. Izby poparty przez Urząd Wojewódzki p. Feliksa Staniszewskiego z Czerska do sprzedaży na terenie Izby złota rafinowanego na cele przemysłowe. Obok wyżej podanego

Min. Przemysłu i Handlu upoważniło już w roku 1936 p. W. Kruszewskiego w Grudziądzu do sprzedaży złota.

W jednym wypadku Izba wydała na wniosek Izby Skarbowej w Grudziądzu, Inspektorat Okręgów Ochrony Skarbowej obszerną opinię w sprawie zwyczajów miejscowych panujących w woj. Pomorskim, mianowicie: że każdy zegarmistrz wykonuje z reguły drobne reperacje biżuterii i obrączek. Powyższą opinię wydano w związku z postępowaniem karnym przeciwko zegarmistrzowi, który dla własnej potrzeby zakupywał łom złoty.

Sól przemysłowa.

Izba Rzemieślnicza podała zainteresowanym do wiadomości okólnik Pom. Urzędu Wojewódzkiego z dnia 8. lipca 1937 r. Nr. H. O. 12/46 w sprawie formalności przez nabycie soli przemysłowej.

Inne surowce.

Cukierników, szczołkarzy, tapicerów, stolarzy i garbarzy poinformowano o możliwości nabycia surowca i materiałów w Centrali Handlowej Rzemiosła w Warszawie, ul. Zielna 13, przy czym na indywidualne zapytania podano cenniki i warunki.

Import surowców.

W związku z uzyskaniem zezwolenia na przywóz surowców i materiałów z zagranicy Izba udzieliła zainteresowanym informacyj i pomocy, kierując wnioski po zbadaniu przez Związek Izb Rzemieślniczych R. P. do Centralnej Komisji Przywozowej. Wnioski obejmowały skóry surowe i kamienie szlifierskie w wartości 3 100,— złotych.

Informowanie interesentów.

Na zapytanie zainteresowanych Izba wskazała źródła nabycia: rur do ram rowerowych, zamków budowlanych, materiałów kamieniarskich, płynów do miedziowania i t. p.

Jelita.

Dla potrzeb rynku wewnętrznego importowane są do kraju w znacznej ilości jelita do wyrobu wędlin. Celem częściowego uniezależnienia się od przywozu, istniejące na terenie województwa dwie spółdzielnie rzeźniczkie zorganizowały w porozumieniu z cechami rzeźniczo-wędliniarskimi wymianę odpadków poubojowych i jelit. Jelita pochodzące z własnych ubojów są poddane odpowiednim zabie-

gom, konserwowane i sortowane i wymienione za skóry surowe i inne odpadki.

Tym sposobem usprawniono racjonalne zużycie odpadków poubojowych, zorganizowano zaopatrywanie przedsiębiorstw wędliniarskich w jelita, co wpływa pośrednio na zmniejszenie importu tego artykułu.

Skóry surowe.

Dla garbarzy stanowią skóry surowe materiał dla przeróbki. Skóry surowe bywają zakupywane u lokalnych rzeźników w drobnych ilościach lub też u hurtowników. Od kilka lat działa na terenie Izby spółdzielni rzeźnicka zajmująca się racjonalnym użytkowaniem skór surowych. Skóry są fachowo zdjęte, oczyszczone, segregowane i konserwowane, po czym na aukcjach sprzedawane. Wspomniana spółdzielnia zorganizowała w poszczególnych miejscowościach składnice, z których skóry są co miesiąc odbierane, celem sprzedaży na aukcjach. Druga taka spółdzielnia utworzyła się w roku ubiegłym. Tym sposobem gospodarka skórami surowymi skierowana została na właściwe tory, gdyż zarówno rzeźnik korzysta na tym, uzyskując za swój towar odpowiednie ceny, zaś garbarze mają możliwość zaopatrzenia się w surowce pierwszej jakości.

W konsekwencji poczynania te przyniosły skutki dla gospodarstwa społecznego o tyle dodatnie, że import skór surowych zmniejszył się, a w dodatku pewne gatunki skór surowych zaczęto nawet eksportować.

Rynek mięsny.

Dla rzeźnictwa i wędliniarstwa bydło i nierogacizna stanowią surowiec dla dalszej przeróbki. Obrót zwierzętami normowany jest rozporządzeniem z dnia 27. 10. 1933 r. (Dz. U. R. P. Nr. 85/33, poz. 639) „o uregulowaniu obrotu zwierzętami gospodarskimi i drobiem oraz obrotu hurtownego mięsa”.

Zgodnie z przepisami powyższego rozporządzenia powołana została w r. 1936 Okręgowa Targowiskowa Komisja Nadzorcza w Toruniu, w skład której wchodzi delegaci samorządów gospodarczych i terytorialnych.

Jako reprezentanci interesów rzemiosła powołani zostali na wniosek Izby Rzemieślniczej w Toruniu pp. Bolesław Zagrabski, mistrz rzeźnicko-wędliniarski — Toruń, Hipolit Różkowski, mistrz rzeźnicko-wędliniarski — Toruń.

Do zadań wspomnianej komisji należy: współdziałanie z władzami, badanie potrzeb i opiniowanie wszelkich spraw

w zakresie handlu zwierzętami, oraz opracowanie sprawozdań i wykonanie czynności zleconych.

W wykonaniu swego zadania komisja odbyła w 1937 r. dwa posiedzenia i to: 9. 2. 1937 r. oraz 13. 12. 1937 r. Przedmiotem obrad były sprawy uporządkowania lokalnych Targowisk, oraz ustalanie lokalnych Targowisk Komisji Nadzorczych. W wyniku obrad powołane zostały w r. 1937 następujące komisje lokalne.

TORUŃ.

delegaci Izby Rzemieślniczej

Józef Stachowiak, mistrz rzeźn. - wędlin. — Toruń,

Teodor Stremel, mistrz rzeźn. - wędlin. — Toruń.

GRUDZIĄDZ.

delegaci Izby Rzemieślniczej

Franc. Bieńkowski, mistrz rzeźn. - wędlin. — Grudziądz,

Wład. Zwoliński, mistrz rzeźn. - wędlin. — Grudziądz.

BRODNICA.

delegaci Izby Rzemieślniczej

Jan Węglerski, mistrz rzeźn. - wędlin. — Brodnica,

Jan Lamparski, mistrz rzeźn. - wędlin. — Brodnica.

GDYNIA.

delegaci Izby Rzemieślniczej

Piotr Wojtasik, mistrz rzeźn. - wędlin. — Gdynia,

Stefan Nadolski, mistrz rzeźn. - wędliniarski — Gdynia.

W związku z wykonaniem przepisów rozporządzenia o uregulowaniu obrotu Izba na wniosek Związku Izb Rzemieślniczych R. P. wydała opinię w sprawie podziału tusz wieprzowych, baranich i wołowych i końskich.

Na wniosek Pomorskiej Izby Rolniczej w Toruniu wydano opinię w sprawie opasania bydła przez nierolników. — Na wniosek Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego Izba wydała opinię co do urządzeń targowych zwierzęcych w Brodnicy, Chełmnie i Lubawie.

Na wniosek Okręgowej Targowiskowej Komisji Nadzorczej w Toruniu Izba wystąpiła do Związku Izb Rzemieślniczych R. P. z prośbą aby przy nowelizacji rozp. o nadzorze weterynaryjnym na Targowiskach (Dz. U. R. P. Nr. 65/28, poz. 597) poparto zaprojektowaną zmianę, a mianowicie by wojewoda mógł poruczać nadzór nad targowiskiem innym lekarzom a nie lekarzom powiatowym.

B. Robocizna.

Z dniem 1. czerwca 1937 r. obowiązuje ustawa „O układach zbiorowych pracy” z 14. kwietnia 1937 r., która normuje jednolicie w całym państwie sprawę zawierania umów zbiorowych pomiędzy pracodawcami a pracobiorcami.

Rozporządzenie wykonawcze do wspomnianej ustawy ogłoszone zostało w Dz. U. R. P. Nr. 40 z r. 1937.

Zawarcie umów zbiorowych w rzemiośle nastąpić może tylko jeszcze na podstawie wymienionych ustaw zaś umowy zawarte bez udziału przedstawicieli rzemiosła mogą rzemiosło obowiązywać jedynie po wysłuchaniu opinii Izby Rzemieślniczej. Jest to o tyle dla rzemiosła korzystne, że rzemiosłu nie mogą być w przyszłości narzucone umowy zbiorowe, które nie uwzględniają odrębnej struktury i warunków pracy rzemieślniczej.

Na podstawie wymienionej ustawy zawarte zostały w r. 1937 umowy zbiorowe po przeprowadzeniu pertraktacyj w następujących zawodach:

- 1) murarstwo i ciesielstwo — Gdynia
stawka — 1,25 zł na godzinę
- 2) malarstwo — Gdynia
czeladnik ponad 3 lata praktyki — 1,05 zł na godzinę
czeladnik poniżej 3 lat praktyki — 0,95 zł na godzinę
- 3) szklarstwo — Gdynia
czeladnik — 1,— zł na godzinę
pomocnik — 0,80 zł na godzinę
- 4) malarstwo — Toruń
czeladnicy do 5 lat praktyki — 0,78 zł na godzinę
czeladnicy ponad 5 lat praktyki — 0,92 zł na godzinę
- 5) piekarstwo — Toruń
czeladnicy do 1. roku praktyki
8—12 zł tygodniowo plus utrzymanie, mieszkanie i ubezpieczenie; czeladnicy po roku praktyki 12—16 zł tygodniowo plus utrzymanie, mieszkanie i ubezpieczenie; czeladnicy piecowi:
15—22 zł tygodniowo plus utrzymanie, mieszkanie i ubezpieczenie
- 6) blacharstwo — Gdynia
do 3 lat po wyuczeniu — 1,05 zł na godzinę
po 3-ch latach po wyuczeniu — 1,15 zł na godzinę
- 7) piekarstwo — Gdynia
czeladnik piecowy — 1,20 zł na godzinę
czeladnik I. — 1,10 zł na godzinę
czeladnik II. — 1,00 zł na godzinę

- 8) rzeźbiarstwo i kamieniarstwo — Toruń
 czeladnik na budowłach — 0,92 zł na godzinę
 czeladnik w warsztacie — 0,80 zł na godzinę
- 9) krawiectwo — Toruń
 do 3-ch lat po wyuczeniu — 0,68 zł na godzinę
 po 3-ch latach po wyuczeniu — 0,78 zł na godzinę
 po 6 latach po wyuczeniu — 0,82 zł na godzinę
- 10) murarstwo i ciesielstwo — na całym woj. z wyłączeniem Gdyni
 od 55—92 groszy na godzinę —
 zależnie od miejscowości.

W jednym wypadku Izba Rzemieślnicza wydała opinię na wniosek Okr. Inspektoratu Pracy zgodnie z par. 6 rozp. Min. Opieki Społecznej z dnia 31. 5. 1937 r., zaś prawie we wszystkich wypadkach zawarcia umów zbiorowych Izba udzieliła na wniosek cechów lub organizacji czeladników informacji i pomocy.

W kilku wypadkach wydała Izba Rzemieślnicza na wniosek Sądu Pracy lub na wniosek stron, opinie o panujących zwyczajach, w związku z sprawami jakie toczyły się w sprawie dopłat do otrzymanego wynagrodzenia.

Według sprawozdań kwartalnych cechów wynagrodzenie przeciętne wynosiło w III. kwartale 1937 r. w niektórych zawodach:

Zawód	rok	1936	1937
1. szewstwo		18,—	18,—
2. krawiectwo		20,—	20,—
3. kowalstwo		17,—	18,—
4. kołodziejstwo		17,—	18,—
5. stolarstwo		25,—	22,—
6. rzeźn. i wędlin.		20,—	22,—
7. piekarstwo		25,—	25,—
8. ślusarstwo		23,—	25,—
9. blacharstwo		30,—	32,—
10. malarstwo		25,—	30,—
11. fryzjerstwo		17,—	18,—
12. fotografowanie		25,—	25,—
13. zduństwo		40,—	40,—
14. zegarmistrzowstwo		30,—	25,—

C. Narzędzia.

Na zapytanie zainteresowanych Izba wskazała źródła nabywania następujących środków produkcyjnych:
 maszyn do gięcia drzewa,
 narzędzi kowalskich i kołodziejskich,
 maszyn szklarskich.

Z uwagi na stosunkowo wysoki poziom mechanizacji warsztatów rzemieślniczych na Pomorzu, oraz istniejących od dawna stosunków handlowych z hurtowniami i fabrykami, działalność Izby na tym odcinku ograniczyła się do sporadycznych wypadków.

W jednym wypadku wskazano źródła nabycia maszyn zagranicą, i udzielono informacji w sprawie załatwienia formalności przywozowych.

D. Podatki.

Starania Izby Rzemieślniczej w dziedzinie podatkowej obejmowały w roku sprawozdawczym przede wszystkim odpowiednie uświadomienie płatników i przygotowanie biegłych. — Działalność Izby na tym odcinku ilustrują następujące rozdziały:

Biegli.

Zgodnie z par. 70 rozporządzenia wyk. do ord. podatk. Izba podała Urzędowi Skarbowym biegłych dla współpracy przy wymiarze podatków.

Listę biegłych ustalono w porozumieniu z lokalnymi organizacjami rzemieślniczymi.

Dla poszczególnych Urzędów Skarbowych podano biegłych w niżej podanych ilościach:

Urząd Skarbowy	Brodnica	40
"	Chełmno	31
"	Chojnice	55
"	Działdowo	35
"	Grudziądz miasto	38
"	Grudziądz powiat	26
"	Gdynia	30
"	Kartuzy	20
"	Kościerzyna	22
"	Nowemiasto	38
"	Starogard	41
"	Świecie	67
"	Sępólno	29
"	Toruń miasto	51
"	Toruń powiat	48
"	Tczew	51
"	Tuchola	30
"	Wąbrzeźno	50
"	Wejherowo	42
	Razem	744

Biegli wraz z zawiadomieniem otrzymali instrukcję w jaki sposób należy przygotować się do czynności urzędowej opiniodawcy.

Poza tym rozpowszechniono wśród biegłych broszurkę „Najważniejsze podatki bezpośrednie” opracowane przez p. Wł. Kozłowskiego w Warszawie, b. naczelnika Wydziału Min. Skarbu.

Normy szacunkowe.

Na wniosek Min. Skarbu Izba Rzemieśnicza wydała opinię w sprawie projektu norm dochodowości przedsiębiorstw rzemieślniczych za rok podatkowy 1937 dla Okręgu Izby Skarbowej w Grudziądzu. Opinia opracowana była w każdym zawodzie odrębnie przez komisję fachowców na podstawie analizy ceny sprzedażnej i rocznego obrotu przeciętnego przedsiębiorstw z uwzględnieniem warunków produkcyjnych danego roku.

Niżej podane porównanie wykazuje w jakim stopniu opinia Izby Rzemieśniczej została uwzględniona.

Zawód	Norma w roku 1936	Zaproj. za r. 1937		Zatwierdz. przez Min. Skarbu za rok 1937
	‰	przez Izby Skarbow.	przez Izby Rzemieśl.	‰
1. dekarstwo	30	30	12	15—20
2. rzeźbiarstwo w drzewie	15	15	15	15
3. studniarstwo	15	—	15	—
4. szklarstwo	15	20	15	20
5. zduństwo	20	20	10	15—20
6. brukarstwo	15	20	15	12—20
7. malarstwo	20—40	20—40	15	18—25
8. lakiernictwo	20	20	15	25
9. murarstwo	4—6	20	4—6	15—25
10. ciesielstwo	15	15	10	15
11. bednarstwo	15	15	12	20
12. koszykarstwo	15	20	10	20
13. kołodziejstwo	15	20	10	20
14. stolarstwo meblowe	15—20	15—20	10	15—20
15. stolarstwo budowlane	10	15	10	15—18
16. krawiectwo z mat. własn.	15	15	8	15—20
17. krawiectwo z mat. cudz.	20—60	20—50	15	25—30
18. powroźnictwo	15	20	15	25—30
19. tapicerstwo	12	15	12	15
20. blacharstwo	15	15	10	12—18
21. kowalstwo	15	20	10	15—20
22. ślusarstwo	15	20	10	15—20
23. zegarmistrz. i złotnictwo	20	20	20	25
24. cukiernictwo	15	15	10	15—20
25. piekarstwo chleb.	8	8	3	10—12

Zawód	Norma w roku 19-6	Zaproj. przez Izby Skarbow.	za r. 1937 przez Izby Rzemieśl.	Zatwierdz. przez Min. Skarbu za rok 1937
	‰	‰	‰	‰
26. piekarstwo białe	10	10	6	10-12
27. rzeźnictwo detal.	12	15	8	10-18
28. wędliniarstwo	15	—	—	—
29. cholewkarstwo	12	15	12	12-20
30. szewstwo	12-15	15-20	10	15-22
31. siodlarstwo	12	12	12	15-20
32. garbarstwo	10	—	10	—
33. introligatorstwo	30	30	15	20-25
34. fotografowanie	30	30	25	25
35. fryzjerstwo	40-50	17-40	17	20-25

Księgowość.

Dla celów podatkowych oraz kalkulacyjnych Izba Rzemieślnicza zapropagowała wśród rzemiosła komplety uproszczonej księgowości. W roku sprawozdawczym 32 przedsięb. zaprowadziły księgowość uproszczoną zaświadczoną przez tut. Izbę. Poza tym zaświadczone w kilkunastu wypadkach księgi zaprowadzone w roku poprzednim, a przedłużone na dalszy rok.

Podręczniki.

Wśród rzemiosła rozpowszechniono w roku sprawozdawczym około 150 podręczników podatkowych, opracowanych przez b. Naczelnika p. W. Kozłowskiego p. t. „Najważniejsze podatki bezpośrednio”.

Komisja odwoławcza przy Izbie Skarbowej.

Z ramienia rzemiosła zasiadali w komisji w ciągu roku 1937:

1) Stefan Ornass	mistrz mur.-cies.	Grudziądz
2) Bolesław Szczechowski	„ stolarski	„
3) Ign. Józefowicz	„ piekarski	„
4) Aleks. Dejna	„ rzeźn.-wędlin.	Tczew
5) Jan Czajkowski	„ mur.-cies.	Gruczno

Zastępcy:

1) Bron. Biernacki	mistrz malarski	Toruń
2) Artur Szulc	„ ślusarski	„
3) Fr. Fitzermann	„ koszykarski	Chełmno
4) Miecz. Chudziński	„ piekarski	Toruń
5) Ksawery Ebert	„ fryzjerski	„

Komisja obciążeń przy Związku Izb Rzem. R. P.

Zadaniem komisji jest opiniowanie spraw podatkowych oraz zajęcie stanowiska do spraw wchodzących w zakres obciążeń produkcji. Komisja składa się ze stałych członków po jednym z każdej Izby Rzemieślniczej. Członkiem komisji z ramienia rzemiosła pomorskiego jest starszy referent Izby Rzemieślniczej w Toruniu p. Jan Cieszyński.

W roku 1937 komisja odbyła trzy posiedzenia i to: 9. III. 1937 r., 18. 9. 1937 r. i 30. 12. 1937 r.

Opinie.

W roku sprawozdawczym Izba zajęła stanowisko i wydała opinię w różnych sprawach podatkowych m. in.:

1. do nowelizacji podatku dochodowego,
2. do projektu o zryczałtowanym podatku od obrotu,
3. do projektu ustawy o opłatach rejestracyjnych,
4. do projektu ustawy o podatku obrotowym,
5. do nowelizacji ustawy o opłatach stemplowych,
6. do scalenia podatku obrotowego od obrotu mąki i wyrobów mącznych i zwierzętami rzeźnymi i wyrobami mięsnymi,
7. do projektu ustawy o ulgach dla inwestycji,
8. do reformy finansów komunalnych,
9. na wniosek Izby Skarbowej i Urzędów Skarbowych podano dane statystyczne o zatrudnieniu pracowników i nasilenie produkcji, oraz o położeniu rzemiosła.

Interwencja.

Na wniosek zainteresowanych Izba interweniowała w Izbie Skarbowej w sprawie stosowania norm szacunkowych w zawodach grupy spożywczej.

W kilku wypadkach Izba interweniowała bezpośrednio w Urzędach Skarbowych w sprawie rozłożenia na raty zaległości podatkowych.

W 8 wypadkach Izba wydała na wniosek zainteresowanych zaświadczenie dla uzyskania wyłączenia z pod egzekucji zajętych narzędzi rzemieślniczych.

Świadcstwa przemysłowe wykupione w poszczególnych powiatach.

Powiat	Ilość warsztat.	Ilość wykupionych świadectw kategorii				Razem	Na 100 warsztat. świad. przem.
		VIII.	VII.	VI.	V.		
Brodnica	1026	467	5	—	—	472	46
Chetmno	721	400	5	—	—	405	56
Choinice	1107	574	2	2	1	579	52
Działdowo	644	389	1	2	—	392	61
Grudziądz powiat	578	293	—	—	—	293	50
miasto	1003	479	12	3	5	499	50
Gdynia	1221	799	7	2	1	809	66
Kartuzy	738	416	5	—	—	421	58
Koscierzyna	782	363	2	—	—	365	47
Lubawa	1007	505	1	—	—	506	50
Wejherowo	1201	760	5	—	—	765	63
Starogard	1025	607	5	—	—	612	60
Świecie	1522	859	13	7	4	883	58
Sępólno	651	199	3	—	—	202	31
Toruń miasto	1057	637	21	3	4	665	63
Toruń powiat	651	270	3	—	—	273	42
Tczew	982	529	6	3	—	538	55
Tuchola	686	411	2	—	1	413	60
Wąbrzeźno	860	337	—	—	—	337	39
	17461	9294	98	22	16	9430	54 przeciętnie

Świadcstwa przemysłowe wykupione w niektórych zawodach.

Na 10 warsztatów wykupiły świadectwa przemysłowe:

powroźnictwo	9	garbarstwo	5
fryzjerstwo	9	kowalstwo	5
fotografowanie	8	blacharstwo	5
piekarstwo	8	krawiectwo	5
zegarmistrzowstwo	8	zduństwo	5
szczotkarstwo	8	bednarstwo	5
tapicerstwo	7	murarstwo	4
ślusarstwo	7	brukarstwo	4
złotnictwo	7	koszykarstwo	4
kuśnierstwo	7	kołodziejstwo	4
kapelusznictwo	7	siodlarstwo	4
cholewkarstwo	6	szewstwo	4
rzeźnictwo	6	studniarstwo	3
stolarstwo	6	cukiernictwo	3
malarstwo	6	chemiczne czyszczenie	3
dekarstwo	6	ciesielstwo	2
szklarstwo	6	rzeźbiarstwo w drzewie	2
introligatorstwo	5		

E. Ubezpieczenia społeczne.

W dziedzinie ubezpieczeń społecznych działalność Izby Rzemieślniczej ograniczyła się w roku sprawozdawczym, jedynie do wydania opinii na wniosek Ubezpieczalni Społecznej w Tczewie w sprawie zarobków miejscowych w rzemiośle w związku z wymiarem renty wypadkowej. Wniosków takich załatwiono 15.

F. Kredyty rzemieślnicze.

W dziedzinie kredytowej sytuacja dla rzemiosła w okręgu Izby nie uległa naogół zmianom w porównaniu do roku 1936.

Źródłem kredytu rzemieślniczego były kredyty przyznane rzemiosłu przez Bank Gospodarstwa Krajowego, oraz kredyty funduszy własnych, Powiatowych i Miejskich Komunalnych Kas Oszczędności, Banków Ludowych, oraz Bezprocentowych Kas Pożyczkowych.

Wysokość kredytów będących w obiegu wśród warsztatów rzemieślniczych ilustrują niżej podane zestawienia.

Bank Gospodarstwa Krajowego.

Kredyt w obrocie — średnioterminowy w dniu 31. 12. 1936 r.

Bank Gosp. Krajowego	Bydgoszcz	423 304,53	
" " "	Gdynia	764 334,55	1 187 693,08

Przydzielono średniotermin. 1937 r.

Bank Gosp. Krajowego	Bydgoszcz	492 500,—	
" " "	Gdynia	916 380,—	

Wykorzystano przez KKO. 1937

	Bydgoszcz	279 763,21	
" " "	Gdynia	593 585,—	873 348,21
R a z e m			2 060 987,29

Komunalne Kasy Oszczędności rozprowadziły:

w r. 1937	z własnych funduszy
1. Chełmno powiat	47 700,—
2. Chełmża m.	8 637,88
3. Tczew miasto	16 000,—
4. Starogard miasto	347 525,—
5. Świecie powiat	5 700,—
6. Wejherowo powiat	73 987,—
7. Toruń miasto	136 641,51

w r. 1937	z własnych funduszy
8. Sępólno powiat	7 500,—
9. Tczew powiat	3 600,—
10. Działdowo miasto	—
11. Grudziądz miasto	32 550,—
12. Starogard powiat	86 675,85
13. Tuchola powiat	645,—
14. Chojnice miasto	54 934,25
15. Brodnica miasto	135 000,—
16. Chełmża miasto	4 180,—
	<hr/>
Razem	957 276,49 zł.

Banki Spółdzielcze.

I. Polskie Spółdzielnie Oszczędn. - Pożyczkowe powszechne.

58 spółdz. członków ogółem	24 421	
w tym rzemieślników	1 577	
	<hr/>	=6,5%
udzielono pożyczek ogólnie	2 089 097,—	
z tego rzemieślnikom szacunk. 6,5% =		130 578,—

II. Polskie Spółdzielnie Oszczędn. - Pożyczkowe rolnicze.

83 spółdz. członków ogółem	5 802	
w tym rzemieślników	182	
	<hr/>	=3,1%
udzielono pożyczek ogólnie	143 634,—	
z tego rzemieślnikom szacunk. 3,1% =		4 453,—

III. Niemieckie Spółdzielnie Oszczędn. - Pożyczk. powszechne.

10 spółdz. członk. ogółem	2 247	
w tym rzemieślników	467	
	<hr/>	=21,0%
udzielono pożyczek ogólnie	1 351 749,—	
z tego rzemieślnikom szacunk. 21% =		283 867,—

IV. Niemieckie Spółdzielnie Oszczędn. - Pożyczk. rolnicze.

62 spółdz. członków ogółem	6 398	
w tym rzemieślników	408	
	<hr/>	=6,0%
udzielono pożyczek ogólnie	196 160,—	
z tego rzemieślnikom szacunk. 6% =		11 769,—
		<hr/>
Razem zł	430 667,—	

Bezprocentowe Kasy Pożyczkowe.

38 kas członków ogółem	5 000	
rzemieślników szacunk.	33%	
ogółem kapitały do obrotu		60 000,—
obracane z reguły 2 razy w roku =		120 000,—
rozprow. wśród rzemiosła 33% =		Razem zł 40 000,—

Ogólne zestawienie kredytów, będących w r. 1937 w obrocie:

Bank Gospodarstwa Krajowego	2 060 987,29
Komunalne Kasy Oszczędności z własn. fund.	957 276,49
Banki Spółdzielcze	430 667,—
Bezprocentowe Kasy Oszczędności	40 000,—
	<hr/>
Ogółem zł	3 488 930,78

Warsztatów 17 461.

Na jeden warsztat za tym przypada około 200,— złotych kredytów.

Wzwiązku z rozprowadzeniem kredytów wśród rzemiosła aktualna jest kwestia zabezpieczenia kredytów, która w obecnej formie stanowi główną przyczynę trudności w zaopatrzeniu warsztatów rzemieślnicze w środki obrotowe i inwestycyjne.

Zabezpieczenie kredytu w formie hipotecznej lub przez trzech żyrantów jest niewątpliwie uciążliwe. To też projekt ustawy „o rejestrowym zastawie maszynowym“ znalazł wśród rzemiosła uznanie, jako dogodny sposób uzyskania dostatecznego zabezpieczenia na ewentualne kredyty.

Zagadnienie kredytu obrotowego znalazło odpowiednie naświetlenie w związku z ruchem utworzenia Bezprocentowych Kas Pożyczkowych. Izba uważając Kasy te jako dostępny i dogodny środek rozprowadzenia niewielkich co do kwot kredytów wśród drobnych warsztatów, wyteżyła szczególnie starania w kierunku spopularyzowania tychże kas wśród rzemiosła. Odpowiednie artykuły i materiał informacyjny przyczyniły się wielce do osiągnięcia celu. Wprawdzie nie ma, ani jednej czysto rzemieślniczej Bezprocentowej Kasy Pożyczkowej, lecz dzięki współpracy rzemiosła na tym polu zdołano w województwie pomorskim w ciągu niespełna dwóch lat utworzyć blisko 40 takich kas, w których około 30% członków stanowią właściciele drobnych warsztatów rzemieślniczych. Ruch ten narazie jeszcze nie osiągnął punktu kulminacyjnego i spodziewać się należy, że ilość kas znacznie wzrośnie.

G. Zbyt wewnętrzny.

Jakkolwiek warsztaty rzemieślnicze nastawione są na ogół na produkcję dla rynku lokalnego, to jednak niektóre z nich z uwagi na swe urządzenia i produkowane artykuły pragną uzyskać odbiorców na dalszych terenach.

Jednym ze sposobów uzyskania odbiorców poza miejscem siedziby przedsiębiorstwa to branie udziału w targach krajowych.

To też Izba zorganizowała okazję dla zareklamowania wyrobów rzemieślniczych na:

- a) Międzynarodowych Targach w Poznaniu,
- b) Targach Gdyńskich.

Współpraca polega na zorganizowaniu zbiorowego stoiska, nadzorowania i obsługiwania tegoż, redukując tym samym do minimum koszty, jakie by przypadają na poszczególnych wystawców w normalnych warunkach.

Udział rzemiosła w Targach narazie nie jest jeszcze zadawalający, poprawia się jednak po przekonaniu się wystawców, że poniesione koszty i starania przynoszą korzyści.

W Ogólnopolskich Targach Rzemieślniczych w Poznaniu zajęło rzemiosło pomorskie w roku 1936 21 m² powierzchni przez 6 wystawców, w roku 1937 — 24 m² powierzchni przez 9 wystawców.

Na Targach Gdyńskich zajęło w roku 1936 — 51 m² 11 wystawców, w roku 1937 — 40 m² 18 wystawców.

Poza tym ułatwiła Izba osobom zainteresowanym zwiedzenie innych targów celem zapoznania się z wytwórczością innych terenów i krajów.

W okólnikach i artykułach prasowych zareklamowane zostały

Targi Katowickie,
Targi Futrzarskie w Wilnie,
Targi Lwowskie,
Targi Wołyńskie,
Jarmark Poleski.

Również o targach zagranicznych, mogących mieć dla rzemiosła znaczenie, Izba poinformowała szerszy ogół rzemiosła, mianowicie o targach Wrocławskich i Lipskich.

Na Targi Lipskie Izba w porozumieniu z „Orbisem”, oddział Toruń, zorganizowała wycieczkę, w której brało udział 11 samoistnych rzemieślników z terenu Izby.

Na Targi Wrocławskie także zorganizowana była wycieczka, która jednak nie doszła do skutku wobec odmownej decyzji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w sprawie wydania zbiorowego paszportu.

Międzynarodowa Wystawa w Paryżu została wśród rzemiosła odpowiednio zareklamowana. Udział rzemiosła pomorskiego ograniczył się jednak tylko do zwiedzenia wystawy przez jednostki, oraz udziału w Międzynarodowym Konkursie Fryzjerskim.

Jarmarki (Targi Wielkie i Małe).

Z uwagi na okoliczność, że szczególnie w małych i średnich miastach oraz na wsi zbyt niektórych wyrobów rzemieślniczych odbywa się na targach małych oraz na targach wielkich, kramnych i zwierzęcych, Izba kilkakrotnie zajęła stanowisko do spraw związanych ze sprzedażą tychże wyrobów na wspomnianych targach.

Na wniosek Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego Izba zajęła stanowisko i wydała opinię do projektu regulaminu targów wielkich kramnych i zwierzęcych.

Poza tym Izba wydała opinię w sprawie wydania uprawnień targowych dla następujących gmin:

Mroczno pow. Lubawa
Leśno pow. Chojnice
Golub pow. Wąbrzeźno
Nowe pow. Świecie

W sprawie zmian obowiązujących regulaminów wzgl. do zmiany terminu odbycia targów, Izba wypowiedziała się odnośnie do wniosku gmin:

Lidzbark pow. Działdowo
Tczew
Chełmno

We wszystkich wypadkach wydano opinię w porozumieniu się z organizacjami rzemieślniczymi danej miejscowości.

Dostawy i roboty.

Od kilku lat staraniem Izby Rzemieślniczej jest nawiązanie kontaktu ze wszystkimi władzami, instytucjami, przedsiębiorstwami państwowymi oraz samorządami terytorialnymi w związku z wykonywaniem dostaw i robót wchodzących w zakres rzemiosła.

Dążeniem Izby jest z jednej strony uzyskać wszelkie dostawy i roboty dla rzemiosła z wyłączeniem pośrednictwa, z drugiej strony skierować zamówienia do przedsiębiorców zasługujących na zaufanie.

Długoletnie starania doprowadziły do coraz ściślejszej współpracy na tym polu, przy czym w miarę możliwości zainteresowano robotami i dostawami wszystkie przedsiębiorstwa danego

rodzaju rzemiosła z całego terenu Izby, które posiadają wszystkie dane dla należytego wykonania odnośnych robót i dostaw.

Współpraca pomiędzy Izłą Rzemieślniczą a odnośnymi zlecniodawcami polegała na wzajemnym informowaniu się. Wszelkie ogłoszenia przetargowe, przesłane tutejszej Izbie, skierowane zostały do odnośnych przedsiębiorstw, którym na żądanie udzielono informacji o warunkach przetargowych i technicznych. Izba zaś na każde żądanie zlecniodawców podała adresy odpowiednich rzemieślników, opinię o zdolności wytwórczej przedsiębiorstwa i wartości moralnej ich właściciela. Do przetargów i odbioru delegowani zostali biegli, poza tym na każde żądanie Izba informowała o poziomie cen, warunkach miejscowych i zwyczajach panujących w niektórych zawodach.

Kontakt z niektórymi władzami był intensywny. Między innymi regularnie nadsyłałi ogłoszenia przetargowe Szefostwo Intendantury Toruniu oraz Okręgowa Dyrekcja Kolei Państwowych w Toruniu. Ze samorządów terytorialnych jedynie Zarząd Miasta Toruń utrzymywał stały kontakt z Izłą Rzemieślniczą. Wśród ogłoszeń przetargowych przesłanych tutejszej Izbie znajdowały się następujące ogłoszenia:

Izby Skarbowej w Grudziądzu,
Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego,
Szkoły Podchorążych w Grudziądzu i Toruniu,
Związku Izb Rzemieślniczych Rz. P. w Warszawie.

Izba Rzemieślnicza w Toruniu nie widziała potrzeby udzielenia pomocy przy składaniu ofert poszczególnym przedsiębiorcom, gdyż ogół dość dobrze obeznany jest z wszelkimi sprawami i formalnościami, związanymi z przetargami. Przetargami bowiem interesują się przeważnie tylko takie przedsiębiorstwa, które są na podobne prace nastawione. To też naogół, za wyjątkiem może wielkich obiektów, których jeden przedsiębiorca sam wykonać nie może, roboty i dostawy uzyskały przedsiębiorstwa z terenu Izby.

Natomiast nie udało się dotychczas uzyskać jakichkolwiek większych zamówień z poza terenu Izby.

Na podstawie przeprowadzonej wśród cechów ankiety, poszczególne przedsiębiorstwa wykonywały w roku sprawozdawczym następujące roboty i dostawy:

Krawiectwo.

Mundury dla podchorążych, podoficerów, urzędników pocztowych i woźnych wykonywały przedsiębiorstwa krawieckie w Wejherowie, Więcborku, Pucku, Toruniu, Grudziądzu, Czersku i Gdyni.

Szewstwo

Obuwie dla podchorążych, sierocińców i dla akcji pomocy zimowej wykonały przedsiębiorstwa szewskie w Toruniu i w Grudziądzu.

Stolarstwo

Meble dla biur, sprzęt koszarowy, trumny, stolarkę budowlaną i naprawy wykonały przedsiębiorstwa stolarskie w Tczewie, Wąbrzeźnie, Wejherowie, Chełmnie i Grudziądzu.

Ślusarstwo

Urządzenia rzeźni, centralne ogrzewania, części metalowe dla kolei wykonywały przedsiębiorstwa ślusarskie w Działdowie, Chojnicach, Gdyni, Tczewie, Toruniu i Grudziądzu.

Piekarstwo

Dostawę pieczywa dla kantyn wojskowych, dla formacji wojskowych, szpitali, więzień i szkół wykonały przedsiębiorstwa piekarskie w Wejherowie, Chełmnie, Toruniu, Grudziądzu, Działdowie, Kościerzynie i Wąbrzeźnie.

Rzeźnictwo

Dostawę mięsa i wyrobów wykonały dla wojska, szpitali i kasyn oficerskich przedsiębiorstwa w Grudziądzu, Tczewie, Pucku, Wejherowie, Działdowie i Starogardzie.

Kowalstwo

Dostawę wózków bagażowych, taczki i części kutych dla kolei wykonały przedsiębiorstwa w Chełmnie.

Budownictwo

Z uwagi na zwyczaj rozdawania robót w zakresie budownictwa prawie wyłącznie drogą przetargów grupa rzemiosł budowlanych w bardzo wielkiej mierze uzyskała roboty publiczne z tychże.

Zleceńodawcami byli przede wszystkim Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych w Warszawie, — wybudowanie osad w ilości 326.

Dyrekcja Okr. Kolei Państwowych w Toruniu — różne nowe budowle i przebudowy.

Okr. Urząd Budownictwa VIII — różne budowle i przebudowy.

Przy pracach tych zatrudnieni byli z reguły: murarze, cieśle, dekarze, zduni, malarze, blacharze, szklarze, studniarze, stolarze budowlani, kowale i ślusarze.

Wartość wykonanych przez warsztaty rzemieślnicze roboty i dostaw uzyskanych drogą przetargu nie daje się nawet w przybliżeniu ustalić.

W związku z uzyskaniem robót drogą przetargów Izba wydała w kilkunastu wypadkach zaświadczenia o posiadanych kwalifikacjach rzemieślnikom oraz dostarczyła przepisy techniczne i rysunki stającym do przetargów.

W kilku wypadkach Izba interweniowała u odnośnych władz w związku z wydaniem robót niefachowcom.

Po wejściu w życie ustawy o dostawach i robotach na rzecz Skarbu Państwa i Samorządu oraz Instytucyj prawa publicznego (Dz. U. R. P. Nr. 13 poz. 92) t. j. po 26. sierpnia 1937 r. współpraca stała się jeszcze bardziej intensywną.

Zgodnie z § 13 wspomnianego rozporządzenia pierwszeństwo przy dostawach i robotach należy przyznać rzemieślniczemu organizacjom o charakterze zarobkowym.

W związku z tym oraz celem ułatwienia poszczególnym drobnym rzemieślnikom uzyskania dostaw utworzyła się przy pomocy Izby Rzemieślniczej spółdzielnia krawiecka, której głównym zadaniem będzie podjęcie się wykonywania dostaw mundurów i masowych dostaw odzieży.

Poza wyżej wymienionymi sprawami Izba Rzemieślnicza przeprowadziła bądź to na zapytanie Centr. Handl. Rzemiosła w Warszawie bądź też innych odbiorców korespondencje z wytwórcami następujących artykułów, celem ewtl. masowego zbytu tychże:

- wyrobów drzewnych i mebli
- wyrobów koszykarskich
- beczek i łodzi sportowych
- urządzeń sklepowych
- wyrobów powroźniczych.

Starania te naogół nie doprowadziły do transakcyj, gdyż różnice pomiędzy ofertami a cenami ofiarowanymi były zbyt wielkie.

Propaganda.

Rzemieślnik w pierwszym rządzie jest producentem dla rynku lokalnego. To też wiele wysiłków poświęcono wzmożeniu konsumpcji rynku wewnętrznego. W tym kierunku Izba kontynuowała w roku sprawozdawczym podjęte w dawniejszych la-

tach starania i zaopatrywała prasę w materiał w formie notatek, sprawozdań i artykułów na różne tematy, obejmujące całokształt zagadnień rzemiosła. Z przedstawicielami prasy Izba utrzymywała jaknajściślejszy kontakt, udzielając na każde żądanie wyczerpujących informacji. W roku sprawozdawczym rozesłano do prasy szereg artykułów dot. zagadnień rzemieślniczych dla spopularyzowania tychże wśród szerszych warstw społeczeństwa, co równocześnie wpływało na społeczeństwo pod względem propagandowym. Niezależnie od tego odbyły się w ciągu roku różne imprezy propagandowe, które doznały poparcia Izby.

1. Rzemiosło Gdyniskie w związku z otwarciem Targów w dniu 26. VI. 1937 r. przez Wojewodę Pomorskiego p. Min. Wł. Raczkiewicza, urządziło pochod historyczny z udziałem platform przedstawiających warsztaty w ruchu. Pochód liczący kilkaset osób w strojach zawodowych kroczył przez całe miasto i stanowił swym pięknym wyglądem doskonałą propagandę rzemiosła.

2. Podobną imprezę urządziło też rzemiosło miasta Chojnic, w dniu 4. lipca z okazji „Tygodnia Chojnic”. Pochód przy udziale uczniów, czeladników i mistrzów ze wszystkich rzemiosł, częściowo w strojach zawodowych i przystrojonych platformach, symbolizujących poszczególne rzemiosła, kroczył przez miasto, wywołując bardzo dobre wrażenie. W pochodzie brało udział 11 cechów. Najpiękniejsza platforma, ustrojona przez cech szewski w Chojnicach, uzyskała nagrodę pieniężną Izby Rzemieślniczej, poza tym wydane były 3 dyplomy.

3. Cech fotografów w Grudziądzu z okazji zebrania zwołanego w Pelplinie w siedzibie biskupów chełmińskich w dniu 13. kwietnia, urządził również publiczną wystawę pod hasłem „Poznaj Pomorze”. Wystawców było 18, eksponatów 208, przedstawiających zdjęcia zabytków miast i krajobrazów Pomorza. Izba Rzemieślnicza przeznaczyła trzy nagrody dla najlepszych wystawców.

4. Z okazji „Dni propagandy Estetyki Miast w Grudziądzu”, które odbyły się 12. 9. do 19. 9. 1937 r. zorganizowany był konkurs okien wystawowych. Do konkursu stanęło 150 okien, w tym wielka ilość przedsiębiorstw rzemieślniczych. Na podstawie orzeczenia sądu konkursowego przyznano 5 rzemieślnikom dyplomy honorowe, wydane przez Izbę Rzemieślniczą.

Konkurs okien wystawowych wielce przyczynił się do propagowania wytwórczości rzemieślniczej, oraz do szerzenia świadomości o znaczeniu propagandy wśród rzemiosła.

5. Staraniem Rzemiosła Grudziądzkiego, a w szczególności cechu damsko-krawieckiego przy współpracy Pomorskiego Instytutu Rzemieślniczego w Grudziądzu, zorganizowaną zosta-

ła w dniu 21. listopada 1937 r. w gmachu „Domu Żołnierza” rewia mód. Czysty zysk przeznaczono na Polski Biały Krzyż. Na dwóch pokazach przedstawiono licznej publiczności 80 modeli płaszczy, sukien, piżam, futer, obuwia, kapeluszy i fryzur.

Cała impreza wypadła doskonale i inicjatorzy zamierzają podobne rewie mód przeprowadzić częściej.

Współpraca z innymi samorządami gospodarczymi.

Celem uzgodnienia spraw mających znaczenie dla terenu Izby, a wchodzących także w zakres innych samorządów gospodarczych, odbywają się periodyczne konferencje przedstawicieli:

Izby Rolniczej w Toruniu,
Izby Przemysłowo - Handlowej w Gdyni,
Izby Rzemieślniczej w Toruniu.

Takich konferencji odbyto w roku 1937: 26. stycznia w Toruniu, 13. marca w Toruniu, 7. czerwca w Gdyni, 13. października w Toruniu.

Przedmiotem obrad były m. in. następujące sprawy:
projekt ustawy o kasach targowych,
projekt ustawy o komisantach targowych,
wywóz produktów rolnych,
zaopatrywanie Gdyni w środki żywnościowe,
sprawa podkuwania koni,
sprawa kredytów i bankowości,
regulaminy targów małych i wielkich i inne.

Ze strony Izby Rzemieślniczej w konferencji brali udział dyrektor Izby p. Franciszek Biszoff i starszy referent p. Cieszyński.

H. Zbyt zewnętrzny.

Eksport.

Po wykończeniu pierwszych większych zamówień na wyroby drzewne do Anglii rozpoczętych roku 1936, nowych transakcyj nie zawarto. W związku z nadzorowaniem produkcji i odbiorem wyrobów, Izba wydelegowała w roku sprawozdawczym w 8 wypadkach kierownika B. O. H. R. do zakładów wytwórczych.

Poziom cen zaofiarowanych przez importerów w roku 1937 był tak niski, że o eksporcie wyrobów nie mogło być mowy. Korespondencje i pertraktacje dotyczyły:

znormalizowanych drzwi, tac dębowych, stolnic, mebli biurowych, wyrobów toczonych, beczek do śledzi, powrozów i innych wyrobów.

I. Spółdzielczość.

Jak już wykazano w dziale kredytów, rzemiosło pomorskie naogół licznie bierze udział w ruchu spółdzielczym, mimo, iż czysto rzemieślnicze spółdzielnie istnieją w niewielkiej ilości.

Według sprawozdań związków rewizyjnych za rok 1936, ilość rzemieślników w spółdzielniach oszczędnościowo-pożyczkowych przedstawia się następująco:

Polskie Spółdz. Oszczędn.-Poż. powszechne	1 577 osób	
" " " " rolnicze	182 "	
Niemieckie " " " " powszechne	467 "	
" " " " rolnicze	408 "	
R a z e m	2 634 osób	

W porównaniu do ilości przedsiębiorstw istniejących w roku 1936 w okręgu Izby na każde 5 przedsiębiorców jeden jest członkiem spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowej.

Prócz wyżej wymienionych spółdzielni istniały w roku 1937 w obwodzie Izby Rzemieślniczej następujące spółdzielnie czysto rzemieślnicze:

- 1) Syndykat Skór, Sp. z ogr. odp. — Toruń
- 2) Spółdzielnia Rzeźnicka, Sp. z ogr. odp. — Gdynia
- 3) Spółdzielnia Krawiecka, Sp. z odp. udz. — Grudziądz
- 4) Spółdzielnia Stolarska, Sp. z odp. udz. — Grudziądz
- 5) Spółdzielnia Koszykarska, Sp. z odp. udz. — Opalenie.

1. Syndykat Skór Sp. z ogr. odp. Toruń.

Rok założenia 1919, rejestrowana 19. 8. 1923.

Przedmiot działalności: handel skór surowych, flaków, kości, kopyt, szczeciny, maszyn i narzędzi rzeźnickich, przypraw, oraz naprawa maszyn i narzędzi rzeźn., szlifowanie noży i tarcz.

Ilość członków na końcu roku 1937 — 203. Przewodniczący Zarządu p. Stanisław Kozłowski.

Obrót ogółem	1 700 000,— zł.
w tym skóry surowe	1 333 000,— "
jelita	122 000,— "
maszyny i przyb.	158 000,— "
kości	25 000,— "
odpadki	43 000,— "
krew	29 000,— "
różne	18 000,— "
w tym Eksport skór zagranicę	233 000,— zł.
Gdańsk	25 000,— "
Niemcy	18 000,— "
Ameryka	72 000,— "
Holandia	122 000,— "

2. Spółdzielnia Gospodarcza Cechu Rzeźnikowo-wędliniarskiego w Gdyni, Sp. z odp. udziałami.

Rok założenia 1937, zarejestrowana 1938.

Przedmiot działalności: racjonalne zużytkowanie wszelkich produktów poubojowych, zaopatrywanie przedsiębiorstw rzeźnikowo-wędliniarskich w artykuły pomocnicze. Ilość członków na końcu roku 1937 — 30.

Przewodniczący Zarządu: Piotr Wojtasik, Gdynia.

Obrót ogółem: 70 000,— złotych.

Spółdzielnia, która podjęła działalność na początku listopada 1937 r. prowadzi *własną* szlamiarnię jelit.

Siedziba spółdzielni znajduje się na terenie Rzeźni Miejskiej — Gdynia.

3. Spółdzielnia Krawiecka Sp. z odp. udz. Grudziądz.

Rok założenia 1937, zarejestrowana 1938.

Przedmiot działalności:

wspólne wykonywanie robót przez członków,

podejmowanie się dostaw i robót,

wspólny zakup surowców i półfabrykatów,

Ilość członków — 45.

Zarząd: A. Słupski, Grudziądz.

Spółdzielnia podejmowała swą działalność dopiero na początku 1938 r.

4. Pomorska Spółdzielnia Stolarska Sp. z odp. udział. Grudziądz.

Rok założenia 1935, zarejestrowana —

Przedmiot działalności:

podejmowanie się dostaw i robót,

utrzymanie wspólnego magazynu,

utrzymanie wspólnego składu surowców.

Ilość członków — 33.

Przewodniczący Zarządu: p. Jan Pahlke, Grudziądz.

Spółdzielnia założona została dla wykonywania zamówień eksportowych. Ponieważ narazie nie ma widoków na otrzymanie tychże, przeto nie podjęto dotychczas działalności.

5. Spółdzielnia Koszykarska Sp. z ogr. odp. udział. Opalenie pow. Tczew.

Rok założenia 1936, zarejestrowana —

Przedmiot działalności:

podejmowanie się robót i dostaw,

utrzymanie wspólnego magazynu,
utrzymanie wspólnego składu surowców.

Ilość członków — 21.

Przewodniczący Zarządu: p. Bernard Głowiński.

Spółdzielnia założona została dla wykonywania zamówień eksportowych. Ponieważ narazie nie ma widoków na otrzymanie tychże, nie podjęto działalności.

J. Opinie.

Do działalności Izby Rzemieślniczej należy zgodnie z par. 4 cyfra 1 statutu współdziałanie z władzami państwowymi w sprawach dotyczących interesów rzemiosła przez udzielanie informacji i wydawanie opinij.

Poza sprawami zamieszczonymi już w innych działach, Izba wydała również opinie w następujących sprawach:

1) *do projektu noweli do prawa przemysłowego.*

Opinia wydana została po odbytych konferencjach z pp. starszych cechów Torunia, Grudziądz i Gdyni, na podstawie uchwały zarządu Izby Rzemieślniczej, uzgodnionej na dwóch posiedzeniach tegoż zarządu.

2) *do projektu ustawy w przedmiocie utworzenia Rzemieślniczego Zakładu Inwestycyjnego.*

Opinia została uzgodniona na konferencjach pp. starszych cechów Torunia i Grudziądz.

3) *do projektu ustawy o szkołach kształcących oraz w sprawie wytycznych do programów szkół kształcących zawodowych.*

4) *do projektu ustawy o poradnictwie zawodowym i doborze zawodów.*

Poza tym wydano opinię w sprawach spornych dla sądów, dla urzędów skarbowych, dla władz wojskowych, dla władz przemysłowych, dla Izby Przemysłowo - Handlowej, dla Izby Rolniczej oraz dla interesentów w najróżniejszych sprawach związanych z wykonywaniem rzemiosła.

K. Zjazdy i zebrania.

Udział Izby Rzemieślniczej w zjazdach i zebraniach był w roku sprawozdawczym bardzo liczny. Na większych zjazdach Izba wydelegowała z reguły swego przedstawiciela z odpowiednim aktualnym referatem. *Na zebraniach cechowych i rokach, przedstawiciel Izby udzielał na żądanie potrzebnych informacji.*

Następujące referaty wygłoszone zostały na większych zjazdach: 23. maja 1937 — zjazd Kat. Stow. Czeladzi w Pelplinie

referat: Rzemiosło polskie w dobie obecnej — wygłosił prezes Izby Piotr Jakubowski.

26. czerwca 1937 — zjazd Rzemiosła Pomorskiego w Gdyni
referat: „Zorganizowanie dostaw jako źródło ożywienia produkcji warsztatów rzemieślniczych” — wygłosił starszy referent Izby p. Jan Cieszyński

oraz „zawieranie układów zbiorowych pracy pomiędzy cechami a czeladnikami” — wygłosił Mgr. Jan Hoppe.

26. września 1937 — zjazd delegatów Zw. Tow. Rzemieślników samodzielných w Grudziądzu

referat: „Zadania rzemiosła pomorskiego w najbliższej przyszłości” — wygłosił st. ref. Izby p. Jan Cieszyński.

L. Przesiedlenie.

W związku z odprowadzeniem nadmiaru sił i przedsiębiorstw na tereny na których odczuwa się brak tychże, wyłoniła się kwestia zorganizowania przesiedlenia i udzielenia interesantom pomocy moralnej i materialnej.

Celem udzielenia tej pomocy Izba nawiązała kontakt z Bankiem Gospodarstwa Krajowego i uzyskała dla przesiedleńców dogodne kredyty uwarunkowane jednak pewnymi formalnościami. Poza tym Izba porozumiewała się z Izbami innych terenów, celem nadania całej akcji pewnej zorganizowanej stałości.

Na końcu roku sprawozdawczego stan prac przygotowawczych znajduje się dopiero w fazie początkowej.

M. Wartość produkcji.

Już od kilku lat Izba przeprowadza corocznie szacunek wartości produkcji rzemiosła pomorskiego dla uzyskania cyfr porównawczych.

Szacunek następuje corocznie na tych samych zasadach, mianowicie wartość produkcji ujęta w formie obrotu dla każdego zawodu z osobna, zaś rezultat pomnożony jest przez ilość pełnych sił zatrudnionych w danym zawodzie.

Globalną sumę osiągnięto przez zliczenie poszczególnych pozycji, przy czym nie uwzględniono wartości produkcji i przedsiębiorstw anonimowych i chałupniczych.

Globalna wartość produkcji w poszczególnych latach wynosiła:

rok	złotych
1928	90 333 000,—
1929	90 835 000,—
1930	86 205 000,—
1931	89 592 000,—
1932	—
1933	67 994 000,—
1934	58 881 000,—
1935	58 402 000,—
1936	68 315 000,—
1937	102 894 000,—

Dane za rok 1937 zawiera osobna tabela.

VI. Administracja przemysłowa.

A. Uprawianie rzemiosła.

W ciągu roku sprawozdawczego wdrożono 345 spraw o nielegalne uprawianie rzemiosła, przy czym większość ich dotyczyła następujących zawodów: kowalstwa, kołodziejstwa, szewstwa, krawiectwa, zduństwa, murarstwa i ciesielstwa.

W 175 wypadkach władza przemysłowa I. instancji wydała zakaz dalszego prowadzenia rzemiosła z uwagi na brak dowodów uzdolnienia przez odnośne osoby. W 95 wypadkach osoby prowadzące rzemiosło nielegalnie uzyskały kartę rzemieślniczą na podstawie art. 145 i 146 prawa przemysłowego. Pozostałe sprawy okazały się nieaktualnymi.

W roku sprawozdawczym Izba wydała w trzech wypadkach opinie w sprawach zaliczenia przedsiębiorstwa rzemieślniczego do przemysłu fabrycznego, zgodnie z art. 143 prawa przemysłowego.

W 8 wypadkach na wniosek Izby Rzemieślniczej władze przemysłowe I. instancji wydały zakaz w sprawie nieprawego używania tytułu „mistrz”, gdyż osoby te nie złożyły egzaminu po myśli art. 158 prawa przemysłowego.

Wydano ponadto 7 zaświadczeń o posiadaniu prawa posługiwania się tytułem „mistrz” osobom, które prawo to nabyły na podstawie obowiązujących przepisów oraz art. 159 prawa przemysłowego.

B. Sprawy uczniowskie.

W roku sprawozdawczym załatwiono ogółem 64 spory wynikłe na tle warunków nauki pomiędzy prawnym zastępcą ucznia a mistrzem. W każdym wypadku sprawy skierowane zostały do cechu z odpowiednią instrukcją. Ugodowo załatwiono 58 spraw, a jedynie 4 były przedmiotem sporu sądowego, zaś 2

sprawy zlikwidowała władza przemysłowa I. instancji we własnym zakresie.

Nadmierne kształcenie uczniów było przedmiotem dochodzeń w 37 wypadkach, a nieprawne kształcenie uczniów w 9 wypadkach. We wszystkich wypadkach odnośnie osoby pociągnięte zostały do odpowiedzialności przez władzę przemysłową po porozumieniu się z tutejszą Izba.

W trzech wypadkach władza przemysłowa w porozumieniu się z tutejszą Izba z powodu niewłaściwego traktowania uczniów, odebrała mistrzom prawo kształcenia uczniów na przeciąg 3 lat.

Na końcu roku sprawozdawczego Izba wystosowała do wszystkich cechów okólnik w sprawach uczniowskich, przypominając, że:

- a) umowa zawarta być musi najdalej w przeciągu 4 tygodni od dnia przyjęcia uczniów,
- b) umowa zgłoszona być musi do rejestru najdalej w 14 dniach po jej zawarciu,
- c) co kwartał należy przesłać Izbie Rzemieślniczej na specjalnych formularzach wyciąg z ewidencji cechowej, zawierający nowo zarejestrowanych uczniów,
- d) na osobę mistrza wolno kształcić tylko jednego ucznia, na każdego stale zatrudnionego czeladnika także jednego, do najwyższej liczby 5 w jednym warsztacie. Jedynie w zawodzie murarskim i ciesielskim wolno kształcić dwóch na mistrza i na każdym dwóch czeladników jednego dalszego ucznia do najwyższej liczby 10 w jednym przedsiębiorstwie,
- e) że we wszystkich zawodach obowiązuje nauka od 3—4 lat, za wyjątkiem:
  - 1) zegarmistrzowstwa, złotnictwa i rytownictwa
  - 2) malarstwa, lakiernictwa
  - 3) murarstwa i ciesielstwa
gdzie nauka trwa $3\frac{1}{2}$ do 4 lat.

W roku sprawozdawczym Izba przeprowadziła konferencję z Okr. Inspekt. Pracy oraz Urzędem Wojewódzkim, Wydział Opieki Społecznej.

Konferencje te dotyczyły:

- 1) wynagrodzenia dla uczniów
- 2) pracy nocnej uczniów piekarskich
- 3) obozów letnich i dożywiania uczniów.

W roku sprawozdawczym Izba zatwierdziła istniejący stosunek nauki rzemiosła na podstawie ewidencji:

- 1) celem uzyskania odroczenia służby wojskowej — w 47 wypadkach,
- 2) celem uzyskania renty sierocej — w 54 wypadkach.

C. Czeladnicy.

Na terenie Izby istniały przed rokiem 1934 prawie przy każdym cechu Wydziały Czeladnicze, które reprezentowały czeładź zatrudnioną u członków Cechu. Wydziały te stanowiły łącznik pomiędzy przedsiębiorstwami a ich pracownikami we wszystkich sprawach jakie wogóle mogły zachodzić. Po zniesieniu Wydziałów Czeladniczych mocą noweli do prawa przemysłowego z 10. marca 1934 r. życie organizacyjne czeładzi koncentruje się w stowarzyszeniach o różnym nastawieniu i sposobie działania.

Najbardziej rozpowszechnione są „Towarzystwa Czeładzi Katolickiej”. Poza tym istnieją „Bractwa Czeładzi, oraz Związki Czeladnicze. Ustrój prawny tych ostatnich jest dość niejednolity i często przypadkowy. Powstanie i dalsza egzystencja zależna jest bardzo często od inicjatywy i ruchliwości jednostek, zaś w razie ustąpienia tychże upadają zazwyczaj dane organizacje, których głównym celem jest z reguły pielęgnowanie koleżeństwa i dokształcenia zowodowego. Tylko w wyjątkowych wypadkach zajmują się wspomniane organizacje sprawami zarobkowymi.

Niżej podany spis ilustruje stan liczebny organizacyj w okręgu Izby:

Wykaz organizacyj czeladniczych w r. 1937 w okręgu Izby Rzemieślniczej w Toruniu.

Miejscowość	Nazwa Organizacji
Pelplin	Katolickie Stowarzyszenie Czeładzi Diecezji Chełmińskiej Prezes diecezjalny ś. p. Piotr Jakubowski Sekretarz diecezjalny ks. Kolczyk
Oddziały lokalne:	
Puck	Leon Jednachowski, ul. Wałowa 5
Nowe	Czesław Lesiński, ul. Gdańska
Pelplin	Ludwik Czaplewski, Sambora 24
Toruń	Kazimierz Błachowski, ul. Rybacka 21, m. 9
Zagórze	Piechowski Jan, Zagórze, pow. Morski

Miejscowość	Nazwa Organizacji
Chojnice	Kazimierz Helta, ul. Dworcowa
Lubawa	Kazimierz Tymm, Warszawska
Kartuzy	Ignacy Cylkowski, Chmieleńska 14
Starogard	Antoni Okonek, Pelplińska 13
Tczew	Jan Schwanitz, Plebania
Lubiszewo	Bronisław Duszyński, poczta Rukosin
Grudziądz	Leonard Ziółkowski, Mickiewicza 18
Gdynia	Laufsianowski F., Ś-tojańska Z. U. S., m. 103
Chojnice	Jan Maliński, Augustyńska 13
Wejherowo	Bernard Dziewelski, Piłsudskiego 7
Grudziądz	Paweł Busch, Małomłyńska 18, m. 6
Toruń	Bractwo Czeladzi Piekarskiej
"	Bractwo Czeladzi Rzeźniczej
"	Związek Czeladzi Fryzjerskiej
"	Związek Czeladzi Krawieckiej
Grudziądz	Bractwo Czeladzi Piekarskiej
"	Związek Czeladzi Krawieckiej
"	Związek Czeladzi Fryzjerskiej
"	Związek Czeladzi Rzeźniczej
Chełmno	Tow. Czeladzi Ślusarskiej
Tuchola	Tow. Czeladzi Rzemieślniczej
Świecie	Tow. Czeladzi Rzemieślniczej
Tczew	Tow. Czeladzi Rzeźniczej

D. Wykaz Cechów.

Z a w ó d	Ilość cechów	Ilość członków	U w a g i
mur. - ciesiel.	6	150	
dekarSKI	1	28	
zdun. - garn.	3	39	
rzeźbiarski w kam.	1	18	
szklarski	2	29	
brukarski	1	19	
mal. - lakier.	10	195	
kołodziejski	17	411	
stolarski	22	503	
krawiecki	29	747	
kowalski	28	1050	
ślus. - blach.	15	363	
blacharski	2	48	
zegarmistrzowski	3	85	
piekarski	22	538	
cukierniczy	1	21	
rzeźniczy	26	751	
siodlarski	5	108	
szewski	29	828	
fotograficzny	1	48	
fryzjerski	12	358	
Razem . .	236	6137	

Spis Cechów.

Siedziba i nazwa Cechu	Rok zał.	Ilość czł.	Budżet na rok 1938 (dochód)	Adres Starszego Cechu
Brodnica				
ślusarski	1600	16		T. Niklas, Przykop 24
kołodziejski	1744	42		Konstanty Heyda, Podgórna 44
kowalski	1744	26	190,—	B. Swiniarski, Podgórna 4
krawiecki	1623	22	280,—	Jan Jagielski, Synagogi 6
stolarski	1774	33		J. Luka, Przykop 22
szewski	1482	16	650,—	Antoni Klein
malarski	1887	19		Br. Balcerowicz, Wybickiego
piekarski	1643	29	611,—	Bol. Smoczyński, D. Rynek 22
rzeźnicki	1851	20	1030,—	Jan Węgierski, ul. Hallera 2
fryzjerski	1922	31	1195,—	Franc. Kowalski, M. Rynek 3
Chełmno				
piekarski	1650	18	455,82	A. Drozdowski, Toruńska 6
stolarski	1823	16	180,—	Anastazy Demand, 22 Stycznia
rzeźnicki	1726	24		Jan Frąckowski, Biskupia 16
ślusarski	1830	18	419,50	A. Kośnider, Toruńska 18
krawiecki	1500	18	120,—	Antoni Gaca, Grudziądzka 27
kołodziejski	1844	22		F. Piątkowski, Brzozowo, p. Chełmno
kowalski	1448	46		Wład. Klein, Unisław
szewski	1910	28	146,—	Jan Beczyński, Grudziądzka 40
fryzjerski	1922	17	289,50	Fr. Riedel
Chojnice				
malarski	1650	18	287,—	M. Augustyński, Tuchola, Chojn. 30
kowalski	1823	16	223,50	Franc. Weder, Strzelecka
krawiecki	1726	24	262,—	A. Cysewski, Angowicka 24
piekarski	1903	21	202,65	Leon Grzybowski, Gdańska 10
ślusarski	1883	25	485,47	Antoni Tersi, Warszawska 5
rzeźnicki	1883	25	190,—	Wojciech Bakos
kołodziejski	1883	19	118,—	Leon Kaczmarek
szewski	1705	32	234,20	Józef Śledź
stolarski	1851	29	161,—	Wiktor Ostrowski, Plac Jagielloński
fryzjerski	1922	29	356,—	Fr. Grygiel, Człuchowska 6
siodl.-tapic.	1883	18	126,—	Br. Olszewski, Pl. Król. Jadwigi 7
Chełmża				
kow.-kołodz.	1932	76	546,24	Szymon Stawski, Szewska 34
ślusarski	1800	10		Aleks. Litkowski, Chełmińska 28
rzeźnicki	1908	18		Stan. Kozłowski

Siedziba i nazwa Cechu	Rok zał	Ilość czł.	Budżet na rok 1938 (dochód)	Adres Starszego Cechu	
Chełmża					
piekarski	1879	16	52,15	H. Szóstakowski, Chełmińska 9	
kraw. - kuśn.	1851	21		Alfons Makowski	
szewski	1851	18		Br. Olszewski, Toruńska 38	
Czersk					
szewski	1902	16	230,44	Antoni Ossowski	
krawiecki	1902	26	285,—	Adam Samplawski	
stolarski	1883	22	302,83	Bolesław Sikorski	
piekarski	1907	16	135,50	Józef Gostrowski	
kow.-kołodz.	1883	15	236,—	J. Butowski, Młyńska 32	
rzeźnicki	1885	22	245,—	Fr. Łapka, Piłsudskiego 4	
Działdowo					
rzeźnicki	1725	27	543,—	Wański Jan	
kow.-ślus.	1900	39	319,—	J. Kowalski, Tuczki pow. Działdowo	
piekarski	1794	24		Józef Kulbacki, Dworcowa 10	
krawiecki	1737	15		Leonard Lewandowski, Młyńska 2	
stolarski	1665	20		Juljan Suchocki	
szewski	1738	19		Aug. Dietsch, 3-go Maja	
bedn.-kołodz.	1924	22		A. Kleist	
Gdynia					
malarski	1928	50	1000.—	J. Szary, Św.-Jańska 36	
stolarski	1929	28		Józef Daszkowski, Długosza 6	
fryzjerski	1929	48		A. Kamiński, Świętojańska 46	
piekarski	1929	38		Fr. Gortowski, Portowa 15	
rzeźnicki	1928	50		1353,44	A. Wojtasik, Portowa 15
ślusarski	1929	20		Bernard Badziąg, Portowa	
krawiecki	1931	78		A. Regent, Orłowo, Wielkopolska	
szewski	1932	67		K. Szczygieł	
zdun.-garnc.	1933	11		K. Piątkowski, Rumia-Zagórze	
kowalski	1935	21		B. Ciechowski, Lipowa	
blacharski	1935	30		J. Skokowski, Świętojańska 130	
mur.-ciesielski		37		Langiewicz, Świętojańska 104	
Golub					
szewski	1667	15		99,08	Michał Przybylski, Rynek 23-24
rzeźnicki	1930	15			Józef Bogucki

Siedziba i nazwa Cechu	Rok zał	Ilość czł	Budżet na rok 1938 (dochód)	Adres Starszego Cechu
Grudziądz				
szewski	1731	37	621,55	J. Kuźmiński, Pułaskiego 21
fryzjerski	1885	54	000,—	F. Poplewski, Chełmińska
piekarski	1355	41	2232,91	K. Jabłoński, Bracka
stolarski	1500	24		Wiktor Zawacki, Książęca
ślus.-blach.	1734	64		Józef Bendig, Legjonów 15
siodl.-tapic.	1886	14	20,—	Ant. Tarczykowski, Zamkowa 17
krawiecki	1647	37		Ant. Zieliński, Nadgórna 8
mur.-ciesielski	1883	25		J. Czajkowski, Gruczno p. Świecie
dekarSKI	1880	28		A. Zybiewski, Chełmża, R. Bedn. 2
rzeźnicki	1480	96	6934,—	Fr. Bieńkowski, Toruńska 29
cukierniczy	1909	21		W. Frąckowski, Chełmno, Rybacka
d.-krawiecki	1917	26		Fr. Krajewski, 3-go Maja 7-9
kow.-kołodz.	1693	46	95,—	Józef Dominik, Wybickiego 44
zdun.-garnc.	1690	15	496,25	Stefan Łagoda, Groblowa 9
zegarmistrz.	1924	25	210,—	Br. Jasiński, Mickiewicza
fotograf.	1918	48	505,—	Ludwik Poznański, Rynek 21
szklarski	1860	12		Marjan Kwiatkowski, Groblowa 13
malarski	1888	14	399,—	Feliks Lesiński, Kościuszki 4
rzeźb. w kam.	1931	18	239,—	Franc. Bielawski, Brodnica n. Dr.
brukarski	1933	19		Jan Jarzyński, Pułaskiego
Gniew				
szewski	1862	24	84,20	Antoni Szołtun, Wiślana 25
krawiecki	1774	13		Jan Samuła
Górzno				
rzeźnicki	1885	16		Jan Gołębiewski
kow.-kołodz.	1772	24	154,75	Wład. Osiński
kraw.-szewski	1798	19		Adam Siedlecki
Kowalewo				
szew.-kraw.	1928	18		Franc. Leski, Hallera
kowalski	1928	18		B. Kociorski, Bielsko p. Kowalewo
Kamień				
kraw.-szewski	1904	17		Stefan Wagner
kow.-kołodz.	1928	62		Franc. Sprengel, M. Cerkwica

Siedziba i nazwa Cechu	Rok zał.	Ilość czł.	Budżet na rok 1938 (dochód)	Adres Starszego Cechu
Kościerzyna				
metalowców	1905	21		Franciszek Lubawski
fryzjerski	1910	21		Fr. Kosznik, Długa 38
krawiecki	1605	17		Galczewski, Młyńska 24
stolarski	1837	19		J. Pobłocki
piekarski	1850	14	554,—	Marceli Baska
mur.-ciesielski	1899	15		Ignacy Jereczek
rzeźnicki	1850	15		Aug. Rosinek, Długa 37
szewski	1725	30		Wal. Ronkowski, Seydlca 32
kowalski	1888	42	261,—	Jeszka Aloizy, 3-go Maja 10
kołodziejski	1748	28		Świczkowski Franciszek, Źródłana 20
Kartuzy				
stolarski	1852	37		J. Kolka Wzgórze Wolności
krawiecki	1902	24	230,50	Józef Bela, Gdańska 6
piekarski	1905	20	235,—	Leon Węsierski
rzeźnicki	1905	30	360,—	Leon Bela, Rynek
szewski	1857	33	315,—	Br. Kosznik, Gdańska
kow.-kołodz.-siodl.	1855	64		Feliks Niklas 5 Brygady 2
Lubawa				
piekarski	1906	15	215,—	Józef Szczepański, Kościelna 2/4
krawiecki	1848	20	175,—	Błaszkowski Antoni
kowalski	1886	31		Bronisław Firański, Barbary 7
szewski	1635	25		Józef Kasprowicz
rzeźnicki	1850	26	400,—	Maks. Leski, Grunwaldzka 5
malarski	1907	16		Wł. Turkowski, Szkolna
ślusarski	1925	19	53,—	Józef Grabowski, ul. Gdańska
stolarski	1922	17	96,15	Fr. Licznerski, Gdańska 3
Łasin				
krawiecki	1911	15		Wład. Chyliński, Hallera
kow.-kołodz.	1911	25		Roman Kleszczyński
stolarski	1911	19	39,10	Fr. Chojnowski, Lipowa 15
szewski	1911	16	81,45	Jan Makowski, Podmurna 9
Lidzbark				
szewski	1603	19		Fr. Ćwikliński, M. Piłsudskiego 7
kołodziejski	1866	16		F. Rogowski, Ogrodowa 7
stolarski	1828	19	118,—	Blank Wilhelm
kow.-ślus.	1500	29		Leon Bartkowski
rzeźnicki	1900	16		Jan Rogoziński, Marsz. Piłsudskiego
krawiecki	1706	15		St. Lewandowski, Pl. Hallera 9

Siedziba i nazwa Cechu	Rok zał.	Ilość czł.	Budżet na rok 1933 (dochód)	Adres Starszego Cechu
Nowe				
szewski	1925	22		J. Dunajski, Gdańskie Przedm. 24
krawiecki	1647	19		J. Laskowski, Gdańskie Przedm. 25
stolarski	1774	35		J. Sieg, Kolejowa
rzeźnicki	1442	20		Franc. Stasiewski, Gdańska
kowalski	1772	40		Maksymiljan Wygocki
piekarski	1880	20		W. Nikodem, Grudziądzka 18
Nowemiasto				
rzeźnicki	1889	20		Bol. Ludwicki
ślusarski	1925	18	234,51	Jan Wygocki, Kazimierzowa
krawiecki	1808	19	140,—	Roman Mierzwa, Sobieskiego
stolarski	1788	16		Br. Jentkiewicz
piekarski	1889	16		Jan Morenc
kowalski	1906	32	172,—	Fr. Kiszewski, Środkowa 12
szewski	1924	20		Józef Urbański, Środkowa 3
kołodziejski	1928	30	•	Ludwik Gilgenast, Pacołtowo
Puck				
rzeźnicki	1560	16		St. Rzepczyński, Rynek 37
piekarski	1880	16		Fr. Lesnau, Rynek 37
kołodziejski	1906	28		A. Kiebawski, Łebcz
kow.-ślus.	1596	47	164,—	Jan Oberzik, Łebcz p. Morski
stolarski	1896	18		Juljusz Elwart
krawiecki	1900	13		Bernard Tarnowski
szewski	1618	28		Bernard Reddig
Radzyn				
kow.-kołodz.-siodl.	1902	23		J. Kościelski, Okonin p. Grudziądz
Świecie n. W.				
kowalski	1856	130		H. Kaczmarek, Gruczno p. Świecie
mal.-szkl.	1887	25		Górski Paweł, Świecie, Szeroka 12
piekarski	1853	27		W. Kierzkowski, Batorego 4
krawiecki	1851	20		B. Gawarczycki, Klasztorna 4
kołodziejski	1853	21		Konst. Kuberski, Klasztorna 3
stolarski	1900	36		Teofil Schmidt, Ogrodowa 5
rzeźnicki	1880	32	1110,—	B. Mańkowski, Kopernika 3
szewski	1330	39	280,19	St. Grocki, Wincentego 9
fryzjerski	1930	18		Fr. Wiśniewski, Dworcowa 39

Siedziba i nazwa Cechu	Rok zał.	Ilość czł.	Budżet na rok 1938 (dochód)	Adres Starszego Cechu
Sępólno				
szewski	1735	25	70,—	Józef Wójcik, Średnia 4
kołodziejski	1907	12	156,—	J. Jendrzejek, Sienkiewicza 54
rzeźnicki	1890	10		Stefan Lasecki
piekarski	1906	17		St. Sowiński, Kamień p. Sępólno
kowalski	1907	16	156,—	M. Grzegorzewski, Włościbórz
Toruń				
mal.-lakiern.	671	20	280,73	Zdzisław Sulecki, Sukiennicza 12
stol. - tok.	1763	38	414,—	L. Konkolewski, Żeglarska 11
fryzjerski	1878	48	1314,—	Ebert Ksawery, Piekary
szewski	1800	45	600,—	J. Wołowski, Mickiewicza 89
kowalski	1620	46	815,22	Jan Nowak, Lubicka 39
bedn.-kołodz.	1552	16	155,—	Pawlak Szymon, Podgórz, Pułaskiego
piekarski	1373	47	3200,—	J. Siuda, Lubicka 39
rzeźnicki	1331	45		Poznański A., Kopernika
zdun.-garn.	1855	13	350,—	Józef Podgórski, Łazienna 5
krawiecki	1523	75	1150,—	T. Anusiak, Kopernika 41
siodl.-rym.-tańc.	1885	11	240,—	J. Retmański, Chełmża, Toruńska 28
mur.-ciesielski	1352	25		Józef Drecki, Rynek Staromiejski
ślusarski	900	23	728,—	Artur Szulc, Słowackiego 41
zегarmistrz.	1926	22	140,—	Jan Nalaskowski, Rynek Starom. 5
szklarski	1923	17		Jan Lubiszewski, Mickiewicza 102
blach.-inst.	1619	18	721,45	Gliński Teodor, Piekary 6
d.-krawiecki	1930	22	240,—	Łęgowski Franciszek, Szeroka 38
Starogard				
rzeźnicki	1422	45		St. Tuszyński, Kościuszki 46
krawiecki	1671	36		Leon Kotowski, Hallera 6
kołodziejski	1903	34		Przewoski St., Chojnice, Gimnazjalna
piekarski	1776	45		Ign. Gałkowski, Hallera 6
stol. - bedn.	1774	28		Jurczyk Paweł
siodlarski	1886	27		B. Szybrowski, Chojnicka 68
malarski	1899	12	169,—	Jan Łobocki, Rynek 8
szewski	1625	48	582,—	Teodor Maciejewski, Kościuszki 48
fryzjerski	907	20	231,—	Konrad Jabłoński, Rynek 22
kowalski	1774	54	395,—	S. Gappa, St. Jania p. Starogard
ślus.-blach.	1901	36		W. Przybielski, Chojnicka 33
mur.-ciesielski	1850	22	1120,—	Jan Pillar, Gimnazjalna 14

Siedziba i nazwa Cechu	Rok zał.	Ilość czł.	Budżet na rok 1938 (dochód)	Adres Starszego Cechu
Skarszewy				
kow.-kołodz.	1845	32	165,—	Br. Żygowski, Chojnicka 4
rzeźnicki	1851	17	180,—	Leon Magnus
szewski	1709	18		Teofil Dawicki
Tuchola				
krawiecki	1822	24		Prochowski, Nowodworska
kowalski	1772	40		B. Gulgowski, Kiełpin p. Tuchola
stolarski	1900	28	227,84	K. Matuszewski, Świecka 1
piekarski	1912	18		Jan Latzke, Świecka 20
kołodziejski	1852	33		J. Matuszewski, Koślinka p. Tuchola
rzeźnicki	1894	18	478,89	Roman Zajakała
szewski	1801	36		Wal. Gabrych, Bożnicowa 5
Tczew				
kowalski	1902	27		Wal. Hajdasz, Kościuszki 11
malarski	1878	10		J. Chmielecki, Sambora 12
kołodziejski	1775	20		Wikt. Borkowski, Gdańska 23
krawiecki	1805	40		Franc. Klein, Podgórna 6
ślusarski	1903	23		Radziejewski, Kościuszki 1
zегarmistrz.	1900	38	205,—	B. Mańkowski
stolarski	1900	26		Szczuka Jan, Szopena 35
rzeźnicki	1733	42	1688,—	Józef Machoj, Dworcowa 13
piekarski	1845	29		L. Borzyszkowski, Kaszubska 12
fryzjerski	1841	23	313,45	Henryk Möller, Kościelna 3
szewski	1358	45	300,—	R. Jamroży, Ogrodowa 5
Wąbrzeźno				
stol.-lok.-bedn.	1854	28	250,—	Anastazy Cander
piekarski	1854	25		Feliks Zastawny
kołodziejski	1900	17		Teodor Strzyżewski
rzeźnicki	1900	21	554,70	Jan Waśniewski
kowalski	1854	32		Jan Strzelecki, Ryńsk
szewski	1660	24		Wł. Zalewski, Rynek 2
krawiecki	1660	25		Józef Sass
ślusarski	1903	21		Bron. Grabowski, Kościuszki
fryzjerski	1931	22	401,35	Fr. Switalski
Więcbork				
kow.-kołodz.	1905	24	106,—	A. Fajnt, Więcbork

Siedziba i nazwa Cechu	Rok zał.	Ilość czł.	Budżet na rok 1938 (dochód)	Adres Starszego Cechu
Więcbork				
stol. - bedn.	1906	18		Paweł Birkholz
ślusarski	928	10		Paweł Szalski
krawiecki	1906	18		Franciszek Kania
szewski	1906	22	170,13	Wojciech Dryll
Wejherowo				
mur.-ciesielski	1909	20		Teofil Scheiba, Sienkiewicza
stol. - bedn.	1774	18	396,13	Wilhelm Stark, Św. Jacka 27
krawiecki	1616	19		Julj. Bojeński, Gdańska 8
kołodziejski	1843	20		Juljusz Fularczyk
kowalski	1770	36		Sosnowski, Pierackiego 11
rzeźnicki	1771	31		Jan Janson, Sobieskiego 36
szewski	1721	41		B. Gelaszewski, Wałowa 5
piekarski	1775	26		Robert Gański, Gdańska 5
malarski	1911	11		J. Radtke, Klasztorna 28
fryzjerski	1924	18	186,—	S. Małachowski, Sobieskiego 61

Spis Towarzystw Samodzielnych Rzemieślników Chrześcijan na Wielkim Pomorzu.

Zarząd Związku:

- Prezes — Edward Mollin, mistrz fryzjerski, Grudziądz — Plac
23-go Stycznia 17,
- Wiceprezes — Franciszek Wienczek, m. introligatorski —
Toruń, Mostowa 38
- Sekretarz — Ludwik Poznański, m. fotograf., — Grudziądz,
Rynek 21
- Skarbnik — Władysław Nogowski, m. piekarski — Grudziądz,
ul. Legionów 27
- Ławnicy: Wacław Ostojcki, m. ślusarski — Gdynia Mościckiego
Antoni Zieliński, m. Krawiecki — Grudziądz, ulica
Nadgórna 8
- Julian Ligęziński, m. blacharski — Brodnica
- Michał Augustyński, m. malarski — Tuchola, ulica
Chojnicka 30
- Jan Siuda, m. piekarski — Toruń, ul. Lubicka 43
- Władysław Grobelny, m. drukarski i introligatorski —
Grudziądz, Groblowa 29/31.

Wydział Wykonawczy:

Prezes — Edward Mollin

Sekretarz — Ludwik Poznański

Skarbnik — Władysław Nogowski

Referent dla spraw młodzieżowych i Sekretariatu — Władysław Grobelny.

Członków liczy Związek 4653.

Koła należące do Związku.

Brusy	prezes	Gołuński Wiktor, m. ślusarski
Brodnica	„	Psuty Stanisław, m. piekarski
Czersk	„	Mroczyński Jan, m. stolarski
Chełmno	„	Frąckowski Wład., m. cukiern.
Grudziądz	„	Nogowski Wład., m. piekarski
Golub	„	Jordan Marian, m. malarski
Gdynia	„	Ostojski Wacł., m. ślusarski
Gruczno	„	Chudziński J., m. rzeźn.-wędlin.
Gniew	„	Borzeszkowski Fr., m. rzeźn.-w.
Górzno	„	Gołębiewski Jan
Kartuzy	„	Kolka Józef, m. stolarski
Kowalewo	„	Tomczak Antoni, m. stolarski
Kościerzyna	„	Świeczkowski Fr., m. kołodz.
Karsin	„	Łaganek Aleksander, m. stol.
Lubawa	„	Graszek Fr., m. krawiecki
Lubichowo	„	Nadolny Leonard
Lisewo, p. Chełmno	„	Wielgoszewski Czesław, m. fryzj.
Lidzbark	„	Ćwikliński Fr., m. szewski
Lubiewo, p. Świecie	„	Nierzwicki Br., m. piekarski
Łasin	„	Ciernicki Wacł., m. stolarski
Osie, pow. Świecie	„	Połom Julian
Nowe	„	Sieg Jerzy, m. stolarski
Nowe Miasto (Lub.)	„	Ludwicki Bol., m. rzeźn.-wędlin.
Rumia	„	Żurawski St., m. zduński
Świecie	„	Jankowski Edmund, m. krawiecki
Sierakowice	„	Sass Wiktor
Skórcz	„	Neubauer
Śliwice	„	Szszor Jan, m. szewski
Starogard	„	Borchardt Fr., m. mur.-cies.
Toruń	„	Wienczek Fr., m. introligatorski
Tuchola	„	Strzelecki Rud., m. piekarski
Tczew	„	Ossowski Teofil, m. piekarski
Wąbrzeźno	„	Cander A., m. stol.-bedn.-tok.

Chełmża, Chojnice, Jabłonowo, Opalenie, Radzyn, Więcbork, Wejherowo i Zblewo w reorganizacji.

VII. Statystyki.

A. Dane porównawcze o stanie gospodarczym rzemiosła w obwodzie Izby Rzem.

Rok	Samoisne warsztaty	Zatrudnieni czeladnicy	Zarejestrowani ucniowie	Złożonych egzaminów		Wykupionych świadectw przemysł.					Wartość produkcji	Warsztaty z siłą zapędow.	
				mistrzow	czeladn.	kat. V	kat. VI	kat. VII	kat. VIII	Ogółem			
1920	10515	3800	3342	221	894								
1921	11913	4017	4317	315	894								
1922	10240	3441	4589	307	716								
1923	10614	3174	5182	288	1042								
1924	10147	3691	5862	115	1094								
1925	10380	4009	5978	185	1622								
1926	10400	4009	5978	310	1887								
1927	10850	4031	6704	487	2347								
1928	10930	3598	6025	276	2773							90.353.000	
1929	11302	3910	5930	379	3001							90.835.000	
1930	11985	4915	6186	454	1751							86.205.000	
1931	12174	3468	5947	548	2847							89.593.000	
1932	12889	3468	5307	141	2611								
1933	13038	4030	4023	137	2141							67.994.000	793
1934	13079	4486	3952	237	1780							58.881.000	811
1935	15004	5507	4282	332	1665							58.402.000	771
1936	16256	6351	4835	354	1507							68.315.000	896
1937	17461	7928	6828	416	1563							102.894.000	1388
						54	106	367	4302	4829			
						—	—	—	—	—			
						—	—	—	—	—			
						10	37	217	8041	8305			
						4	38	117	9130	9289			
						10	39	134	8933	9016			
						16	22	98	9294	9430			

B. Wykaz Samodzielnych rzemieślników w r. 1937
według powiatów i zawodów w okręgu Izby Rzemieślniczej w Toruniu.

	Brodnica	Chelmo	Chojnice	Działdowo	Grudziądz-pow.	Grudziądz-m.	Gdynia	Kartuzy	Kościelzna	Lubawa	Morski	Starogard	Swiecie	Sępólno	Torun-pow.	Torun-m.	Tczew	Tuchola	Wabrzeżno	Razem
1. Dekarstwo	6	10	12	3	4	15	8	4	6	12	3	5	10	11	5	7	11	5	13	150
2. Garncarstwo	3	1	2	3	1	5	2	3	3	1	—	2	7	—	2	9	8	3	4	59
3. Kamieniarstwo	3	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	2	—	16
4. Murarstwo	40	14	42	26	21	29	83	20	35	40	36	23	51	25	16	41	27	16	40	625
5. Rzeźbiarstwo	4	3	3	1	—	4	3	—	2	2	4	4	2	—	—	7	1	—	2	35
6. Studniarstwo	2	—	—	—	—	5	3	2	6	3	3	4	5	—	7	—	1	—	4	49
7. Szklarstwo	3	5	6	3	4	11	21	3	3	6	5	4	5	7	5	10	7	4	6	120
8. Wyrób szkieł	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
9. Zduństwo	5	6	4	3	2	7	23	8	4	1	17	5	5	4	8	1	7	5	2	123
10. Brukarstwo	5	3	2	—	1	—	5	—	3	7	1	4	—	2	4	6	3	4	3	53
11. Lakiernictwo	2	—	—	—	—	2	1	—	—	2	—	—	1	—	—	3	1	—	1	14
12. Malarstwo	23	12	25	15	11	36	74	12	13	17	30	31	29	10	6	29	30	11	4	418
1. Bednarstwo	9	5	4	4	1	6	3	1	8	3	4	3	9	4	2	4	3	2	7	82
2. Ciesielstwo	22	9	20	6	5	8	14	13	19	28	18	19	29	8	2	7	10	11	15	265
3. Koszykarstwo	2	4	2	—	2	2	—	3	3	1	3	3	9	1	1	1	44	4	4	84
4. Kolodziejstwo	67	76	49	65	64	10	6	48	68	53	73	59	110	47	58	10	62	47	54	1027
5. Rzeźbiarstwo	2	—	3	—	—	2	1	—	—	—	1	2	3	—	—	1	—	—	2	16
6. Stolarstwo	80	46	129	64	34	72	103	95	81	86	126	103	213	60	34	88	71	85	58	1628
7. Tokarstwo	4	1	—	—	—	2	—	—	1	—	2	1	13	1	—	1	—	—	—	26
8. Instr. muzyczn.	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	3

C. Wykaz zatrudnionych czeladników według powiatów i zawodów w okręgu Izby Rzemieślniczej w Toruniu.

	Brodnica	Chełmno	Chojnice	Działdowo	Grudziądz pow.	Grudziądz m.	Gdynia	Kartuzy	Kościerzyna	Lubawa	Morski	Starogard	Świecie	Sępólno	Torun m.	Torun pow.	Tczew	Tuchola	Wąbrzeźno	Razem
Dekarstwo	1	—	—	—	—	2	4	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	2	—	12
Murarstwo	15	10	30	15	10	140	200	20	20	5	250	110	60	10	100	50	25	30	25	1125
Rzeźbiarstwo w kam.	2	1	1	—	—	3	5	—	—	—	2	1	—	—	5	—	5	—	—	22
Szklarstwo	—	—	—	—	—	2	6	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	10
Zduństwo	—	—	—	—	—	16	30	—	—	—	—	—	—	—	20	—	—	—	—	66
Brukarstwo	5	5	2	3	5	20	20	—	—	—	5	3	—	—	20	—	5	5	—	98
Lakiernictwo	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Malarstwo	12	—	22	—	—	30	100	—	—	5	40	5	42	—	56	—	25	—	—	338
Bednarstwo	2	—	1	—	1	2	4	—	1	1	—	—	1	—	2	2	—	—	1	18
Ciesielstwo	5	5	10	5	10	70	100	10	15	10	75	25	50	10	75	25	20	20	10	550
Kołodziejstwo	14	6	16	3	1	2	1	1	12	12	8	5	6	4	12	9	4	10	3	129
Stolarstwo	63	20	128	28	15	100	250	26	37	31	80	57	500	33	86	30	55	21	28	1594
Kuśnierstwo	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	9
Krawiectwo	40	5	24	12	1	26	121	8	12	12	39	18	27	17	169	12	30	7	12	592
Tapicerstwo	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—	9
Błacharstwo	—	3	—	—	2	12	96	—	—	1	—	2	—	5	34	10	—	11	—	177
Kowalstwo	13	30	26	7	12	13	35	5	12	30	15	2	68	16	6	16	8	20	17	371
Ślusarstwo	30	32	27	11	7	25	35	5	9	13	18	21	5	3	48	20	43	6	12	430
Złotnictwo	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	4
Zegarmistrzowstwo	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	10	—	—	18
Cukiernictwo	4	2	3	2	2	10	10	2	1	2	2	3	2	1	12	2	3	2	4	69
Piekarstwo	25	26	32	19	6	75	162	14	8	19	68	35	39	10	74	12	55	10	32	721
Rzeźn. i wędlin.	16	14	41	17	6	40	107	14	15	20	40	25	36	10	70	10	25	6	17	529
Cholewkarstwo	—	—	—	—	—	5	10	—	—	1	—	—	—	—	6	—	—	—	2	24
Rymarstwo i siodł.	—	2	5	—	2	8	—	—	4	—	—	10	—	—	6	—	—	—	—	37
Szewstwo	14	—	34	6	5	70	70	8	12	17	26	18	13	13	22	9	16	10	14	379
Fotografowanie	1	1	—	—	—	4	5	1	1	—	4	—	1	1	5	1	2	—	1	28
Fryzjerstwo	30	16	20	5	10	65	170	6	22	16	25	19	9	5	95	15	22	3	14	567

7928

D. Wykaz zarejestrowanych uczniów według powiatów i zawodów w r. 1937 w Okręgu Izby Rzemieśln. w Toruniu.

	Brodnica	Chojnice	Chełmno	Działdowo	Grudziądz m.	Grudziądz p.	Gdynia	Kartuzy	Kościelna	Lubawa	Starogard	Świecie	Sępólno	Toruń m.	Toruń pow.	Tczew	Tuchola	Wąbrzeźno	Morski	Razem
Dekarstwo	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Garncarstwo	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Murarstwo	34	30	4	3	21	1	137	—	—	4	70	19	20	36	3	30	5	6	11	434
Rzeźbiarstwo w k.	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	2	—	—	—	11
Studniarstwo	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Szklarstwo	—	—	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	12
Brukarstwo	1	—	1	—	11	1	1	—	—	1	—	—	—	4	—	—	—	—	—	30
Zduństwo	1	4	1	—	12	—	—	4	3	—	4	1	—	6	—	5	4	1	—	46
Lakiernictwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	3
Malarstwo	10	10	4	4	31	—	21	—	—	12	6	8	4	35	7	16	3	1	1	173
Bednarstwo	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
Ciesielstwo	2	5	2	1	14	—	10	2	6	2	21	11	3	20	1	1	1	3	5	110
Koszykarstwo	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2
Kołodziejstwo	14	3	8	8	—	6	—	16	19	3	3	15	4	1	29	18	17	4	9	167
Rzeźbiarstwo	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Stolarstwo	45	78	24	1	56	15	1	45	9	11	71	18	35	68	—	32	7	45	42	773
Tokarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
Kapelusznictwo	—	—	6	—	4	—	7	—	—	4	1	—	—	3	—	1	2	2	—	30
Kuśnierstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	5
Krawiectwo	56	64	21	24	62	1	31	17	3	13	41	16	25	51	9	25	29	27	30	605
Powroźnictwo	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Tapicerstwo	—	1	1	—	2	—	1	—	—	—	3	1	—	1	—	1	—	—	—	11
Chem. czyszcz.	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Blacharstwo	3	3	4	—	14	1	10	—	1	—	—	—	4	—	32	2	3	—	3	81
Kotlarstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5	—	—	—	—	6
Kowalstwo	50	21	33	18	10	34	10	53	60	43	54	170	28	5	74	5	4	51	41	764
Mosiężnictwo	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	4	—	—	—	—	6
Slusarstwo	18	73	43	14	164	6	36	4	24	16	20	60	1	124	24	58	19	18	23	745
Tokarstwo	—	—	—	—	16	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	4	—	—	—	32
Wyr. narz. opt.	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Grawerstwo	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Złotnictwo	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	6
Zegarmistrz.	1	4	—	—	8	—	—	—	1	1	2	—	—	6	3	1	—	—	—	30
Cukiernictwo	—	1	3	—	4	—	3	—	—	1	—	—	3	—	13	2	2	—	—	32
Piekarstwo	62	42	56	11	115	9	58	10	29	28	54	36	22	34	6	31	24	10	77	714
Rzeźnictwo	66	24	55	41	70	18	36	54	17	80	53	68	20	56	4	30	31	39	57	819
Cholewkarstwo	—	—	—	—	5	—	—	—	—	2	2	—	1	2	4	—	—	4	2	22
Siodlarstwo	1	12	5	—	2	1	—	2	—	—	1	—	2	1	—	2	—	—	—	29
Szewstwo	52	69	8	5	45	4	16	33	17	31	23	42	30	45	27	34	32	57	87	657
Garbarstwo	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	4
Introligatorstwo	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	6
Fotografow.	—	—	—	—	3	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	8
Fryzjerstwo	53	38	41	12	59	2	48	7	13	12	32	20	8	29	4	1	12	22	22	435
Razem	478	485	325	143	739	99	434	248	202	264	463	679	204	649	199	311	190	291	409	6828

**E. Miejsce zamieszkania, wiek i uprawnienie przedsiębiorców
w obwodzie Izby Rzemieślniczej w Toruniu w r. 1937.**

	Warsztatów rzemieślniczych ogółem	Posiadających uzdołnienie			W tym:					
		art. 158 i 159	art. 150	art. 145 i 146	zamieszkuje		w wieku			Kobiety
					w mieście	na wsi	do lat 30	od 30 do 50	ponad 50	
1. Dekarstwo	150	47	—	103	124	26	4	89	57	—
2. Garncarstwo	59	—	—	59	42	17	3	30	26	—
3. Kamieniarstwo	16	—	—	16	14	2	5	9	2	—
4. Murarstwo	625	140	55	430	301	324	16	300	309	—
5. Rzeźbiarstwo w kam.	35	20	—	15	33	2	10	18	7	—
6. Stolarstwo	49	—	—	49	33	16	11	19	19	—
7. Szklarstwo	129	34	—	86	108	12	19	61	40	2
8. Wyrób szkła	4	—	—	4	4	—	1	3	—	—
9. Zduństwo	123	72	—	51	100	23	18	59	46	—
10. Brukarstwo	53	22	—	31	43	10	1	24	28	—
11. Lakiernictwo	14	3	—	11	12	2	2	7	5	—
12. Malarstwo	418	147	—	271	351	67	71	212	135	—
1. Bednarstwo	82	26	—	56	60	22	7	21	54	—
2. Ciesielstwo	265	62	11	192	114	151	4	117	144	—
3. Koszykarstwo	84	39	—	45	38	46	10	38	36	—
4. Kołodziejstwo	1027	438	—	589	192	835	116	458	453	1
5. Rzeźbiarstwo w drz.	16	10	—	6	14	2	7	9	—	—
6. Stolarstwo	1628	(95	—	933	907	721	342	863	423	1
7. Tokarstwo w drz.	26	3	—	23	20	6	6	15	5	—
8. Instr. muzyczn.	5	1	—	4	5	—	2	2	1	—

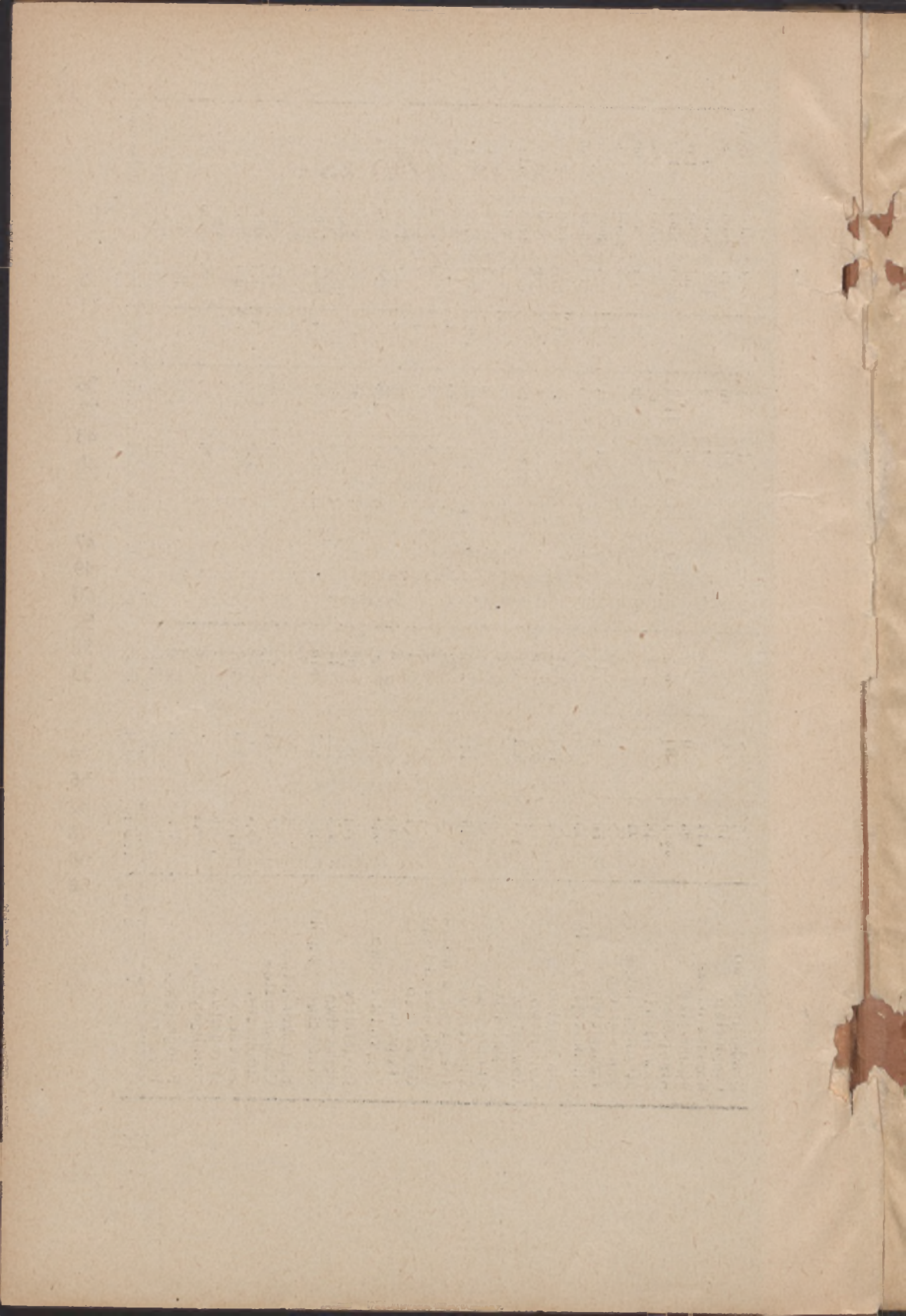

**F. Dane gospodarcze rzemiosła
w obwodzie Izby Rzemieślniczej w Toruniu za rok 1937.**

	Ilość osób zatrudnionych w rzemiosle			Ilość wykupionych świadectw przemysłow. h					Ilość warsztatów z siłą zapędową	Wartość produkcji		
	przedsiębiorców	zatrudnionych czeladników	zarejestrowanych uczniów	kat. V.	kat. VI.	kat. VII.	kat. VIII.	razem		ilość sił	wartość (jednej siły)	ogółem złotych
Dekarstwo	150	12	2	—	—	1	89	90	—	163	3000	489000
Garncarstwo	59	—	1	—	—	—	—	—	—	60	3500	210
Kamieniarswo	16	—	—	—	—	—	—	1	2	16	3000	48
Murarstwo	625	1125	434	14	11	23	188	236	30	1860	5000	9300
Rzeźbiarstwo w kam.	35	22	11	—	—	—	66	66	5	60	3000	180
Studniarstwo	49	—	5	—	—	—	12	12	5	50	4000	200
Szklarstwo	120	10	12	—	—	—	75	75	4	133	3000	399
Wyrób szkła	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3000	12
Zduństwo	123	66	46	—	—	5	91	96	—	201	5000	1005
Brukarstwo	53	98	30	—	—	5	11	16	—	160	4000	640
Lakiernictwo	14	2	13	—	—	—	5	5	—	20	3000	60
Malarstwo	418	338	163	—	—	6	228	234	—	780	3500	2730
Bednarstwo	82	18	4	—	—	—	—	—	2	102	2000	204
Ciesielstwo	265	550	110	—	—	2	38	40	24	843	5000	4215
Koszykarstwo	84	—	—	—	—	—	24	24	—	84	1500	120
Kofodzieństwo	1027	129	167	—	—	—	412	412	127	1200	2600	3120
Rzeźbiarstwo w drzew.	16	—	—	—	—	—	—	—	12	16	2500	40
Stolarstwo	1628	1594	773	1	7	28	887	923	295	3422	2600	8897
Tokarstwo w drzewie	26	—	2	—	—	—	—	—	—	27	2500	68
Instr. muzyczne	5	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2600	13

SPIS RZECZY:

	Str.
<i>I. Położenie gospodarcze rzemiosła w okręgu Izby Rzemieślniczej w Toruniu w roku 1937.</i>	
A. Ogólne położenie	5
B. Stan gospodarczy poszczególnych grup rzemieślniczych	11
<i>II. Działalność administracyjna.</i>	
A. Obwód działania Izby i jej skład	36
B. Odbyte posiedzenia	38
C. Budżet	43
D. Biuro Izby	45
<i>III. Sprawy egzaminacyjne.</i>	
A. Działalność kom. egzam.	47
B. Wiek osób składających egzamin	49
C. Zaopiniowanie wniosków o dyspens	50
D. Wykaz osób uprawnionych do podkuwania koni	51
E. Egzaminy czeladn. złożone w poszczególnych latach	52
F. Egzamin. mistrzowskie złożone w poszczególnych latach	53
<i>IV. Sprawy oświatowe.</i>	
A. Kursy i wykłady (Instytut Rzem.)	54
B. Publiczne Szkoły Dokszt. Zawodowe	56
C. Szkoły Zawodowe	57
D. Stałe kursy	58
E. Kom. Oświat. przy Zw. Izb. Rzemieślniczych	58
F. Akcja wydawnicza	58
<i>V. Działalność gospodarcza (B. O. H. R.)</i>	
A. Surowce (import)	62
B. Robocizna (umowy zbiorowe, przeciętne zarobki)	67

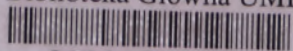
	Str.
C. Narzędzia, maszyny	68
D. Podatki	69
E. Ubezpieczenia Społeczne	74
F. Kredyty	74
G. Zbyt wewnętrzny	77
H. Zbyt zewnętrzny	83
I. Spółdzielczość	84
J. Opinie	86
K. Zjazdy i zebrania	86
L. Przesiedlenia	87
M. Wartość produkcji	87
VI. Administracja przemysłowa.	
A. Uprawianie rzemiosła	89
B. Sprawy uczniowskie	89
C. Czeladź	91
D. Organizacje rzemieślnicze	93
VII. Statystyki.	
A. Dane porównawcze	103
B. Wykaz samoistnych rzem., zawod. i pow	104
C. Wykaz zatrudnionych czeladników	106
D. Wykaz uczniów zawod. i pow.	107
E. Dane dotyczące uprawnień i wieku	108
F. Dane gospodarcze	110

Biblioteka Główna UMK

300045335741